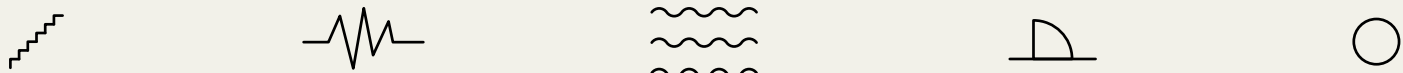

UNDERVÆRKER

Når ildsjæle bygger

UNDERVÆRKER

•

Når ildsjæle bygger

UNDERVÆRKER – NÅR ILDSJÆLE BYGGER
© Realdania 2014

Publikationen er udgivet af:
Realdania
www.realdania.dk

Publikationen er udarbejdet af:
Dansk Bygningsarv A/S i samarbejde med Realdania

ISBN 978-87-996551-3-7

Redaktion: Kirstine Cool og Christian Andersen
Tekst og interviews: Peter Libonati Brock og Nikolaj Nordby Thøgersen
Layout: Hvass&Hannibal
Tryk: Tarm Bogtryk

Tak til ildsjæle, lokale aktører og eksperter for tid og input.

–

www.underværker.dk

F O R O R D

Ildsjæle skaber underværker

Christian Andersen
Programchef
Realdania

Hvad enten det handler om at bevare og skabe nyt liv i en historisk bygning, etablere nye samlingssteder i landsbyen eller grønne åndehuller midt i storbyen, er ildsjælene ofte de første til at tage fat. Med ægte omsorg, omhu og ildhu skaber de gode rammer for livsudfoldelse og fællesskab.

Gennem flere år har Realdania arbejdet sammen med landets mange byggende ildsjæle. Samarbejdet har givet ildsjælene mulighed for netværk, vidensdeling, inspiration og erfaringsudveksling.

Vores mål er at sænke barrieren mellem ildsjælenes gode idéer og de færdige, realiserede projekter. At gøre det nemmere for ildsjælene at føre deres drømme og visioner ud i livet. Og at vække den indre ildsjæl, som mange mennesker allerede går rundt med.

Med denne bog vil vi give indblik i ildsjælenes verden af passion, engagement og fællesskab. Her formidler vi erfaringerne fra ildsjæledrevne projekter, der er realiseret med støtte fra Realdania. Bogen henvender sig til alle, som vil lade sig inspirere af ildsjæles indsats og projekter.

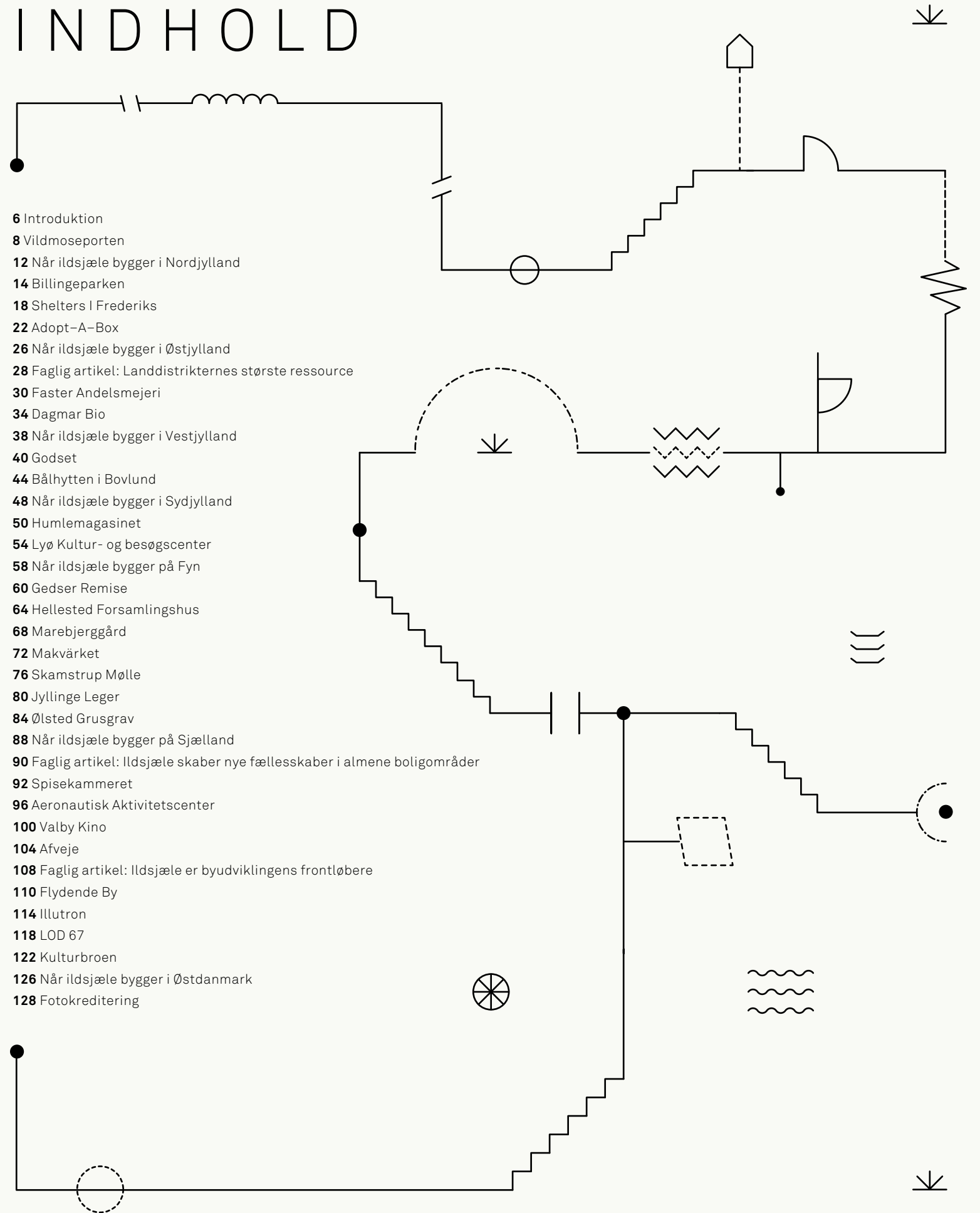
Vores samarbejde med de byggende ildsjæle har gjort det tydeligt, at projekter, der drives af ildsjæle, rummer en særlig livskraft, der sikrer en meget høj succesrate i forhold til realisering og en lokal forankring, der sørger for at projekterne er levedygtige i længden. Byggeriets ildsjæle er drevet af virkelyst og ihærdighed, og projekterne er kendetegnet ved dygtighed, både når det gælder projektstyring og gennemførelse af solide, fysiske løsninger.

I Realdania ser vi ildsjælenes projekter som underværker. Underværker er projekter, der gror nedefra og kommer mange mennesker til gavn. Underværker er fysiske rammer af høj kvalitet. Og underværker er projekter, der opnår mere, end man troede var muligt. Vi håber at få mulighed for mange flere inspirerende samarbejder med ildsjæle fremover.

INDHOLD

6 Introduktion
 8 Vildmoseporten
 12 Når ildsjæle bygger i Nordjylland
 14 Billingsparken
 18 Shelters i Frederiks
 22 Adopt-A-Box
 26 Når ildsjæle bygger i Østjylland
 28 Faglig artikel: Landdistrikternes største ressource
 30 Faster Andelsmejeri
 34 Dagmar Bio
 38 Når ildsjæle bygger i Vestjylland
 40 Godset
 44 Bålhytten i Bovlund
 48 Når ildsjæle bygger i Syddjylland
 50 Humlemagasinet
 54 Lyø Kultur- og besøgscenter
 58 Når ildsjæle bygger på Fyn
 60 Gedser Remise
 64 Hellested Forsamlingshus
 68 Marebjerggård
 72 Makværket
 76 Skamstrup Mølle
 80 Jyllinge Leger
 84 Ølsted Grusgrav
 88 Når ildsjæle bygger på Sjælland
 90 Faglig artikel: Ildsjæle skaber nye fællesskaber i almene boligområder
 92 Spisekammeret
 96 Aeronautisk Aktivitetscenter
 100 Valby Kino
 104 Afveje
 108 Faglig artikel: Ildsjæle er byudviklingens frontløbere
 110 Flydende By
 114 Illutron
 118 LOD 67
 122 Kulturbroen
 126 Når ildsjæle bygger i Østdanmark
 128 Fotokreditering

INTRODUKTION

Denne bog giver 68 eksempler på de potentialer, der er i at slippe ildsjælene løs. Beskrivelserne i bogen introducerer projekter, som alle er båret af ildsjæle. Også processen, udfordringer og succeser skitseres, og ikke mindst kan man læse om den forandring, hvert projekt har skabt i lokalsamfundet.

Igennem faglige artikler sættes fokus på samarbejdet mellem ildsjæle og kommune eller andre relevante professionelle parter. Artiklerne henvender sig til ildsjæle og læsere, der arbejder professionelt med at inspirere og skabe gode betingelser for ildsjæle, og tilbyder gode råd, eksempler og personlige historier baseret på projekter, der er støttet af Realdania.

Meget mere end huse

Projekterne i bogen er forskellige, når det gælder geografi, organisation, økonomisk skala og formål, men har det til fælles, at de bygger på lokale behov, tager udgangspunkt i det fysiske miljø og lever i kraft af de mennesker, der står bag.

Derfor giver de også anledning til at konkludere på tværs. Det viser sig nemlig, at ildsjælernes projekter handler om meget mere end de konkrete huse og byggerier, der er udgangspunkt for projekterne. Ved siden af de konkrete fysiske forandringer, projekterne medfører, følger en social effekt, der er mindst ligeså vigtig. Betydningen af ildsjælernes arbejde går langt ud over de fysiske resultater.

Ildsjælens projekter bygger broer

Ildsjælernes projekter bygger broer på tværs af lokale skel udgjort af geografi, alder, køn eller baggrund. De fysiske projekter giver en anledning til at mødes, og når arbejdsdagen er slut eller projektet er gennemført, lever de sociale relationer videre.

Flere steder i bogen kan man møde brobyggende ildsjæle. I Bovlund har ildsjælene bag

den nye bålhytte lært hinanden at kende på tværs af alder, i Spisekammeret i Høje Taastrup har beboerne i det almene boligbyggeri Charlottetekvarteret lært hinanden at kende på tværs af religioner, og i Aarhus' latinerkvarter har ildsjælene i Adopt-A-Box skabt nye relationer på tværs af matrikler.

Men ildsjælernes projekter bygger også bro mellem borger og kommune. Selvom det kommunale system kan være en udfordring for utålmodige ildsjæle, der brænder for at skabe forandring her og nu, er ildsjælernes projekter også en anledning for kommunens medarbejdere til at blive opmærksomme på lokale udfordringer og ressourcer – og til at få sat ansigter på lokalsamfundet.

Ildsjæle er samfundets pionerer

Det er ofte ildsjæle, der er de første til at pege på samfundets udfordringer og muligheder. På den måde fungerer ildsjæle som en kreativ kraft, der altid søger imod nye, kreative og bæredygtige løsninger på lokale – såvel som globale – udfordringer.

Men pionerarbejde kan også være en udfordring, for nye idéer og måder at gøre tingene på vil ofte møde modstand. I Gødser mødte ildsjæle hovedrysten blandt de lokale borgere, da de begyndte at udvikle idéen om at renovere byens gamle remise. Området var præget af stagnation, og ildsjælernes ambitioner tårnhøje. Den indledende skepsis blev dog vendt til beundring, da projektet begyndte at tage fart. Selvom mange projekter må gå lange omveje før målet nås, betyder ildsjælernes store ambitionsniveau og gå-på-mod, at selv meget store drømme ind imellem bliver til virkelighed.

Ildsjæle udvikler lokalsamfund

Ildsjælernes projekter rækker ofte langt ud over det enkelte projekt. Når den indledende skepsis er vendt, bliver det første projekt til inspiration for andre. Ildsjælens engagement smitter

– og tilskuere bliver til nye ildsjæle med egne projekter, der, inspireret af positive forandringer, sætter nyt i gang. I projekt Dagmar Bio oplever ildsjælene for eksempel, at de små lokalsamfund omkring Sdr. Felding nu skeler til byens biografprojekt og overvejer, hvordan de selv kan skabe et lignende sammenhold og engagement.

Flere steder har ét projekt været et inspirerende startskud til en bølge af nye projekter og initiativer. Når der sker positive forandringer ét sted, får andre blod på tanden og lyst til at tage fat. Og derfor kan det enkelte projekt få en meget stor lokal betydning og skabe nye ringe i vandet.

Ildsjæle skaber levedygtige projekter

Ildsjælernes projekter udvikles og drives af lokale kræfter med en stor interesse i projektets succes. Derfor er ildsjælernes projekter næsten altid levedygtige efter byggefasen er slut.

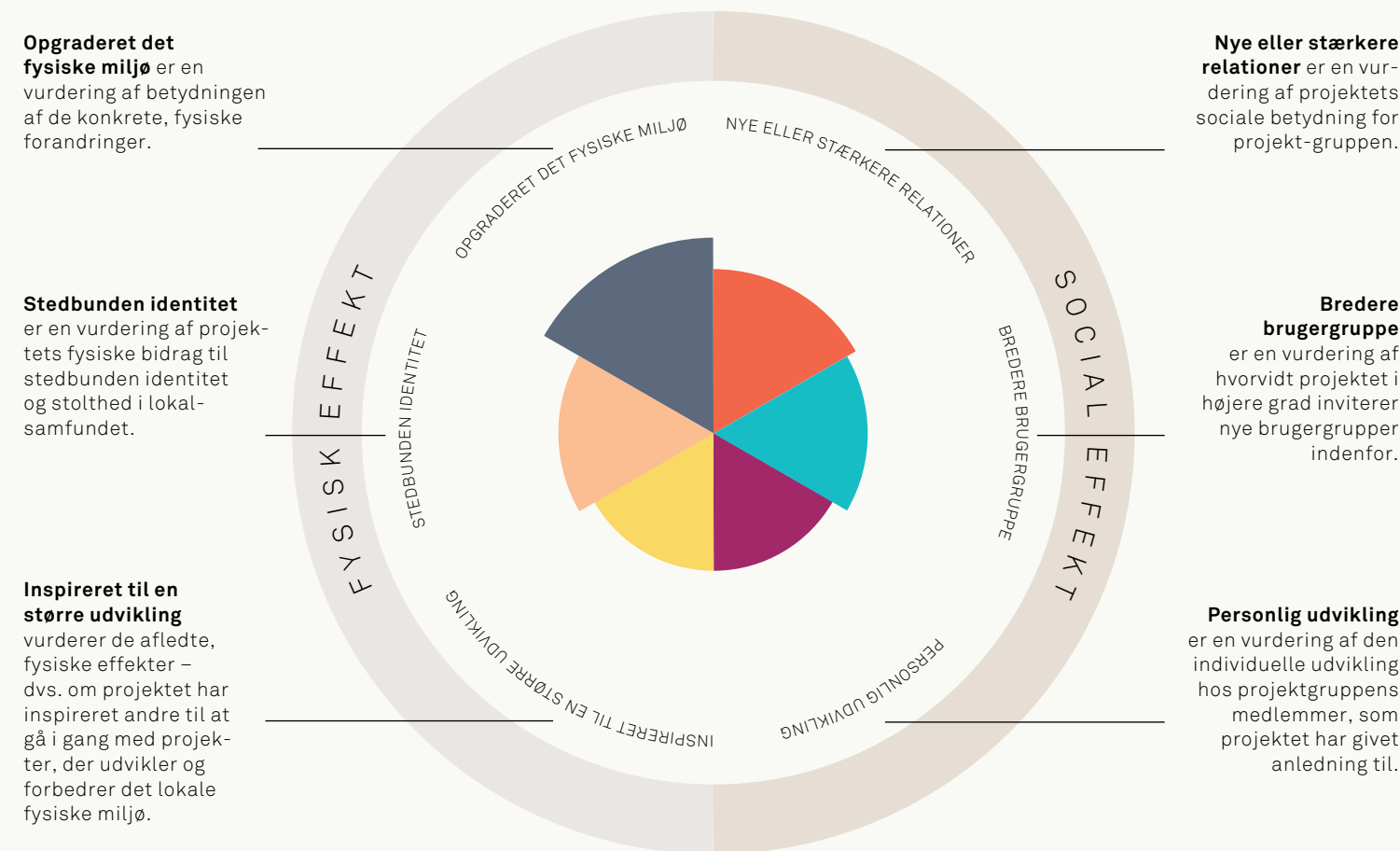
Når projekter har grund i et virkeligt, oplevet behov, og når projekter er forankret hos stærke lokale netværk, har de også en bedre chance for at lykkes på den lange bane. Ildsjælernes projekter er kendetegnede ved at være solidt forankret i lokalsamfundet, og derfor er der næsten altid villige hænder til at bidrage til projektets videre liv. Lokale ildsjæle mister ikke interessen – heller ikke når den indledende byggefase er slut.

Ildsjæle sætter dagsordenen

Projekterne i denne bog bygger på kærlighed til – og omsorg for mennesker og steder, og handler i bund og grund om at udnytte skaberkraften til gavn for sig selv og andre. Ildsjælernes projekter handler om at gøre noget – at skabe en forandring – af lyst og sammen med andre.

Som aktiv ildsjæl kan man være med til at sætte en dagsorden. Og det gælder hvad enten

De seks parametre i værdisætningsmodellen

Opgraderet det fysiske miljø er en vurdering af betydningen af de konkrete, fysiske forandringer.

Stedbunden identitet er en vurdering af projektets fysiske bidrag til stedbunden identitet og stolthed i lokalsamfundet.

Inspireret til en større udvikling vurderer de afledte, fysiske effekter – dvs. om projektet har inspireret andre til at gå i gang med projekter, der udvikler og forbedrer det lokale fysiske miljø.

Nye eller stærkere relationer er en vurdering af projektets sociale betydning for projekt-gruppen.

Bredere brugergruppe er en vurdering af hvorvidt projektet i højere grad inviterer nye brugergrupper indenfor.

Personlig udvikling er en vurdering af den individuelle udvikling hos projektgruppens medlemmer, som projektet har givet anledning til.

Som en fast del af hvert interview har ildsjælene selv vurderet betydningen af deres projekt ved at fordele i alt 20 point på værdisætningsmodellens seks parametre. Ovenstående model illustrerer gennemsnitsværdierne og viser, at projekternes sociale betydning er ligeså stor som den fysiske.

projektet handler om en konkret forbedring af et lokalsamfund eller en større politisk sag. Med deres aktiviteter er de med til at skabe og påvirke udviklingen trods udfordringer, forsinkelser og tunge processer. Måske er det derfor, ildsjælene formår at begejstre.

Sådan gjorde vi

Tilgangen til de projekter, der er beskrevet i denne bog, har været helhedsorienteret. Selvom alle tager udgangspunkt i en fysisk forandring, har målet med denne bogen været at vise ildsjæleprojekternes brede betydning; projekternes betydning for ildsjælene selv, for brugerne og for lokalsamfundet i det hele taget.

Projektbeskrivelserne bygger på besøg på stederne og samtaler med ildsjæle, naboer, brugere, embedsmænd og politikere og mange flere, og derfor kommer de hele vejen rundt.

Ildsjælernes egen værdisætning

Foruden interviews og besøg på stederne, er projekterne vurderet ud fra en såkaldt 'værdisætningsmodel'. Modellen giver overblik over et projekts betydning, og tydeliggør effekter, som ellers kan være svære at måle – fx identitet, personlig udvikling, fællesskab – ved siden af de mere konkrete fysiske forandringer. Formålet er at synliggøre den værdi, som ikke altid italesættes af ildsjælene eller lokalsamfundet.

Som en fast del af hvert interview har ildsjælene selv vurderet betydningen af deres projekt ved at fordele i alt 20 point på værdisætningsmodellens seks parametre. Derfor ledsages de uddybede projektbeskrivelser i publikationen af en værdimåling, som afspejler projektets værdi – ifølge ildsjælene selv.

De seks parametre i værdisætningen er opdelt, så tre af parametrene omhandler projektets fysiske betydning, mens de resterende tre omhandler den sociale betydning. Samtidig er modellen bygget op om henholdsvis den individuelle betydning af projektet for den enkelte i projektgruppen, og betydningen for den lidt bredere projektgruppe og lokalsamfundet.

Projekternes værdisætning viser, at projekternes sociale og fysiske betydning følges ad. Selvom projekterne har et fysisk afsæt, er betydningen af projekterne i lige så høj grad social: Projekterne skaber stærkere sammenhold, etablerer nye relationer og forstærker eksisterende netværk for de involverede. Og de konkrete fysiske forbedringer og den lokale stedsspecifikke udvikling, der finder sted, kan ikke kobles af det samarbejde og de nye netværk, der er sat i værk. Ildsjælernes fysiske projekter er fundamentalt sociale.

VILDMOSE- PORTEN

I den Nordjyske spagnum fører en gruppe ildsjæle historien videre gennem fortællingen om det danske kvægbrug og det historiske moseområde.

I det høje nord i Vendsyssel lå Nordvest-europas største højmose, som i sin oprindelige form bestod af 6.700 hektar sumpet moseområde. I 1930'erne besluttede staten at opdyrke heden, og snart herefter at opføre 19 gårde med funktion af karantænestationer. Store Vildmose skulle danne rammen om statslig sygdomsbekæmpelse af den smitsomme kvægtuberkulose. De raske kvæg dannede efterfølgende grundstammen i sygdomsfrie besætninger, hvorfor de 19 gårde i vildmosen af nogle kaldes "kvægbrugets vugge".

Alle staldgårdene på nær én er i dag ombygget. Det drejer sig om gård nr. 18, nu bedre kendt som Vildmoseporten. Her driver Fonden Vildmoseporten et udstillings- og kultursted, der formidler Store Vildmoses natur- og kulturhistorie og huser diverse arrangementer for lokalbefolkningen.

Vildmoseporten opstår

I 1949 afviklede staten karantæne-stationerne, og Fonden Vildmoseporten besluttede sig i 2004 for at opkøbe og istandsætte gård nr. 18, som havde stået uberørt i 25 år. Gamle, rustne landbrugsmaskiner fyldte gården. Grantræer og bjørneklo voksede om kap. Det var som om stedet var blevet forladt fra den ene dag til den anden. Der var arbejde til mange år.

Det forklarer kartoffelavlser og nabo Jan Nørgaards hovedrysten, da han første gang hørte om projektet. "Jeg troede ikke på det i starten, fordi det var en uoverskuelig opgave, de havde sat sig for. Men det er fantastisk, hvad de har opnået taget i betragtning, at projektet er frivilligt. Det er fantastisk for området."

FAKTA

BELIGGENHED

Aabybro, Jammerbugt Kommune

SAMLET BUDGET

1.108.346 kr.

FYSISKE GREB

Istandsættelse af ko- og svinestald og indretning af multisal

BRUGERE

Besøgende og folk fra lokalområdet

ORGANISATION

Fonden Vildmoseporten, som består af lokale ildsjæle, der driver egns- og oplevelsescenteret Vildmoseporten.

Gård nummer 18 består af to gulvklædte staldlængder og en mellemliggende rødmalet trælade, præcis som da den i sin tid blev opført. Takket være ildsjælene er gården blevet istandsat, kalket, malet og indrettet nøjagtigt som da den blev bortforpagtet i 1940'erne. Stuehuset er indrettet som et typisk husmandssted, hvor køkkenet stadig har de gamle rammelåger og hylderne har hyldepapir.

Frivilligt arbejdshold

Arbejdsholdet banker på Vildmoseporten klokken 9 hver onsdag morgen og sætter sig til bords. Dagen starter ud med en lille skarp og en kop kaffe, før ildsjælene trækker i arbejdstøjet og giver sig i kast med dagens dont. Humøret ved bordet er højt, mens der tales om dagens arbejdsopgaver. 10-12 frivillige dukker trofast op hver onsdag og giver en hånd med hus og have.

Leif Larsen og Christian Larsen i Vildmoseportens nyindrettede forsamlingshus.

D

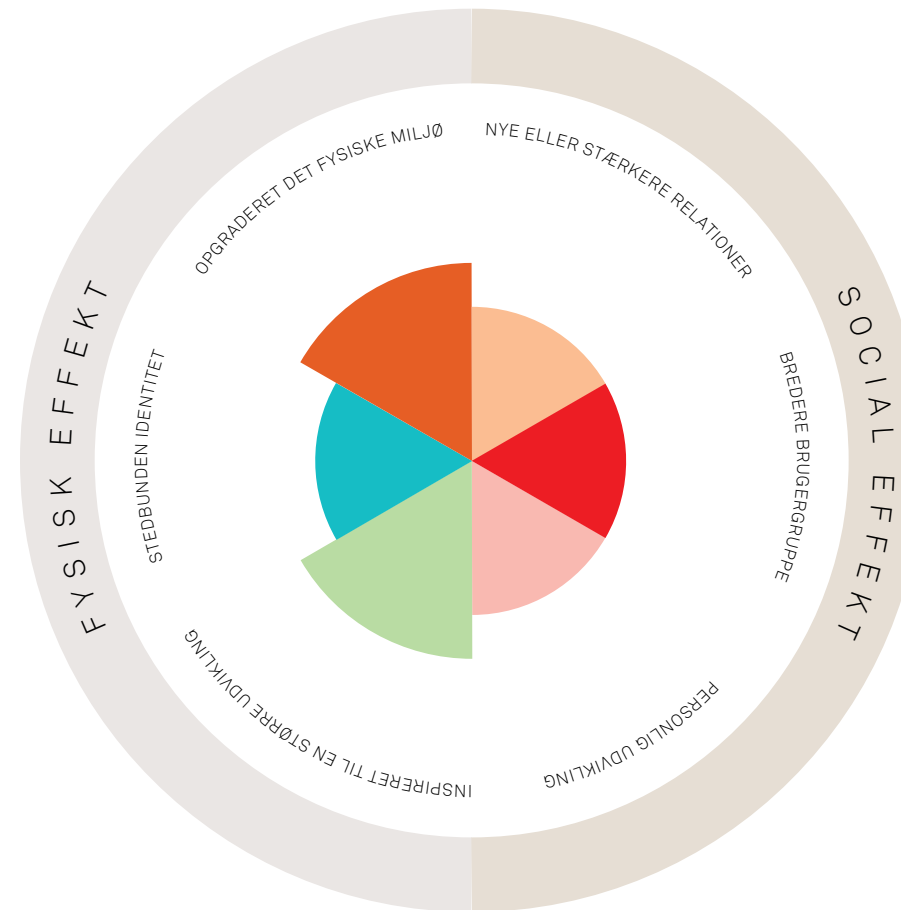
Postkasserøde vægge og nyklippede græsplæner. Hver onsdag får både bygning og natur en kærlig hånd.

Den oprindelige belægning i stalden ser igen dagens lys.

~~~~~

“Jeg troede ikke på det i starten, fordi det var en uoverskuelig opgave, de havde sat sig for. Men det er fantastisk, hvad de har opnået taget i betragtning, at projektet er frivilligt. Det er fantastisk for området.”

Takket være en gruppe frivillige, formidler gård nr. 18 nu Store Vildmoses natur- og kulturhistorie.

)))

På den mælkebøttefyldte græsplæne sørger en ældre mand på en rød havetraktor for at holde græsset nyklippet. Da han forsvinder rundt om hjørnet mod et levende hegn af grantræer, stiller en anden sig op på en trappestige og giver sig i kast med at pensle endnu et lag af den postkasserøde maling på husets træbjælker.

I den gamle svinestald udkæmper to andre frivillige iklædt kedeldragt en kamp med et tryklufsbør. De er i fuld gang med at fjerne et cementgulv, så den oprindelige bro-lægning i stalden igen kan se dagens lys.

Og det er netop det, de historiske spor, det drejer sig om for Leif Larsen. Han er egnsfødt og føler derfor et stort ansvar for at fortælle vildmosens historie til interesserede. "Som knægt rendte jeg rundt herude. Jeg har set

livet, naturen, kulturen og landbruget udvikle sig gennem hele min opvækst. Disse gårde har en unik kulturhistorie, som går tabt, hvis vi ikke værner om den."

Mosens fire ben

Derfor er den ene stald indrettet til formidlingscenter, hvor Christian Larsen blandt andet viser rundt og deler sin store viden om områdets flora og fauna, velkrydret med røverhistorier om mosekonerne. Museet er firdelt, og fortællingen om stedets natur, historie, råstof og landbrug formidles professionelt gennem både plancher, lys, lyd og interagerende installationer. Besøgende lærer blandt andet, at mosen er sunket en meter på 80 år og de hører historien om et engelsk fly, der under Anden Verdenskrig styrtede ned på den nordjyske spagnum.

Mange aktiviteter

Spagnum er populært og den mørke jord fra vildmosen sælges til mange haveejere rundt om i landet. Fra selvsamme jord har kartoffelavl erstattet kvæglandbruget fra 1940'erne, og hvert år er Vildmosekartofflen omdrejningspunkt i kartoffelfestivalen. På dagen kan alt fra Vildmosechips til kartoffelis smages, og lokale producenter disket op med lokale råvarer til glæde for madglade festivalgæster.

Vildmoseporten har mellem 3.000-4.000 gæster om året og har for nylig udvidet deres aktiviteter. Udover formidlingsdelen er der nu også indrettet en multisal i den ene længe. På de nordjyske kanter, hvor kystbyer som Løkken og Lønstrup tiltrækker mange turister årligt, er Vildmoseporten et lærerigt alternativ på dage, som ikke egner sig til stranden.

NÅR ILDSJÆLE BYGGER I NORDJYLLAND

LØNSTRUP GL. BIOGRAF

I den nordjyske badeby, Lønstrup, ligger Lønstrup Gl. Biograf, der i 1918 blev bygget som sommerbiograf. I dag har biografen en dobbelt anvendelse, hvor den om vinteren drives som biograf på frivillig basis, mens stedet om vinteren forpagtes ud til café og kulturhus. De frivillige, der udgør stedets arbejdskraft, har nu forbedret og opdateret bygningen, så den kan udnytte det fulde potentiale som aktivt kulturhus og biograf med forskellige aktiviteter året rundt. Salen er blevet ombygget, og indgangspartiets originale bygningsdele er restaureret og tilbageført.

SPIL- OG MADPAKKEHUS

På den skrånende strand i Lønstrup ligger et fint, men forfaldent, spilhus til ophaling af fiskerbåde. Nu ønsker Lønstrup Fiskeriforening at omdanne Spilhuset til et formidlings- og madpakkehus, der skal skabe bedre rammer for formidling af kystkulturhistorien til lokale og besøgende børn og unge.

SIMONS RAALING

I Aalbæk i Nordjylland ligger det over 200 år gamle bindingsværkshus Simons Raaling. Huset har siden 1992 været drevet som egnsmuseum og lokalhistorisk arkiv af Lokalhistorisk Forening for Raabjerg Sogn. Museets rammer kan ikke længere rumme de mange besøgende, hvorfor foreningen efter traditionelle håndværksmetoder nu ønsker at opføre en ny udstillingsbygning i tilknytning til bindingsværket, som samtidig er blevet renoveret.

BYENS HUS I VRENSTED

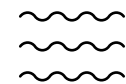
I Nordjylland har Foreningssamvirket i Vrensted en drøm om at skabe et helt nyt samlingssted på byens skole, som lukkede i 2011. Byens foreninger og institutioner er gået sammen og arbejder nu på at etablere én fælles platform for at skabe et aktivt og dynamisk sted, der samler landsbyens beboere på tværs af generationer og interesser.

EGNSSAMLINGEN I TRANUM

I et tidligere husmandssted i Tranum ved Jammerbugten holder Øster Han Herreds Egnssamling til. Huset danner ramme om den lokale historie, men andre af byens foreninger benytter også stedet til foredrag, møder og foreningsaktiviteter. Stuehuset, der er over 100 år gammelt, er tidligere blevet nænsomt renoveret og indrettet til udstilling og aktiviteter. Også husmandsstedets lade er blevet gennemgribende renoveret og indrettet til udstillingsrum og værksted.

BILLINGE- PARKEN

I den midtjyske landsby Sparkær har indbyggerne bygget en overdækket scene i den lokale park, Billingsparken, som i mange år har dannet ramme om landsbyens fritidsaktiviteter.

Omgivet af plantager, ådale og kalkgruber i landskabet mellem Viborg og Skive ligger landsbyen Sparkær med sine omtrent 700 indbyggere. Landsbyen har et særdeles aktivt foreningsliv, og står som et eksempel på vellykket landsbyudvikling. Formanden for Samarbejdsudvalget i byen, Hans Jørgen Pedersen, hører ofte nabo-landsbyerne tale om "Sparkærmodellen" på grund af borgernes store lokale engagement.

Kommunesammenlægning gav muligheder

Inden kommunesammenlægningen i 2007 overdrog daværende Fjends Kommune det store kuperede naturareal Billingsparken til Sparkærs borgere, som skulle udvikle den til rekreative formål. Et lille hjørne af anlægget havde siden 1978 dannet ramme om Billingspillet. For de uindviede er billinger små stykker tørv, som drysser af, når man lægger tørv, og på den måde minder både parkens navn og det efterhånden traditionsrige teater om byens fortid i tørvindustrien.

Overdragelsen af anlægget til byens borgere førte til en proces, der afsøgte mulighederne for, hvordan stedet skulle udnyttes bedst. Der blev afholdt møder og udviklingsworkshops, og

eleverne på den lokale folkeskole skulle også give deres besyv med. Knud Olesen, som i sin tid kom med idéen til Billingspillet og stadig er en aktiv herre, troppede op hos skolelederen med et matrikelkort i hånden, og bad ham dele det ud til skolens elever. De tegnede og skrev efterfølgende deres idéer ned og bidrog til udarbejdelsen af en funktionsrig park med mulighed for at dyrke BMX-cykling, fodbold, basket, crosstraining og meget mere.

Rigt foreningsliv

I Sparkær og omegn er stemningen munter. Indbyggerne kaldes kælenavne som Jokke, Kartoffel Leif og Gamle Ole, og borgerforeningen hedder i folkemunde festudvalget. Alle anledninger bliver brugt til at holde en lille kom sammen, og fodboldtræningen på idrætsanlægget i Billingsparken munder ofte ud i "tredje halvleg" i omklædningsrummet. "Når modstanderne forlader parkeringspladsen, sidder vi stadig og snakker," siger Hans Jørgen Pedersen.

Sparkær mønstrer i alt syv foreninger, som alle i større eller mindre grad benytter sig af faciliteterne i Billingsparken. I særdeleshed er foreningerne Sparkær og Omegns

Amatørteaterforening, Borgerforeningen og sportsforeningen Sparkær IF aktive brugere af stedet. Med talrige foreninger og ditto aktiviteter året rundt, nedsatte byens borgere allerede i 1978 et samarbejdsudvalg til koordinering og aftaler om fælles indsatser for området. Nu er der plads til koncerter, sportsturneringer, kirkearrangementer, teaterstykker, foredrag og julearrangementer med bålstegte æbler. En alsidig udnyttelse, der kun er mulig på grund af det store engagement blandt indbyggerne.

Billingspillet som vartegn

Per Pedersen er tilknyttet den lokale teaterforening og flyttede til Sparkær i 1978, fordi han og hustruen ikke kunne finde et hus i Viborg. "Vi passede vores job i Viborg og passede os selv i vores parcelhus uden at kende nogen i Sparkær," siger Per Pedersen, og sådan fortsatte det i 10 år. En annonce i den lokale avis, hvor Sparkær og Omegns Amatørteaterforening efterlyste skuespillere til det forestående Billingspil, fik ham til at opsøge foreningslivet. Siden har det taget fart med at engagere sig i lokalmiljøet og lære folk at kende: "Jeg har elsket det lige siden. Jeg elsker at være sammen

FAKTA

—

BELIGGENHED
Sparkær, Viborg Kommune

SAMLET BUDGET
275.655 kr.

FYSISKE GREB
Etablering af overdækket amfiscene

BRUGERE
Lokale borgere

ORGANISATION
Sparkær og Omegns
Amatørteaterforening og
Idrætsforening Sparkær IF

For omtrent 36 år siden kom Knud Olesen med idéen til Billingspillet. I dag er han stadig en aktiv ildsjæl.

Per Pedersen, Jørgen Pedersen og Knud Olesen sidder på tilskuerpladserne foran teknikhuset og deler historier om Billingsparken.

Publikumsarealet som det tager sig ud på en solrig forårsdag.

“Får man nogle idéer kan man prøve at lufte dem. Idéerne er som små frø, man kan dele ud. Enten spirer eller visner de.”

med andre mennesker og være med til at skabe noget. Det er muligt her, fordi der er opbakning fra hele byen”.

I 1995 var han en af initiativtagerne til at investere i et lydanlæg til Billingspillet, der altid var blevet opført på det åbne græsareal uden faciliteter såsom elektricitet og mikrofoner. Investeringen var en betragtelig forbedring for publikumsoplevelsen og den første opgradering af flere. Og lige siden er Per Pedersen blevet kaldt Per Lyd.

Knud Olesen er engageret i "60+ gruppen", som ifølge Knud Olesen er "for de unge mennesker i byen, der er blevet lidt ældre". Mange af medlemmerne er tidligere landmænd, og sammen bruger de deres fælles viden og interesse. Gruppen har plantet frugttræer på anlægget, og stisystemet er nu fyldt med æble-, pære- og blommetræer. Knud Olesen tegner billedet af et åbensindet kultur- og foreningsliv, der hilser alle

nye idéer velkomne: "Får man nogle idéer, kan man prøve at lufte dem. Idéerne er som små frø, man kan dele ud. Enten spirer eller visner de.”

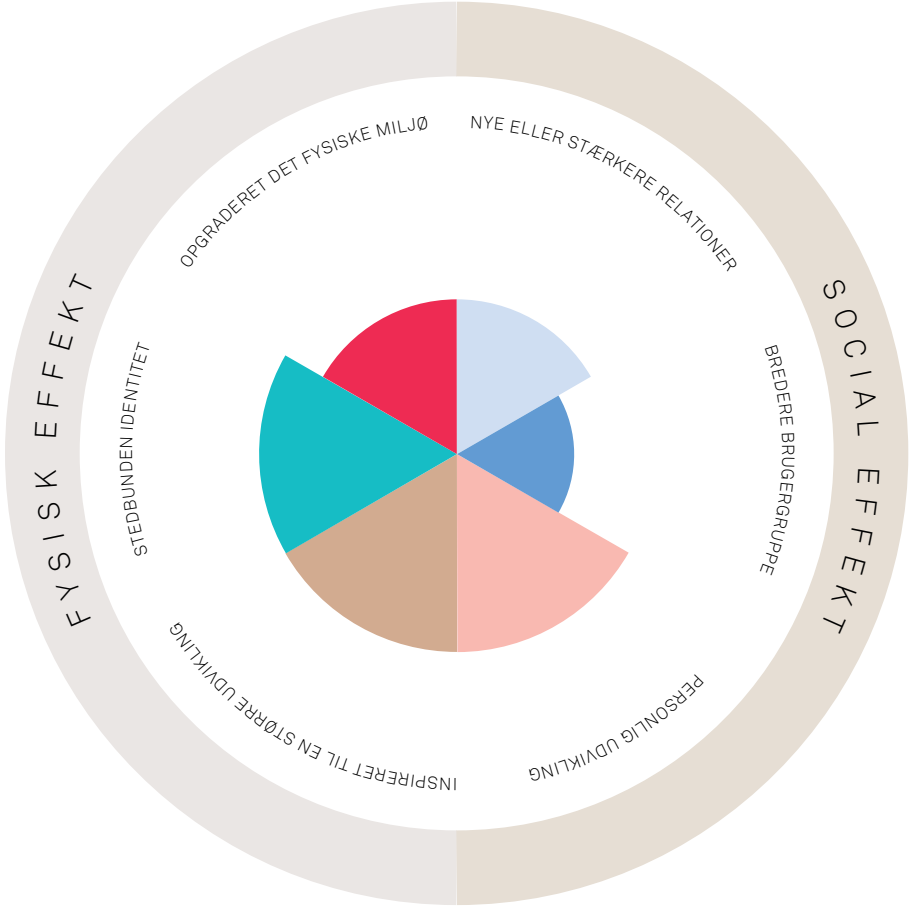
Udvidelse af amfiscenen
Det var et ønske om at forbedre vilkårene for teaterforeningen og at kunne afholde større arrangementer, som fik ildsjælene til at undersøge mulighederne for en udvidelse af den lille scene. Ideen er blevet udviklet i samarbejde mellem flere frivillige foreninger og institutioner i Sparkær.

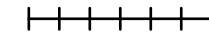
Foreningerne holdt støttetfester som fx "flæskefest", hvor overskuddet blev øremærket til udvidelsen. Et andet tiltag var en indsamling af aluminiumsdåser blandt Sparkærs husstande, som blev solgt til en skrothandler. De fantasifulde initiativer samt støtte fra fondsmidler førte til, at man i 2012 kunne sætte gang i opførelsen af amfiteateret.

Stor opbakning
I fællesskab byggede Sparkærs borgere en stor overdækket scene. I byggefasen troppede så mange hjælpsomme ildsjæle op, at Per Pedersen måtte sende flere hjem. "Man kan godt frygte, at man kommer til at stå alene med et projekt, men her i byen er det ikke noget problem. Der er opbakning", siger han.

Flere af landsbyens institutioner – fx medborgerhuset og sportsforeningens faciliteter – vedligeholdes allerede af frivillige, og tanken er, at amfiscenen skal drives på samme måde. Aktiveringen af Billingsparken bygger således videre på en god udvikling i den aktive landsby.

Sparkær er blevet et eksempel på, at man godt kan trodse landsbyernes langsomme stagnation, og Hans Jørgen Pedersen, Per Pedersen og Knud Olesen har et langsigtet mål: "Vi vil gerne gå fra at være 700 til 1.300 indbyggere. Men ikke mere, for der er en stor kvalitet i at folk kender hinanden”

SHELTERS I FREDERIKS

I den midtjyske by Frederiks har en gruppe lokale ildsjæle i fællesskab genetableret udendørsarealet "Anlægget" som udflugtsmål for indbyggere og turister.

I midten af 1700-tallet skete der en større indvandring syd fra. Overfor tyskerne havde den daværende danske konge ved Rhinens bredder givet udtryk for, at Alheden i Midtjylland bestod af de fineste kløvermarker, som var perfekte til kartoffeldyrkning. Men virkeligheden var en anden: Et tilgroet lynglandskab mødte de håbe-fulde kartoffeldyrkere. Dem, der havde råd, rejste straks hjem igen, men de fattigste blev og begyndte at opdyrke jorden.

Historien om kartoffeltyskernes ankomst er historien om den første indvandring til den øde hede nær Frederiks, og der skulle gå en del år før byen for alvor begyndte at vokse. Vendepunktet kom i 1906 med åbningen af Alhedebanen mellem Herning og Viborg. Midt på strækningen lå Frederiks, der dermed gik fra landsby til stationsby. Med stationen fulgte industrien, og i de kommende år steg indbyggertallet langsomt. I dag har Frederiks omkring 2.000 indbyggere.

Anlægget får nyt liv

En af indbyggerne er egnsfødte og nuværende formand for Alhedens Borgerforening, Jørgen Maagaard. Efter at have arbejdet som landmand rundt om i landet og på egen kvæggård uden for Frederiks, er han vendt tilbage til sin fødeby, hvor han nyder sin pensionisttilværelse. Sammen med resten af borgerforeningen bruger han mange timer på at gøre Frederiks til et attraktivt sted at være og bo.

I 2008 gav borgerforeningen sig i kast med en større istandsættelse af Anlægget: Et udeareal, som gennem tiden har været byens mødested. Da foreningen gik i gang med arbejdet, var Anlægget forfaldent, stien var væk, og hele området groet til. På eget initiativ og ved frivillige kræfter har borgerforeningen ryddet op og opgraderet stedet med en række nye faciliteter. Byggeprojektet krævede en ekstra indsats, og derfor måtte borgerforeningen hverve flere hænder end de

FAKTA

BELIGGENHED

Frederiks, Viborg Kommune

SAMLET BUDGET

198.000 kr.

FYSISKE GREB

Etablering af shelters og legeplads

BRUGERE

Lokale institutioner og borgere samt vandreturister

ORGANISATION

Lokale ildsjæle fra Alhedens Borgerforening.

trofaste seniorer med grønne fingre, som ellers sørger for at holde området pænt.

Netop seniorerne mødes med jævne mellemrum. "Vi er nødt til at holde stedet pænt nu hvor vi har lagt så stor en indsats," siger Jørgen Maagaard. Overdækkede borde og bænke sørger for, at seniorerne også har mulighed for socialt samvær. Spørger man Ruth Vinkler, en af de trofaste ildsjæle, som er god til at organisere, bliver arbejdet af og til lidt for hyggeligt:

"Når der er arbejdsdag, kommer jeg gerne med forfriskninger. Så kan jeg nemlig også holde øje med, at der bliver lavet noget," siger hun med et glimt i øjet.

I en lille lund i Anlæggets nordvestlige ende har ildsjælene opført to shelters med tilhørende bålplads henvendt til turister, spejdere og vandrere på Hærvejen og Alhdestien – to vandreruter i

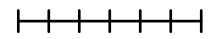
Ruth Vinkler, Magnus Vinkler og formand Jørgen Maagaard er alle borgere i Frederiks og frivillige i Anlægget.

Turister, spejdere, vandrere og byens indbyggere kan tage sig en overnatning i det grønne i shelternes tørre omgivelser.

Legepladsen, der er opført ved frivilligt arbejde, er til stor glæde for byens dagsinstitutioner.

“De holder virkelig af at være på legepladsen, og når det ikke er med børnehaven, er det med forældre eller bedsteforældre. Det er et fantastisk område.”

Midtjylland. Byens unge mennesker bruger stedet til at mødes og grille med vennerne, bedsteforældre overnatter med børnebørnene i naturen, og både børn og ældre har et oplagt udflygtsmål i Anlægget. Alle generationer bruger faciliteterne – i fællesskab og hver for sig.

Samværet mellem generationer er også noget som tilflytter og pædagog i den lokale børnehave, Suzanne Tuxen, har bidt mærke i: “I de seks år jeg har arbejdet i Frederiks, har jeg oplevet en nærhed i samværet mellem indbyggere og på tværs af generationer. Alle har en interesse i at komme hinanden ved. Det forplanter sig også i vedligeholdelsen af byen, og i særdeleshed Anlægget, hvor de besøgende sørger for at efterlade stedet pænt og rent.”

Legepladsen er trækplasteret

I den ene ende af Anlægget byder den nyetablerede legeplads og et opholdssted med plads til grillarrangementer og spising

velkommen til forbi passerende på Park Allé. Legepladsen er et yndet udflygtsmål, og i sommerhalvåret står dagplejebørn og børnehavebørn side om side i køen ved rutsjebanen. Ifølge Suzanne Tuxen er pladsen et kærkomment aktivitetstilbud for byens dagsinstitutioner:

“Når vi har mulighed for det, går vi herved med børnene og medbringer madpakker. De holder virkelig af at være på legepladsen, og når det ikke er med børnehaven, er det med forældre eller bedsteforældre. Det er et fantastisk område.”

Også i kommunen er ildsjælenes indsats i Anlægget blevet bemærket: I 2011 blev Frederiks nomineret til årets lokalområde af Viborg Kommune, og byen har modtaget en økonomisk tilkendegivelse på 25.000 kr. for sit arbejde fra kommunen.

Venlig inkasso

En stor bunke kviste og grene vokser sig større på den kvadratiske græsplæne i Anlægget og vidner om, at Skt. Hans Aften nærmer sig. På denne aften samler indbyggerne sig om bålet og synger Midsommervisen, som traditionen foreskriver. Men selvom opbakningen til borgerforeningen er stor og foreningen kommer mange borgere til gode, glemmer flere at betale det årlige kontingent. Når pengene udebliver, sadler Ruth Vinkler op på sin cykel og kører rundt og stemmer dørklokker. Det er en venlig form for inkasso og leder ofte til hyggelige samtaler hen over dørtærsklen, siger hun.

På plænen ud mod vejen står en togvogn i miniature, som de frivillige har hugget ud af en hel træstamme. Vognen fortæller historien om en by, hvis udvikling har været stærkt forbundet med jernbanen. I dag er Frederiks status som stationsby fortid, men tankerne om udvikling kører stadig på fuld damp.

ADOPT-A-BOX

I Latinerkvarteret i Aarhus vokser gaderne sig grønne og spiselige takket være byens botaniske adoptionsbureau.

Med sine toppede brosten, farverige historiske huse og charmerende smalle gader fik Aarhus' ældste bydel i 1990'erne sit navn 'Latinerkvarteret' fra det parisiske ditto.

Lige så nydeligt og stemningsfuldt brokvarteret er, lige så ryddet er det for natur og planter. Netop derfor fik foreningen Himmelhaven idéen til at bringe naturen til bydelen. Tanken var dels at forskønne gadebilledet og dels at få noget til at gro, som kunne være til gavn for beboerne i latinerkvarterets brostensbelagte gader: "Vi ville gerne bevise, at det er muligt at dyrke sine egne grøntsager i urbane rammer. Og så synes jeg personligt, at grøntsager er flotte og pynter", fortæller Hester Callaghan, som er formand for Adopt-A-Box. Organiseret under foreningen Himmelhaven afholdt hun og Tore Abbednæs, næstformanden for foreningen, en 'kassebygningsworkshop' i forbindelse med Aarhus Kulturnat 2011. Plantekasserne blev fyldt med jord, og grøntsagerne spirede og så det jyske sollys for første gang i 2012.

Fokuseret forening
Ved siden af sit studie på Statskundskab var Hester Callaghan begyndt at fordybe sig i Urban Gardening og skrev i sin bachelor-

afhandling om fødevarerforsyning. "Jeg har en stor interesse for samspillet mellem mad, by og mennesker. Det var ikke nok at læse om det, og jeg trængte til noget håndgribeligt i min hverdag."

Tankerne materialiserede sig i foreningen og "adoptionsbureauet" Adopt-A-Box, som hun sammen med 5-6 andre ligesindede dannede for at fokusere deres indsats mod et grønnere Aarhus. I første omgang blev forspiringen af salater, urter, gulerødder og kornblomster sat i gang hjemme hos de frivillige selv.

Stor opbakning
I foreningens første år valgte 53 caféer, restauranter og små butikker i kvarteret at blive "adoptivforældre" til en plantekasse. "Vi opfandt en adoptionsordning, så butikker og "forældre" kunne få ejerskab og føle ansvarlighed over for projektet, ligesom for deres børn, hvilket er med til at sikre plantekasserne overlevelse mod hærværk". Hvis kasserne bliver udsat for hærværk, er det "forældrenes" ansvar at kontakte bureauet, som kommer og planter nyt.

Aftalen er den, at foreningen forspirer planterne, adoptivforældrene sørger for at vande

og pleje dem, indtil de er modne og spiseklare. Hvis dagene har været særligt tørre, sørger ildsjælene i foreningen for at give besked til forældrene med en høflig påmindelse om, at planterne skal vandes.

Mette Marie Karlberg er partner i virksomheden Karlbak, som ligger i Møjlgade, og Karlbak kan bryste sig af at være de første modtagere af en plantekasse. "Da vi fik tilbuddet, var vi slet ikke i tvivl. Det var befriende med et initiativ med fokus på forskønnelse af byen. Derudover havde det en skæv og charmerende facon."

Mette Marie Karlberg fortæller ofte om plantekassen og Adopt-A-Box-projektet til kunder og samarbejdspartnere, fordi initiativet er inspirerende og let omsætteligt til andre lande og byer. "Vi fortæller andre, hvad det har betydet for vores lille gade og håber, at det kan inspirere. Vi havde besøg af nogle færingere for nyligt, og det var helt naturligt at vise dem projektet, fordi det er en lille indsats med en stor effekt." siger Mette Marie Karlberg.

Farverige kuber
Opblomstringen i Latinerkvarterets smalle gader er ikke gået ubemærket hen. Da

FAKTA

BELIGGENHED
Aarhus, Aarhus Kommune

SAMLET BUDGET
50.000 kr.

FYSISKE GREB
Konstruktion af drivhus

BRUGERE
Borgere og erhvervsdrivende i Latinerkvarteret

ORGANISATION
Foreningen Himmelhaven, som arbejder med at bringe naturen til Latinerkvarteret i Aarhus.

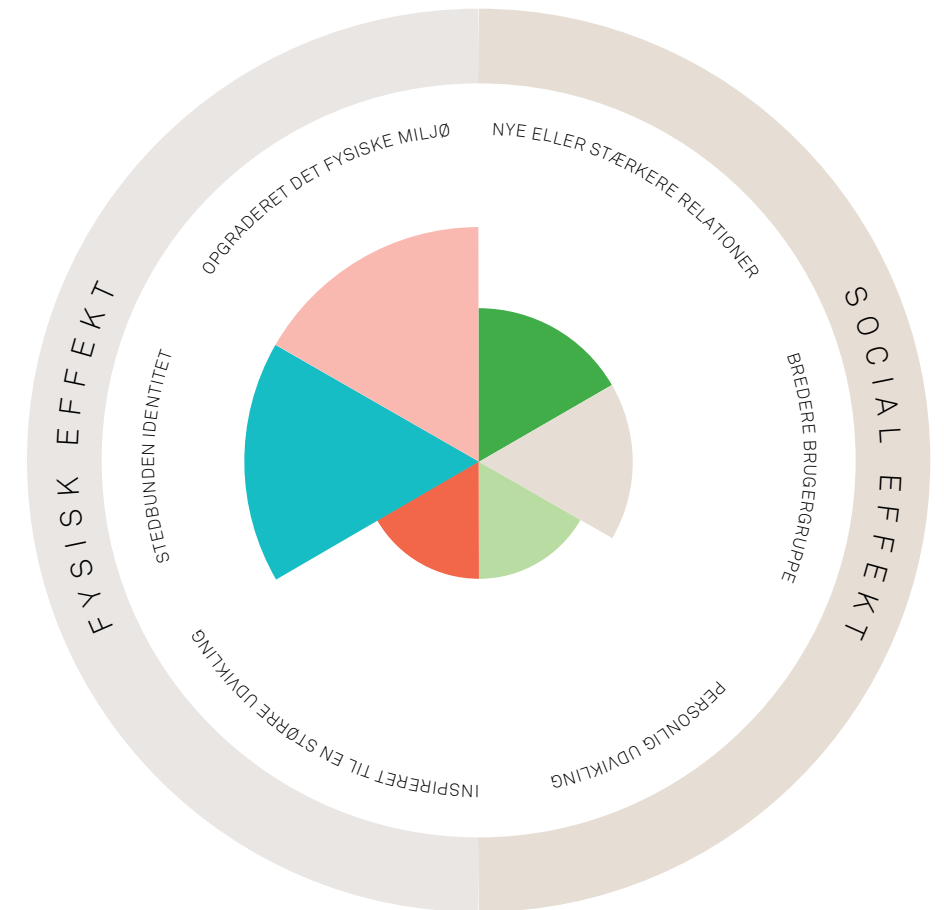

Blå, gul, grøn, lilla og orange. Grøntsager og blomster forspires i drivhusets farverige firkantede kasser.

Når høsten står for døren mødes alle adoptivforældre og lokale til en stor udendørs høsttapas i Latinerkvarteret.

“Vi fortæller andre hvad det har betydet for vores lille gade og håber at det kan inspirere. Vi havde besøg af nogle færingere for nyligt, og det var helt naturligt at vise dem projektet, fordi det er en lille indsats med en stor effekt.”

Idéen om Adopt-A-Box opstod i Aarhus i 2011 blandt en lille gruppe mennesker. Nu hjælper frivillige fra hele verden til med at forskønne byens Latinerkvarter.

bestillingsfristen året efter opstarten stod for døren, modtog bureauet henvendelser fra omkring halvanden hundrede interesserede, der ønskede en plantekasse. Mange af dem gengangere, men iblandt var der også en række nytilkomne. "Jeg var virkelig overrasket over opbakningen, men jeg tror, at en af forklaringerne er, at man kender projektets overskuelighed og enkelthed. Og så selvfølgelig, at folk kan se, at det pynter," siger Hester Callaghan.

Mette Marie Karlberg har oplevet, at virksomheder og beboere i kvarteret har fået et fællesskab og en anledning til at mødes. "Jeg kan godt lide at tage en lille pause fra kontorarbejdet og gå ned og vande planterne. Her møder jeg ofte andre med en plantekasse, og så får vi en snak. Først om plantekasserne og derefter om alt mellem himmel og jord".

Den større interesse for kasserne krævede et tilsvarende større arbejde og mere arbejdsplads til foreningen. I fællesskab med frivillige fra hele verden byggede ildsjælene et drivhus bestående af grønne, gule, orange, pink og blå flytbare moduler på gamle jernbanesveller. Drivhuset giver bedre rammer for at bygge og forspire kasserne, så konceptet kan bredes ud.

Mere end bare pynt

For ildsjælene bag initiativet er trækasserne i Latinerkvarteret meget mere end pyntelige grønne frimærker. Jorden er også gødet med et håb om, at kasserne giver folk en større forståelse for, at mad ikke bare købes i supermarkederne. Det handler om at finde tilbage til naturen og sæsonernes betydning for fødevarerne.

"Vi prøver at øge kendskabet til naturen og årstiderne, fordi vi oplever, at mange er fremmedgjorte overfor fødevarers oprindelse, som de kun kender gennem supermarkedernes kølemontre og udbud af grøntsager. Grøntsager er sæsonbestemte og skal sås, vandes og plejes, før man kan spise dem," siger Hester Callaghan.

Som sæsonen skifter, udfoldes denne forestilling også. I vintermånederne er det eksempelvis muligt at få vinterkål i sin kasse, men det er også muligt at omdanne dem til små siddebænke. Små justeringer giver kasserne egne årstidsbestemte funktioner.

Guleroden ved selvkultivering

Afslutningen på sæsonen fejres hvert år med en såkaldt Høsttapas-fest, hvor afgrøderne tilberedes og nydes i fællesskab med både ildsjæle, forældre til grøntsagerne og resten af de lokale beboere.

"Den afsluttende fest gør, at projektet skal lykkes. Det er samtidig motiverende at have et fælles mål at arbejde hen i mod", fortæller Hester Callaghan og fortsætter "Og desuden er den en god måde at vise skeptikerne, at det godt kan lade sig gøre at brødføde bydelens beboere."

Dagen er en festdag. En af de små gader i det gamle kvarter omdannes til en spisesal midt i køkkenhaven. Små mobile køkkenborde trækkes frem på gaderne og byder de omkring 200 fremmødte "forældre" og forbipasserende på alskens tærter og salater, og lokale restauranter supplerer med brød og vin.

Spændende fremtid

I 2015 udvikles projektet til forhåbentlig at blive mere inkluderende, og planen er at afholde flere workshops, hvor interesserede selv kan dyrke fødevarer. Da projektet udelukkende afhænger af frivillig arbejdskraft, er retningen for projektet delvist uvis. Nogle skal i praktik, andre skifter job, og en ny generation af studerende flytter til byen. Hester Callaghan skal starte på Kalø Økologiske Landbrugsskole, som forhåbentlig kan give projektet et bredere perspektiv. Men plantekasserne indeholder tanker og idéer om en grønnere og sundere tilværelse, og håbet er, at tankerne vokser videre ind i fremtiden.

NÅR ILDSJÆLE BYGGER I ØSTJYLLAND

REMISEN I RYOMGÅRD
I en bevaringsværdig remise i Ryomgård på Djursland driver en gruppe frivillige jernbaneentusiaster Djurslands Jernbanemuseum, til glæde for lokale og turister. Ildsjælene har foretaget en større facaderenovering for at sikre, at remisen også i fremtiden kan danne rammen om museets aktiviteter.

VRINNERS BEBOERHUS
På Syddjurs ligger byen Vrinners. Byens historiske beboerhus med tilstødende have bruges jævnligt af foreningens 300 medlemmer, indbyggere og andre foreninger, men køkkenets knappe størrelse var en udfordring for de mange brugere. Nu har lokale ildsjæle nyindrettet køkkenet, så det dækker et aktivt forsamlingshus' behov.

BULHUSET
Nordøst for Skanderborg ligger Bulhuset – en replikahytte af byggestilen fra perioden mellem den sene vikingetid og middelalderen, som spejderne fra Forlev Spejdercenter lod opføre i 1970'erne. Nu har de frivillige i spejderforeningen restaureret Bulhuset, så det igen kan rumme spejderaktiviteter og overnatning.

SPØRRING SØ
En pilestub ved Spørring Sø uden for Aarhus er omdrejningspunkt for et projekt med det formål at skabe byens nye udkigspost og mødested i naturen. Den lokale borgerforening ønsker med projektet at skabe rammerne for fantasifuld leg for børn og unge.

URBAN GARDENING GROWTHSHOP
Center for Urban Kunst har budt byboerne i Aarhus udenfor til en fælles 'havedag', med det formål at etablere højbede og plante blomster i byens ellers kedelige vejhuller. Fænomenet hedder 'Guerilla Gardening', og op mod 100 mennesker har deltaget og plantet ikke mindre end 2500 planter rundt om i Aarhus. De entusiastiske frivillige med grønne fingre skaber både konkrete forandringer her og nu, og inspirerer samtidig til en ny måde at bruge byen på.

LANDDISTRIKTERNES STØRSTE RESSOURCE

”Da skolen lukkede, blev vi tvunget til at tænke nyt. Hvor mødes vi, når skolen er væk? Hvordan overlever vi som by?” Sådan beskriver Carsten Salberg, borger, ildsjæl og nyslået folkepensionist, reaktionen på lukningen af Vrensted Skole i 2011.

Begivenheden blev et vendepunkt i den nordjyske by, der nu skulle tilpasse sig en ny virkelighed. Men så spirede idéen om at bruge de tomme skolebygninger til at samle alle landsbyens funktioner. Tanken var at omdanne skolen til Byens Hus. At gøre den til byens naturlige samlingspunkt, men i en ny form.

Eller som Carsten Salberg udtrykker det: ”Byens Hus skal være et aktivitetshus, som er åbent 24/7. Det er vores vision.”

Tæt parløb mellem kommune og borgere

Byens Hus gennemføres som en del af Hjørring Kommunes projekt Samling og Sammenhold, som opstod i kølvandet på kommunalreformen og en ny skolestruktur i Hjørring Kommune, hvor en fjerdedel af kommunens skoler blev nedlagt. Spørgsmålet om, hvad man skulle sætte i stedet opstod hurtigt:

”I et lille samfund, hvor man har mistet sin skole, er det et meget stort tab. Hvor er landsbyens naturlige samlingspunkt, når skolen er væk? Det er den problemstilling, som Samling og Sammenhold har rettet sin opmærksomhed mod,” forklarer Helle Lassen, der er plan- og udviklingschef i Hjørring Kommune.

Udover projektet i Vrensted omfatter Samling og Sammenhold fem konkrete initiativer i hver af kommunens landsbyer med lukkede skoler. Hver på deres måde skaber initiativerne nye fællesskaber og gennemføres i et tæt parløb mellem kommune og borgere. Tilgangen er åben, og dagsordenen lagt ud til lokale borgere og ildsjæle.

”Vi kommer ikke som kommune og siger, hvordan problemer skal løses, men taler med borgerne om, hvordan de ser på problemerne. Det er fra dem, der bor i landsbyerne, energien skal komme,” fastslår Helle Lassen.

Tradition for at tage fat

Samme tendens kan man se mange andre steder i Danmarks yderområder: ”På landet ved man, at hvis noget skal løses, skal man gøre det selv. Der er en dyb tradition for at tage fat, som rækker tilbage til andelstiden,” siger Gunnar Lind Haase Svendsen, der er professor ved Center for Landdistriktsforskning.

Han har gennemført en undersøgelse, som peger på, at lokale fællesskaber betyder væsentligt mere i yderområderne end i landets øvrige kommuner. Bor man på landet, er sandsynligheden for, at man deltager i

foreningslivet, arbejder frivilligt og føler et stærkt fællesskab med andre, der bor i lokalområdet, markant større, end hvis man bor i storbyen, siger han.

Undersøgelsen viser også en markant forskel i antallet af foreninger, borgerne er medlemmer af, alt efter om de bor på landet eller i en større by. Bor man på landet, er man typisk tilknyttet langt flere foreninger, man arbejder oftere frivilligt og lægger flere timer til lokale projekter. Og ikke mindst føler næsten halvdelen af borgerne på landet et stærkt fællesskab med andre, der bor i lokalområdet – det gør kun knap en femtedel i de store byer.

Yderområdernes vigtigste ressourcer

Der er noget selfmade over yderområderne, og netop derfor er ildsjælene måske én af landdistrikternes allervigtigste ressourcer.

”Når offentlige institutioner som fx skolen forsvinder, er der kun de stedbundne ressourcer som fx landskabet, kulturmiljøerne og foreningslivet tilbage,” som Gunnar Lind Haase Svendsen pointerer.

Med andre ord: Det, der kan forklare, hvordan

MAREBJERGGAARD

Den lille ø Sejerø har fået sin egen festival. Hvert år afholdes Sejerøfestivalen, og det takket være en gruppe københavnske ildsjæle, der har forelsket sig i naturen på den lille ø. Nu er de i gang med at renovere en gammel gårdejendom, der skal være omdrejningspunkt for aktiviteterne. Læs mere på side 68

VILDMOSEPORTEN

I Store Vildmose ligger Vildmoseporten; en tidligere karantænestation opført af staten i 1930 som et led i bekæmpelsen af den smitsomme kvægtuberkulose. Her driver Fonden Vildmoseporten et udstillings- og kultursted, der formidler Store Vildmoses natur- og kulturhistorie. Læs mere på side 8

GEDSER REMISE

I 1998 købte Bevaringsforeningen Gedser Remise den 2.400 kvadratmeter store falddefærdige remise i Gedser med drømmen om at give det tidligere trafikale knudepunkt en ny funktion som attraktion for turister. Nu driver ildsjælene stedet på frivillig basis, og remisen fungerer allerede som jernbanemuseum med arbejdende værksteder. Læs mere på side 60

De lokale ildsjæle vil gerne fællesskabet og deres lokalområde, og derfor er de en kæmpe ressource,” fastslår plan- og udviklingschef Helle Lassen, Hjørring Kommune. På landet er der tradition for selv at tage fat. Og måske, fordi det er her, borgerne har noget på spil, blomstrer det lokale engagement, fællesskabet og iværksættermentaliteten.

to landsbyer klarer sig i forhold til hinanden, er, hvor gode borgerne er til at udnytte de ressourcer, der findes. Måske fordi det er her, borgerne har noget på spil, blomstrer det lokale engagement, fællesskab og iværksættermentaliteten i yderområderne. Her stiftes friskoler, og borgerdrevne butikker og mødesteder etableres.

Konstruktiv dialog skaber fællesskab og fremtid

Tilbage i Vrensted glæder den private børneinstitution Mariehønen sig til at flytte ind i den lukkede skole. Lokalhistorisk arkiv, madklubben og årlige begivenheder som fastelavn, byfest og juletræsfest er allerede rykket ind. Når huset står færdigt ved

udgangen af 2015, følger idrætsforening, forsamlingshus og pensionistforening. Og ikke mindst er en frivillig drevet café også på vej.

”Det er hårdt arbejde, men heldigvis mærker vi opbakning fra både lokalsamfund og kommune. Vi er glade for samarbejdet med kommunens projektledere, som knokler for at hjælpe os,” siger ildsjæl Carsten Salberg.

Plan- og udviklingschef Helle Lassen uddyber: ”De lokale ildsjæle vil gerne fællesskabet og deres lokalområde, og derfor er de et kæmpe aktiv for den lokale udvikling. Den konstruktive dialog mellem kommune og ildsjæle gør lokalsamfund overlevelsedygtige. Den skaber fællesskab, liv og fremtid.”

ILDSJÆLE – LAND VS. BY

Professor Gunnar Lind Haase Svendsen, Center for Landdistriktsforskning, har undersøgt ildsjælenes betydning for landdistrikterne. Hans undersøgelse er publiceret i bogen ’Folkestyrets rugekasser’, og viser at:

· 66 procent af borgerne i byer under 5000 indbyggere er medlem af en forening mod 42 procent i byer med mere end 100.000 indbyggere.

· I de små byer arbejder 46 procent af borgerne frivilligt for én eller flere foreninger mod 29 procent i de store.

· 46 procent af borgerne i de små byer erklærer sig helt enige i, at de føler et stærkt fællesskab med andre, som bor i lokalområdet. Det gør kun 29 procent i de store byer.

· Kun 8 procent af borgerne i de store byer erklærer sig helt enige i, at stort set alle kender hinanden i lokalsamfundet. For de små byer er tallet 38 procent.

Læs mere i publikationen Folkestyrets rugekasser (red. Michael Böss), som er udgivet af Aarhus Universitetsforlag.

FASTER ANDELS- MEJERI

I den vestjyske by Astrup er der tradition for at gå til hånde. Omdannelsen af det tidligere mejeri er byens seneste projekt.

Ønsker man en dag at besøge Faster Andelsmejeri, risikerer man en overraskelse. For ligesom bygningen ikke ligger i Faster, men i nabobyen Astrup, er der ej heller tale om et mejeri, men om byens satsning på at skabe bedre rammer for det lokale erhvervsliv.

Den 2.900 kvadratmeter store bygning er opført i 1933 og fungerede som mejeri indtil 1999. Siden kom grunden på private hænder, og bygningens vedligehold blev forsømt. Skrot hobede sig op på grunden, og gav et dårligt indtryk af bygningen og af byen. Men med en central beliggenhed på hovedvej 467, var der lokal opbakning til at undersøge mulighederne for at give nyt liv til mejeriet.

Virkelystne ildsjæle

Selvom vestjyderne har ry for beskedne armbevægelser, er virkelysten stor. Byen har indviet et aktivitetshus med minihal og mødelokaler, hvoraf store dele er bygget og finansieret af lokale ildsjæle. Derfor var det

med en vis selvsikkerhed og optimisme, at den store opgave med at opkøbe og genaktivere mejeriet blev indledt. "Det er jo ingen hemmelighed, at vi er nødt til at gøre tingene selv. Det er vi vant til, for sådan har det altid været". Ordene, der er sagt uden bebrejdelse eller misundelse, er Poul Junges, formand for foreningen Faster Andelsmejeri.

Således blev mejerigrunden opkøbt i 2007 og med afsæt i et fremtidsseminar for borgerne tog projektet form. Her var der opbakning til at styrke erhvervslivets rammer og samtidig bevare mejeriets oprindelige andelstankegang. "Vi ønskede at bevare ånden og videreføre et stykke historie i andelsbevægelsen. Derfor fungerer mejeriet som rugekasse for moderne former for foreningstankegang og foreningsbåret erhvervsudvikling", siger Poul Junge.

Poul Christensen, LAG-kordinator i Ringkøbing-Skjern Kommune, har fulgt projektet på

FAKTA

BELIGGENHED

Faster-Astrup,
Ringkøbing-Skjern Kommune

SAMLET BUDGET

1.330.000 kr.

FYSISKE GREB

Indretning af 1. sal til
kreativt kontorfællesskab

BRUGERE

Lokale erhvervsdrivende

ORGANISATION

Foreningen
Faster Andelsmejeri

sidelinjen. Ifølge Poul Christensen er Faster Andelsmejeri et godt bevis på, at landsbyerne stadig spiller en rolle i nutidens Danmark. "Projektet er ikke blot et eksempel på, at det stadig kan lade sig gøre at udvikle landsbyer. Andelsmejeriet er også beviset på, at det er muligt at lave erhvervsudvikling i landdistrikterne", mener han. Det er ikke kun på et større plan at projektet har demonstrationsværdi, og Poul Christensen sætter stor pris på ildsjælernes gåpåmod i hans daglige arbejde.

Nye rammer for erhvervsudvikling

I løbet af blot tre år, men efter utallige arbejdstimer, blev mejeriet omdannet, og i efteråret 2010 kunne den første lejer flytte ind. Enkelte bygninger er fjernet, andre nedrevet, og facaden står igen som i 1933.

Finansieringen er et kapitel for sig i historien om Faster Andelsmejeri og indeholder en række nederlag og afslag undervejs, men takket være midler fra en række fonde og

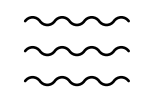
Mejeriet ligger i midten af Astrup og huser en række forskellige aktiviteter.

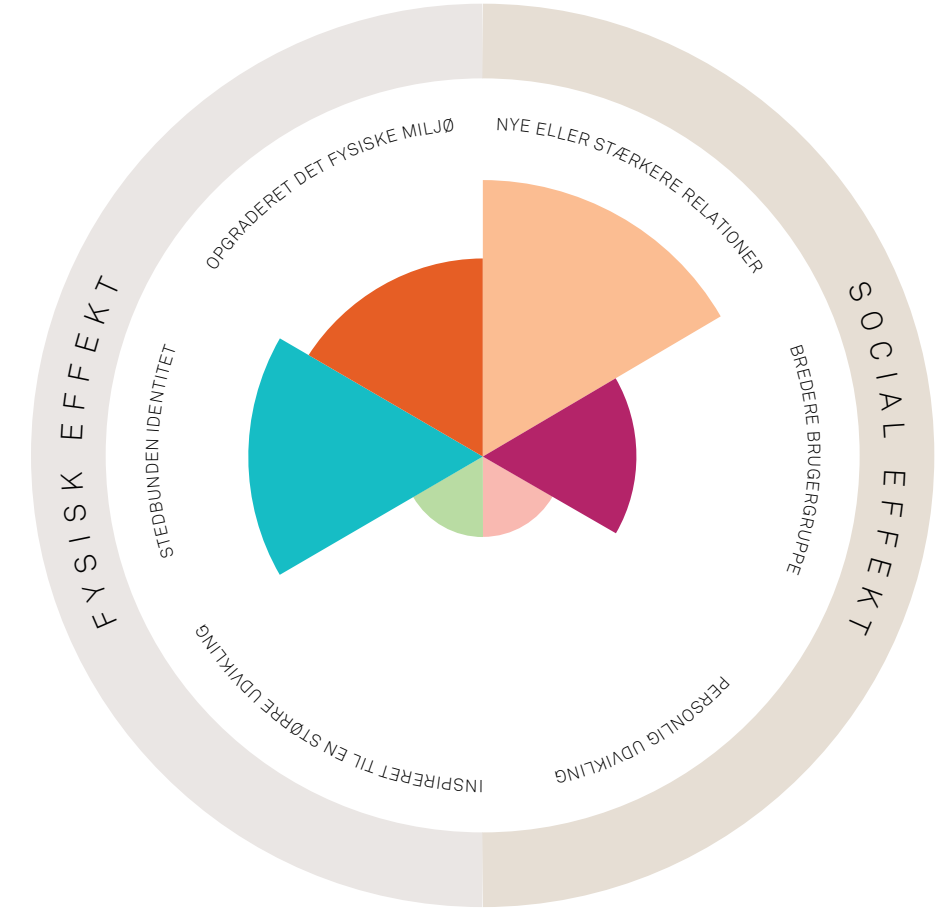
Genanvendelsen af det gamle mejeri er sket med respekt for bygningens historie og detaljer.

I mejeriets foyer er der opsat et cafe-miljø med borde og stole.

“Projektet er ikke blot et eksempel på, at det stadig kan lade sig gøre at udvikle landsbyer. Andelsmejeriet er også beviset på, at det er muligt at lave erhvervsudvikling i landdistrikterne”

puljer, samt hjælp fra et lokalt pengeinstitut, er andelsmejeriet i dag ombygget. Det store projekt kræver månedlige lejeindtægter, og det kræver en god forretningssans at få projektet til at løbe rundt.

Den lokale købmand holder til i stueetagen og har oplevet en stigning i omsætningen på 20 procent siden indflytningen. Et ingeniørfirma og en modeltogsbutik er blandt de andre lejere, og ikke mindst er mejeriaktiviteterne genindført i bygningen, da kølerum og lagerhal er udlejet til Thise Mejeri.

Foreningsbåret erhvervsudvikling
Den alsidige blanding af erhvervsdrivende er et af de synlige beviser på den moderne foreningsbårne erhvervsudvikling, og foreningen bag projektet forsøger så vidt muligt at finde små, lokale erhvervsdrivende, som både kan få glæde af fællesskabet mellem virksomhederne på stedet, og samtidig skabe et

spændende erhvervmiljø i lokalsamfundet. I alt er FASTER Andelsmejeri nu arbejdsplads for 5-7 fuldtidsbeskæftigede.

Mejeriets mange kvadratmeter giver en række indretningsmuligheder. Og da bygningen er på flere etager er det naturligt at gribe projektet an én etage ad gangen. Senest har ildsjælene indrettet førstesalen til kontorlokaler. Her sidder en portrætfotograf som den første lejer i et mindre kreativt kontorfællesskab. Bygningens anden sal skal danne ramme om et kreativt kunstmiljø med plads til innovation, nye samarbejder, events og undervisning.

Altid en ny idé
I landsbyen med omkring 250 indbyggere er der mange interesser, der skal fornes, for at sikre bred opbakning til projektet. Fordi der er en tradition for at bidrage til lokalsamfundet, og fordi idéen om FASTER Andelsmejeri er forankret i borgernes idéer fra

fremtidsseminaret, føler mange indbyggere et ejerskab til projektet. "Hele nedbrydningen, oprydningen og den efterfølgende renovering af ejendommen havde stor opbakning, da først mejeriet var opkøbt af foreningen. En stor kreds af frivillige sørger for hovedparten af driften med vedligehold og renholdelse. Det er inspirerende at opleve den opbakning, projektet har. Man bliver både stolt og benøvet", siger Poul Junge.

Selvom bestyrelsen af og til er udmattede og tænker "aldrig mere", plejer der ikke at gå mere end et par måneder, før et af medlemmerne lufter en ny god idé. At pleje initiativlysten er en kunst, men i FASTER har man fundet balancen. "Ildsjælene formår at tage det lange træk uden at brænde ud. De er gode til at se potentialerne i lokalsamfundet og få hver enkel person til at bidrage med det, de kan," slutter Poul Junge.

DAGMAR BIO

Trods sin beskedne størrelse er den midtjyske by Sdr. Felding på manges læber. Her har en gruppe borgere pustet nyt liv i en historisk biograf og genskabt stedet som kulturelt samlingssted.

På Bredgade i Sdr. Felding ligger Dagmar Bio. Ved første øjekast ligner biografen et ganske almindeligt familiehuse i røde teglsten. Men kigger man efter, ser man, at det ikke er hvilket som helst hus. Lyset i lygtepælene foran huset dæmpes af metalliske filmruller, der finurligt spiller op mod Dagmar Bio.

Fra SF til Dagmar

Det er ikke tilfældigt, at Dagmar Bio ligner et hjem, for det var det også i sin tid. Husets tidligere ejer og beboer, Ejvind Kristiansen var entreprenør, opfinder og meget filmglad. Aftledt af sin interesse mente han, at en by som Sdr. Felding skulle have en biograf for alle indbyggere. Arbejdsomt byggede han på eget initiativ en biografsal i forlængelse af familiens hjem på det lille skrånende græsstykke mod Skjern Å, og i 1954 blev dørene slået op for Sønder Felding Biografens første fremvisning.

SF Bio fortsatte i de kommende år, indtil landspolitik fik betydning for den lille biograf. Da det politiske parti Socialistisk Folkeparti havde samme forkortelse som biografen i Sdr. Felding, så den midtjyske entreprenør ikke andre udveje

end at ændre navnet til Dagmar Bio. I de efterfølgende år fik borgerne i Sdr. Felding mange gode filmoplevelser i biografen. Sommer i Tyrol, Martha, Olsen Banden og andre klassikere blev set af både børn og voksne indtil 1986. Herefter gik biografen i glemmebogen og skulle stå uberørt hen i et kvart århundrede, før biografen igen blev et yndet besøgsmaal.

En stormende indvielse

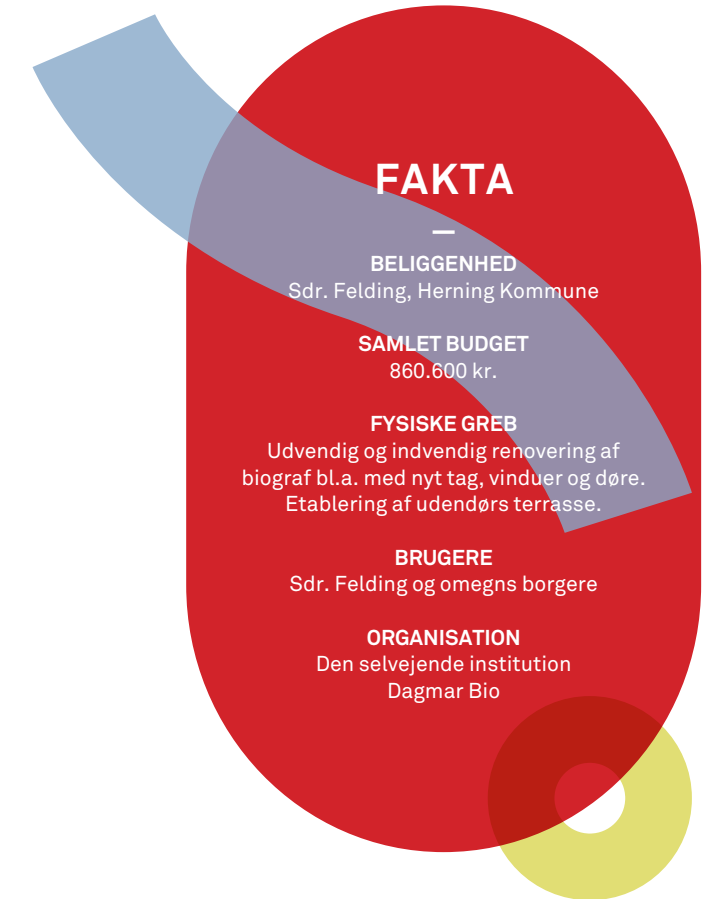
Da Ejvind Kristiansen gik bort i 2009, stod huset uden ejer. Lokalrådets ønske om at bevare biografen på byens hænder førte til en dialog med husets arvinger. Byens borgere blev indviet i planerne og indkaldt til et møde. Her besluttede man at sælge anparter for at finansiere købet af huset. Efter mindre end to måneder var finansieringen på plads, og i dag ejes biografen af Selskabet til Udvikling af Sdr. Felding og Omegn, mens Den Selvejende Institution Dagmar Bio (DSI) driver stedet.

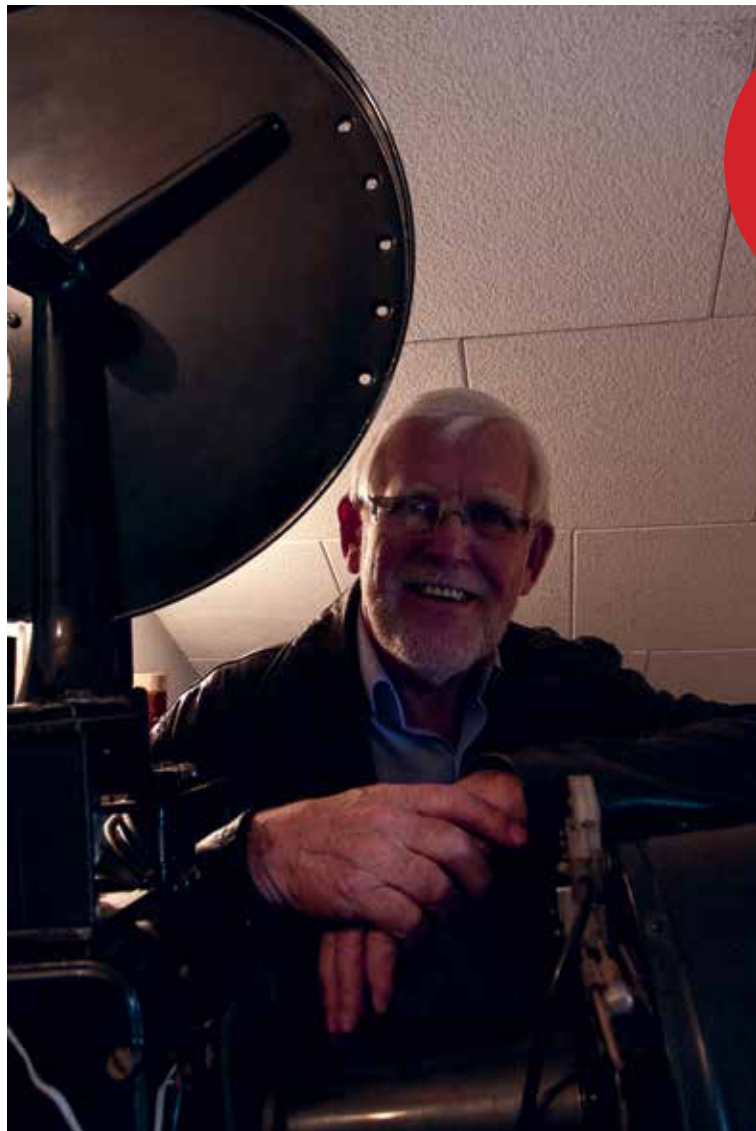
Jens Udbye, formand for DSI, husker tydeligt første dag han trådte ind i Dagmar Bio. "Det var ligesom at træde ind i en tidslomme fra 1954. Interiøret vidnede om en ejer med sans

for stedets historiske værdi med den originale indretning intakt. De røde stole var støvede, men fuldstændigt bevarede. Lyset i den udskårne nummerering i gulvet skinnede, lærredet hang klar, og det gamle filmapparat med kulbuelys stod tilbage i operatørrummet." På en kasse med gamle billetter og biografhåndbøger fandt Jens Udbye en seddel med teksten "bliver værdifuldt i fremtiden," og det skulle vise sig at være sandt. Fordi biografen har stået urørt i flere årtier indeholder den vigtige genstande fra dansk filmhistorie.

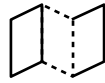
Det nationale biografklenodie fremstod ganske vist i et oprindeligt udtryk, men det var tydeligt at se, at tidens tand havde sat sit præg på stedet. Det krævede en renovering hvis huset igen skulle invitere biografgængere indenfor.

I 2013 blev biografen renoveret både udvendigt og indvendigt. Tag, døre, vinduer, terrasser, fliser, udendørs lys, elinstallationer, ventilationsanlæg, gulve og køkken fik en overhaling, så Dagmar Bio nu møder moderne krav om sikkerhed, samtidig med at interiøret er som

Den gamle biograf
filmfremviser står
stadig i husets teknik-
rum. Her i selskab
med formand
Jens Udbye.

Fra Ove Sprogø til Helle
Virkner. Fotografier af
store danske skuespillere
pryder entréen i den
gamle biograf.

Udefra er det
ikke lige til at se,
men filmrullerne i
lygtepælene afslører,
at det røde teglstens-
hus i Bredgade rummer
Sdr. Feldings kulturhus
og mødested.

“Det er ligegyldigt
hvor mange timer,
man bruger på det.
Glæden og mødet med
kunstnerne og mellem
mennesker er løn nok i
sig selv.”

i 1954. Biografklubben har nu omkring 200 medlemmer.

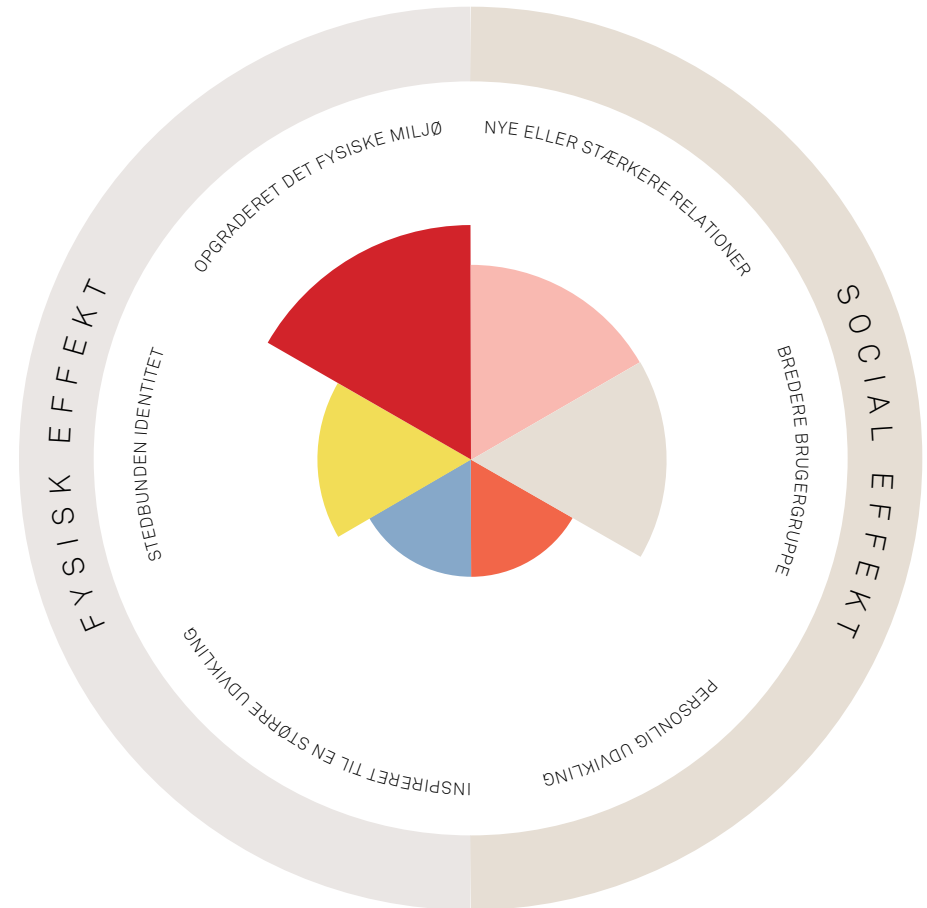
I december 2013 blev huset genåbnet efter den fysiske opgradering. Og det blev en hæsbæsende genåbning af den gamle biograf. Anne Dorte Michelsen var på programmet og gjorde aftenen uforglemmelig. Også en anden kvinde havde meldt sin ankomst: Stormen Bodil huserede udenfor, men huset stod stormen ud og gæsterne var en oplevelse rigere.

Mere end blot en biograf
Dagmar Bio er meget mere end blot en biograf. Udover filmfremvisninger markerer Dagmar Bio sig også som en vigtig kulturinstitution for Sdr. Felding og omegn. I koncertudvalget sidder den egnsfødte og nuværende nabo til biografen Karen Marie Gårdsvig. Hun arbejder frivilligt til koncerterne, og betragter biografgæsterne som gæster i sit eget hjem - hver eneste gæst bliver modtaget i døren med et håndtryk og en varm velkomst. Koncertudvalget får ofte henvendelser fra kunstnere, der gerne vil forbi og spille, og flere kunstnere nyder at vende tilbage til de historiske rammer i Sdr. Felding.

Entusiasmen smitter
Den hjemlige stemning i huset og de frivilliges glæde og entusiasme smitter af på kunstnerne. I biografen er græsningen mellem optrædende, ildsjæle og tilskuere udvasket, og det er grunden til, at Karen Marie Gårdsvig bruger meget af sin tid som frivillig, siger hun: "Det er ligegyldigt hvor mange timer, man bruger på det. Glæden og mødet med kunstnerne og mellem mennesker er løn nok i sig selv."

I den lokale Brugs kender de handlende til biografen. "Jeg har haft mange gode oplevelser, og billetterne til den næste koncert hænger hjemme på køleskabet. Med de 129 pladser er der ofte udsolgt, og man skal være hurtigt ude," siger en kvinde. Gæsterne glæder sig til at komme og ser desuden pauserne mellem forestillingerne som en stor del af oplevelsen. Der er også gode muligheder for sociale oplevelser og gæsterne mødes ofte til et glas rødvin på biografens træterrasse med udsigt over de stærke strømme i Skjern Å.

Udover film og koncerter får foreningen også henvendelser fra selskaber, som gerne vil

vises rundt, firmaudflugter og foreninger der lejer sig ind og holder arrangementer. Lokalrådet og borgerforeningen bruger stedet til mødeaktiviteter, og hver 14. dag bruger hækklubben lokalerne. Denne brede aktivitetsflade er netop intentionen bag projektet. "Ejerskabet til bygningen skal brede sig ud og aktivitetsmulighederne forme sig efter lyst og behov", siger Jens Udbye.

Kærlighed til lokalsamfundet
Formand Jens Udbye har været frivillig i alskens former for foreningsarbejde. Han har været formand for idrætsforeninger, menighedsråd og kulturcenteret og har arbejdet som bl.a. landmand og slagteriarbejder. "Når man indimellem skifter interesser, møder man en helt anden gruppe mennesker, hvilket er enormt spændende og interessant." Om sit engagement siger han: "Jeg gør det simpelthen, fordi jeg ikke kan lade være. Jeg gør det af kærlighed til lokalsamfundet, men også fordi det er spændende, når et projekt lykkes."

NÅR ILDSJÆLE BYGGER I VESTJYLLAND

DAUGBJERG VANDMØLLE

I Daugbjerg, mellem Viborg og Holstebro, ligger Daugbjerg Minilandsby – en kopi af byen i størrelsesforholdet 1:10, som den så ud før en storbrand i 1791 hærgede. Støtteforeningen for Daugbjerg Minilandsby ønsker nu at reetablere et møllehjul, mølledammen og møllehuset på en gammel vandmølle, der ligger op til minilandsbyen. Målet med projektet er at bevare den historiske mølle og samtidig at skabe gode rammer for de besøgende ved minilandsbyen.

CIRKUSFABRIKKEN

I Nordsalling har en gruppe cirkusartister skabt et unikt fristed – et oplevelsescenter – for børn, unge og voksne i et tidligere mejeri. Nu vil ildsjælene bag Cirkusfabrikken opgradere faciliteterne i det 3.600 m² store mejeri, til glæde for kulturelle iværksættere og besøgende cirkusentusiaster.

FLY FORSAMLINGSHUS
Nordvest for Viborg ligger den lille landsby Fly. Byens forsamlingshus er det sidste sociale samlingspunkt i lokalområdet, og nu har landsbyens ildsjæle omdannet huset fra et traditionelt forsamlingshus til et moderne kulturhus. Husets industririkken er slået sammen med en tilstødende sal til et åbent køkkenalrum, som fungerer som byens sociale dagligstue med plads til, at borgerne kan samles om lektiehjælp, folkekøkken, klubaktiviteter mm.

VINDKRAFTEN

Landsbyen Vind i Midtjylland er som mange andre mindre samfund udfordret af skolelukning og butiksdød. Med VindKRAFTEN sikrer byens ildsjæle, at byens lukkede skole bliver områdets nye aktivitets- og overnatningssted for beboere og besøgende. Det er sket med ombygningen af to mindre klasseværelser til ét stort kreativt værksted, til gavn for skoler, sportsforeninger, fritidsklubber og spejdere. Der er også etableret en ferielejlighed i en tidligere lærerbolig.

THISE BYPARK

Ved Skive Fjord ligger landsbyen Thise. Her har en gruppe ildsjæle anlagt en bypark ved det nuværende bytorv over for mejeriet. Byparken har orangeri, toilet, udekøkken og legeplads – faciliteter, der danner rammen om et nyt samlingssted for idrætslige aktiviteter, byfester og mejeriets mange besøgende, der her kan mødes og få sig et hvil.

SPEJDERKLINTENS MADPAKKEHUS

Ved Spejderklinten ved Limfjorden holder de grønne pigespejdere til. Her lærer børn at samarbejde og færdes i naturen. For at spejderne får mest muligt ud af den læring, de får i naturen, har de brug for et sted, hvor de kunne samles i læ for vind og vejr. Over tre weekendworkshops har en gruppe på 20 frivillige bygget et nyt madpakkehus til spejdere såvel som lokalområdets øvrige beboere.

TRÆMUSEET I ODDENSE

I Oddense, en landsby i Salling i den sydlige del af Limfjorden, har en gruppe lokale gennem 15 år formidlet landsbyens og egnens rolle i den danske træindustri i en gammel fabriksbygning. Gennem en renovering af museets hovedbygning er den fremtidige udvikling og drift af Træmuseet i Oddense sikret i mange år frem.

KULTURKØBMANDEN

En tidligere købmandsforretning i Sillerslev på Mors skal indrettes til kulturhus med bl.a. galleri, hobbycafe, genbrugskunst og værksted. Købmanden skal være områdets nye samlingssted, hvor frivillige kreative kræfter, lokale beboere, turister og andre gæster mødes og udveksler erfaringer. Købmanden har et strategisk samarbejde med købmanden i nabobyen Ørding, hvor man har samlet butiksdriften.

KLASSISK KØBMAND I ØRDING

I Ørding på Mors lukkede den lokale Brugs i 2001. Det fik 140 borgere til at gå sammen om et køb af købmandsgården, der er nu igen er byens samlingspunkt. Nu ønsker gruppen at etablere et nyt indgangsparti, der vender forretningens ansigt over imod byens torv.

G O D S E T

Godset i Kolding tilbyder gæstemusikere en særegen oplevelse og gode arbejdsforhold for stedets uundværlige ildsjæle. Foreningen har købt og istandsat tre gamle togvogne til backstagefaciliteter.

Kolding Kommune har siden 1997 stillet en tidligere godsterminal til rådighed for byens håbede musikere. Sammen med den endnu aktive stationsbygning har godsterminalen tidligere dannet ramme om jernbanedriften i byen, og man kan stadig høre lydene fra de lange godsvognsæt, der i nøjsomt tempo passerer området.

Nye toner i stationsbygningen

Larmen fra godsvognene er i dag akkompagneret af danske og udenlandske sangstemmer. For kulturinstitutionen blev udvidet i 2001 til at være et spillested med plads til 700 tilskuere og glæder stadig regionens kultur- og fritidsliv.

Den gamle godsterminal er et charmerende spillested og et naturligt stop på vejen på mange kunstners danmarksturné. Men bygningen rummer også en række begrænsninger,

når der skal drives et moderne spillested. Derfor har spillestedet udvidet sine aktiver med tre godsvogne - en tiltrængt forbedring som vækker nysgerrighed hos de mange forbi-passerende på banegården, og minder husets brugere om Godsets fortid som opbevaringsplads for jernbanegods.

I alt er tre vogne opkøbt og parkeret på Spor 9, hvor skinnerne i flere år har måtte konkurrere om lys og luft med selvsået ukrudt. To af vognene er tidligere kreaturvogne, og den tredje er en tidligere postsorteringsvogn.

"Godsvognene købte vi i 2011 og så stod de ellers hen i to år. Men da vi først rykkede, gik det stærkt. I september 2013 var vognene helt skrællede for inventar og i december samme år kunne vi indvie faciliteterne", siger Christian Haugk, som er daglig leder af Godset.

FAKTA

BELIGGENHED

Kolding, Kolding Kommune

SAMLET BUDGET

815.000 kr.

FYSISKE GREB

Indretning af tidligere togvogne til backstagefaciliteter og depot

BRUGERE

Spillestedets musikere og ildsjæle

ORGANISATION

Foreningen Rock'In House, som arbejder med at arrangere koncerter og skabe gode øvefaciliteter for kunstnere i Kolding

Kolding Kommune har siden 1997 stillet en tidligere godsterminal til rådighed for byens håbefulde musikere.

På Spor 9 er to gamle kreaturvogne og en postsorteringsvogn nu blevet indrettet som depot og backstagefaciliteter for spillestedet Godsets gæstemusikere.

“Gæstfriheden skyldes alle de frivillige, som kommer her af lyst og bidrager med deres passion. Det mærker vi tydeligt, og kunstnerne siger det også. De, som arbejder her, gør det ikke for penge, men af lyst”

Et gæstfrit spillested

Netop rockmusik er omdrejningspunktet for foreningen Rock'In'House, som har deltaget i projektet med at indrette de tre godsvogne. Foreningen, som blev dannet i 1993, arrangerer koncerter i Kolding og arbejder for at skaffe byens musikere egnede øvefaciliteter. Lise Jelsbak, formand for foreningen, håber, at de autentiske rammer giver kunstnere på farten en særlig oplevelse i Kolding. "Vi tilbyder unikke backstagelokaler til musikere og skuespillere, som vil huske Godset for de sjove og autentiske rammer og den store gæstfrihed, de møder her." siger hun.

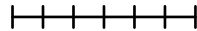
Og den særlige gæstfrihed kan Christian Haugk også genkende og begrunde. "Gæstfriheden skyldes alle de frivillige, som kommer her af lyst og bidrager med deres passion. Det mærker vi tydeligt, og kunstnerne siger det også. De, som arbejder her, gør det ikke for penge, men af lyst".

Til gavn for de frivillige

Udover de autentiske backstagerammer har projektet også medført bedre arbejdsforhold for ildsjælene, som er nødvendige for at gennemføre koncerterne. En af godsvognene er blevet depotrum og det betyder, at slæbearbejdet er blevet mindre. Ifølge Christian Haugk har

det været nødvendigt at sikre bedre arbejdsforhold for ildsjælene. "Godset er afhængig af de frivillige kræfter. Derfor har de frivillige været med til at forme hele backstageområdet og hele ideen bag vognene er egentligt også et behov for at forbedre de frivilliges arbejdsbetingelser" understreger han og tilføjer, at Spor 9 har plads til flere vogne. Ildsjælene er ikke færdige med at drømme. "Det er fantastisk at se det færdige resultat. Men vi er jo faktisk slet ikke færdige. Der er stadig plads til flere togvogne på vores skinner og selvom her er fede rammer, kunne vi godt bruge mere plads, så vi for alvor kunne tilbyde attraktive backstage lokaler."

Godset er afhængig af de frivillige kræfter, siger daglig leder Christian Haugk og formand for foreningen Lise Jelsbak.

BÅL- HYTTEN I BOVLUND

En gruppe ildsjæle fra Bovlund har opført en bålhytte i tilknytning til forsamlingshuset. Hytten tilbyder læ og ly for blæst og regn og er byens udendørs samlingssted året rundt.

Midt inde i det sønderjyske landskab ligger den lille landsby Bovlund. Centralt på den øst-vestgående landevej, som skærer gennem det flade og fremkommelige landskab, ligger en historisk plovfabrik fra 1883. Fra industrialiseringen, og op igennem det 20. århundrede, har fabrikkens produktion af landbrugsmaskiner bidraget til kultiveringen af de marker, der omgiver Bovlunds godt 100 indbyggere.

Fællesskabet dyrkes

Direkte overfor fabrikken finder man det aktive Bovlund Forsamlingshus, hvor fællesskabet lever i bedste velgående. Nok er landsbyen Bovlund beskeden i fysisk størrelse, men under overfladen gemmer sig en dedikeret skare af indbyggere, som sætter sammenhold, kammeratskab og et aktivt foreningsliv i højsædet. Friluftsspil, foredrag, kurser, fællesspisning og fester er kun et udpluk af de aktiviteter, der året rundt fylder forsamlingshuset, stedets grønne amfiscene - og nu også en stor bålhytte.

Ifølge Lorenz Riis, der har været formand for forsamlingshuset siden slutningen af 1990'erne, overlever de små landsbyer kun ved at have en masse sociale tiltag, der tiltrækker nye indbyggere og forstærker det eksisterende fællesskab: "Sammenhold, det at se naboen og have det sjovt sammen, holder liv i lokalområderne".

Nyeste projekt i landsbyen er en stor bålhytte, som er opført ved frivillig indsats og fondsmidler på et gammelt fodboldareal i tilknytning til forsamlingshus og kirke. Et flertal mente, at der var behov for et fast udendørs opholdssted, hvor man ikke var afhængig af vejrets luner, og hvor man kunne flytte festligheder og aktiviteter hen, når årstiderne skifter og vejret slår over i lunere temperaturer.

Et projekt på tværs af generationer

Hele byggeprocessen blev et fælles anliggende og gav mulighed for, at, landsbyens

FAKTA

BELIGGENHED

Bovlund, Tønder Kommune

SAMLET BUDGET

90.000 kr.

FYSISKE GREB

Etablering af bålhytte i tillæg til forsamlingshuset

BRUGERE

Lokale borgere

ORGANISATION

Ildsjæle fra det aktive Bovlund Forsamlingshus.

beboere på tværs af generationer lærte hinanden at kende: "Det at arbejde sammen mod et fælles mål, er en af de bedste måder at komme hinanden ved på", siger Lorenz Riis og uddyber: "Det giver ejerskab og fællesskab, at lokalsamfundet har været med til at bygge hytten".

Lokale erhvervsdrivende viste også opbakning til projektet og hjalp til, hvor de kunne. En entreprenør udgravede byggepladsen, en vognmand leverede grus, og en håndværker støbte pælene fast i jorden. Økonomisk har erhvervslivet også bidraget. Ved siden af bålhytten står nu et skilt, der takker 35 lokale sponsorer.

Fællesskabet som bærende kraft

Engagementet og sammenholdet i Bovlund var det, der fik Benny Aaskoven til at rykke teltpælene op af den vestsjællandske jord til den sønderjyske. Rygtet om, at Bovlund var en

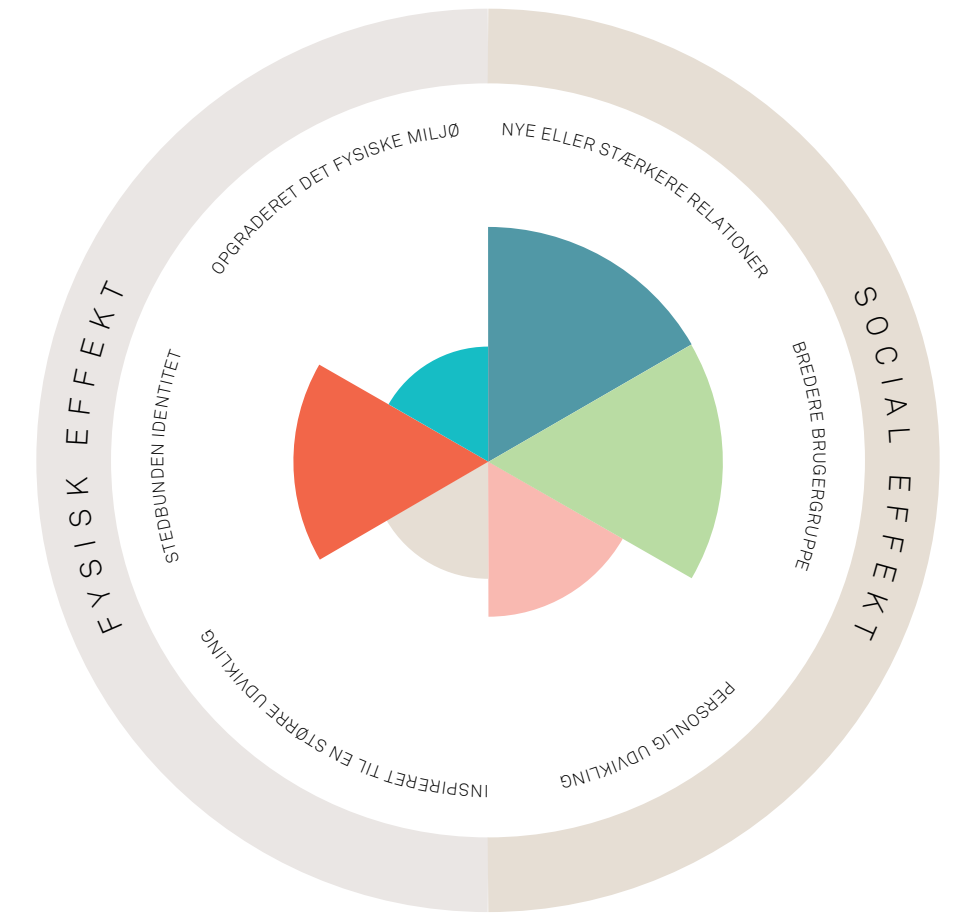
Over 1200 mennesker overværer friluftsspillet, der løber af stablen hvert andet år. I 2015 står Ronja Røverdatter på programmet.

Lorenz Riis har været formand for Bovlund Forsamlingshus siden 1990

Takket være samarbejde på tværs af generationer har borgerne i Bovlund nu et udendørs opholdssted i læ for vind og vejr.

“Det er noget ’medfødt’, man er altid kommet her, vil gerne bevare det eksisterende og har en interesse i, at traditionen stadig lever videre, når man selv får børn”

by med kulturelle aktiviteter og mange mennesker til forsamlingshusets arrangementer skulle for Benny Aaskoven vise sig at være sandt.

”På den egn, jeg kommer fra, havde vi ikke det sammenhold. Fællesskabet er den bærende kraft her i byen. Det er noget helt særligt her”, siger Benny og understreger, at han står til rådighed, hver gang der skal laves noget oppe ved forsamlingshuset.

Teater med naturen som bagtæppe

Hvert andet år går alt op i en højere enhed, når friluftsspillet står for døren. I 2011 fremførte borgerne Kim Larsens ”Midt om Natten”, i 2013 ”Annie Get Your Gun” og i 2015 fylder Ronja Røverdatter det lille amfiteater midt i naturen.

Teaterstykkerne aktiverer alle dele af foreningslivet i Bovlund. I de fire dage forestillingen løber, slår 1200 mennesker fra nær og fjern vejen forbi. I et tippiformet træhus sælges grillede pølser til de fremmødte, som fylder bålhyttens borde-bænkesæt op eller indtager græsarealet for en stund. Gennem en lund bevæger tilskuerne sig efterfølgende dybere ind i skoven, hvor scenen følger sig ind på et ophøjet stendige mellem de høje bøgetræer. Teaterkulisserne afgrænser scenen, men det egentlige bagtæppe er naturen, der skifter farve og udtryk efter årstiderne.

Udover placeringen udgør organisationen og rollebesætningen det særlige ved forestillingerne. Friluftsspillet instrueres af en kørende frisør fra lokalområdet og skuespillerne er opvokset i Bovlund eller omegn. En stor del af truppen er unge mennesker, der som fast tradition vender

hjem for en stund for at være sammen med deres barndomsvenner.

Traditionen lever videre

Succesen skyldes, ifølge formand for landsbyens teater- og foredragsforening, Bit Riis, at man i Bovlund bliver født med lysten til at spille skuespil: ”Vi har børneteater, så folk starter med at komme fra de er helt små. Det er noget ’medfødt’, man er altid kommet her, vil gerne bevare det eksisterende og har en interesse i, at traditionen lever stadig videre, når man selv får børn”.

Efternavnet Riis er ikke tilfældigt. For Bit Riis er datter af forsamlingshusets formand, Lorenz Riis, og dermed et levende eksempel på, den tilknytning der følger med, når man vokser op i Bovlund. Og som vordende mor er Bovlunds næste generation på vej.

NÅR ILDSJÆLE BYGGER I SYDJYLLAND

HUSFLIDGÅRDEN
I Bork i Vestjylland ligger den fredede gård "Gåsemandens Gård". I samarbejde med Ringkøbing-Skjern Museum vil Foreningen Ringkøbing Amts Husflid omdanne gårdens lade til udstilling, formidling og salg af vestjysk husflidskunst.

KULTURHUS I SKOVLUND
Landsbyen Skovlund, der ligger mellem Varde og Grindsted, har de seneste 100 år udviklet sig til et levende lokalsamfund, som byens ildsjæle gerne vil styrke og bevare. Byens aktive borgere har nu ombygget en eksisterende lagerhal til kultur- og medborgerhus, med aktiviteter såsom ungdomsklub, filmklub, mødelokale, motion, kunst og kultur, til glæde for alle generationer i og omkring byen.

VANDTÅRN I HØJER
I Højer har lokalrådet planer om at indrette byens tomme, bevarelsesværdige vandtårn, med det formål at skabe et mødested for byens borgere og en attraktion for tilreisende turister, der fra tårnets top kan nyde udsigten ud over Vadehavet, marsken og byen.

HOTEL ANSAGER
I Ansager, mellem Varde og Grindsted, har en gruppe ildsjæle restaureret et forfaldent hotel i bymidten. En gennemgribende indendørs- og udvendig renovering har nu gjort det tidligere hotel til et attraktivt samlingspunkt med plads til sociale aktiviteter og samvær.

ÅRRE KRO
Den folkeejede Årre Kro uden for Varde er byens samlingssted, og har i mange år dannet rammerne om landsbyens kollektive liv. Kroen blev i 2003 købt af en gruppe borgere, som ønskede at sikre kroens fremtidige eksistens. Nu har Vennekredsen for Årre Kro, i samarbejde med forpagterparret, renoveret kroens køkken og udbygget kroen, så det bliver muligt at servicere flere gæster, samtidig med at byens borgere fortsat kan holde arrangementer på kroen.

ELSTRUP MØLLE
I landsbyen Elstrup ved Nordborg indretter den frivillige forening Elstrup Møllens Venner et aktivitets- og forsamlingslokale i den tidligere svinestald, der er en del af den fredede Elstrup Mølle. Lokalet skal danne ramme om landsbyens mange arrangementer og udstillinger, og bliver et kærkomment samlingssted for byens borgere.

HUMLE - MAGASINET

Et haveanlæg på Nordvestfyn er i over tyve år blevet drevet og udviklet af ildsjæle, som sørger for en haveoplevelse efter engelsk forbillede i en historisk atmosfære.

På en tidligere kornmark i Harndrup på Nordvestfyn har Ole Bjørn Pedersen og Peder Pedersen udfoldet deres interesser for haver og historie til et alsidigt kulturcenter med kulturhistoriske udstillinger, museumssamlinger, foredrag og temahaver i alle afskygninger. Siden 1991 har de to ildsjæle arbejdet på at etablere et prægtigt haveanlæg, som besøges af haveelskere og historieinteresserede.

Humlemagasinet har sit navn efter Johs. Kristensen, som op gennem det 20. århundrede har gjort karriere som humlegrosserer i Harndrup. Humlen er ikke længere omdrejningspunktet, men stedets historie mindes også gennem en fast udstilling om humleproduktion kombineret med en dansk og udenlandsk ølsamling.

Lever drømmen

En hvid dug er lagt over det runde bord i stuen. På et sølvfad på bordets midte pynter farverige

tulipaner i en vase, og fra loftet hænger en elegant glaslysekroner. Kaffen og stedets famøse Prinsesse Marie Lagkage serveres i det kongelige porcelæn "Blå Blomst" og giver antydninger om en særlig forkærlighed for det royale. Stolene rundt om bordet er polstrede og betrukket med mønstret stof, og på stuens vægge hænger guldindrammede malerier.

Indretningen ligger milevidt fra masseproducerede møbler og lette løsninger. Møblerne og malerierne lever på femte generation i rummene, som både udgør de to ildsjæles private stuer og Humlemagasinet's café. Grænsen mellem udstillinger og privaten er udflydende, og den gennemførte stil beretter om to dedikerede og stilbevidste beboere, der har gjort det til deres liv at samle.

At føle sig hjemme

Netop følelsen af at blive inviteret indenfor, får gæsterne til at vende tilbage. I omegnen

FAKTA

BELIGGENHED

Harndrup, Middelfart Kommune

SAMLET BUDGET

265.265 kr.

FYSISKE GREB

Konstruktion af bindingsværkshus med stråtag og en tidstypisk landbohøve

BRUGERE

Haveelskere og historieinteresserede turister

ORGANISATION

Humlemagasinet og Sigfred Pedersen Museets Fond

Guldrammer og kongeligt porcelæn. Besøgende inviteres til Prinsesse Marie Lagkage i Ole Bjørn Pedersen og Peder Pedersen private gemakker.

Æblelunden er blot én af Humlemagasinet's talrige haver.

Det røde bindingsværkshus og den tidstypiske have er tegnet og udformet af Ole Bjørn Pedersen.

“De besøgende bliver overraskede over, hvor meget der er at se, når de kommer her. Og de får lyst til at blive, fordi der er god stemning.”

Æblelunden med et bredt udvalg af fynske æblesorter, til den mere rustikt anlagte rodhave. Humlemagasinet har haver for enhver smag.

Udover Ole Bjørn Pedersen og Peder Pedersen hjælper omkring 15 frivillige til i haven, og de er grundlaget for, at det 10 tønder land store haveanlæg står flot år efter år og løbende udvides. "Vi er fuldstændig afhængige af den store flok frivillige. De gør et uvurderligt stykke arbejde, som vi ikke kunne gøre uden dem", er Peder Pedersen og Ole Bjørn Pedersen enige om.

Frivillige med grønne fingre

Mens de selv er herrer over indretningen af de indvendige gemakker, er haveanlægget i høj grad resultat af frivillig arbejdskraft: "Mange af de frivillige kommer, fordi de ikke selv har have og her kan få grønne fingre. Det kan være ældre mennesker, som er flyttet fra hus til lejlighed og ikke længere har mulighed for at pleje en have. Og her får de selv indflydelse på, hvordan haven skal udvikle sig", forklarer Ole Bjørn Pedersen, som har ansvaret for haven.

Der har nemlig ikke eksisteret en masterplan for haverne, men de har derimod formet sig med tiden. De frivilliges iderigdom har været en af drivkræfterne, og forslag til nye planter og blomster er blevet modtaget med åbent sind af chefen i haven, Ole Bjørn Pedersen.

Derudover har stedet taget form efter foræringer af planter eller byggematerialer fra netop frivillige, familiemedlemmer, naboer, venner eller haveentusiaster, som ikke havde plads længere. Eksempelvis førte indsamlingen af gamle sprossede vinduer til opførelsen af en pavillon, som besøgende nu kan anvende som frokoststue. "Heldet følger de gale", siger Ole Bjørn Pedersen og tænker tilbage på den tilfældige men succesfulde udvikling af haven.

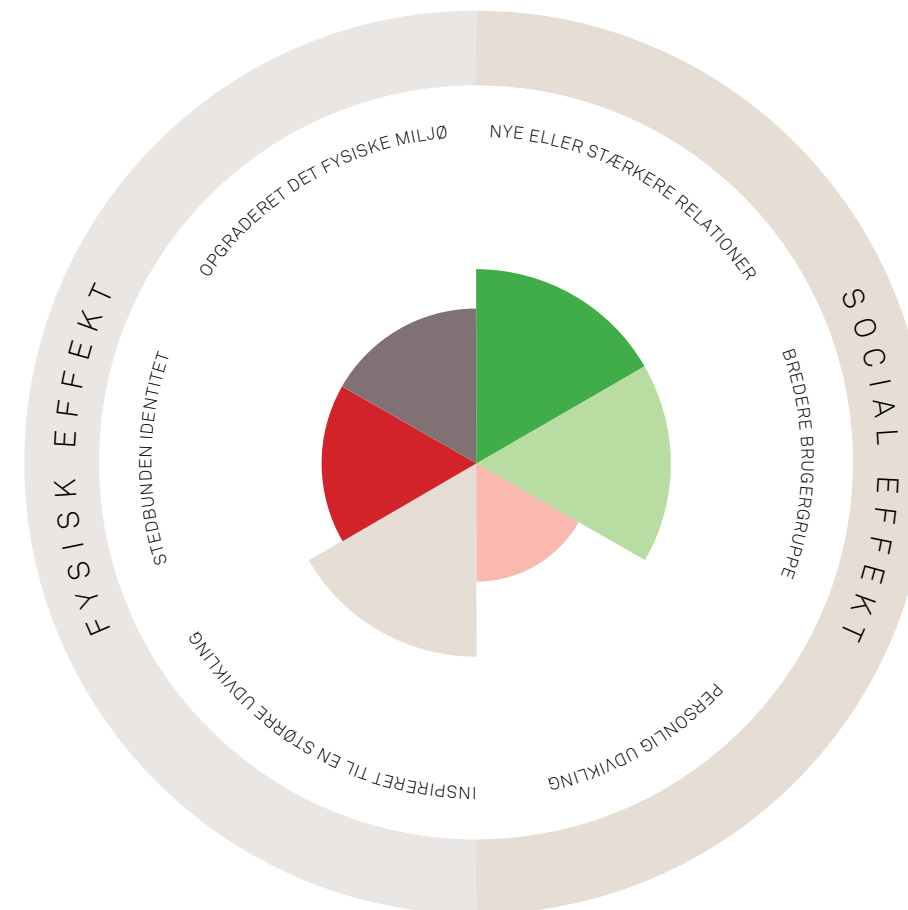
Bindingsværket udvider haven

Tilfældigheder har også spillet en rolle i Humlemagasinet's nyeste have: En fynsk landbohaver. I 2012 gik Ole Bjørn Pedersen rundt med tankerne om at opføre et stråtagt bindingsværkshus. I samme periode fik han af en tækker tilbudt et gammel stråtag, og så var vejen lagt for den nye temahave.

Ole Bjørn Pedersen tegnede selv skitserne til huset og til landbohaven, som formede sig efter huset og ændrede karakter undervejs: "Jeg kan godt lide at tingene udvikler sig og forandrer sig i løbet af processen. Jeg tager det, som det kommer, fordi jeg bliver inspireret hen ad vejen".

I dag er haven anlagt, og det lille bindingsværk opført. Huset er bygget efter gamle håndværkstraditioner på et fundament af syltsten og savskåret egetræ i bindingsværk, der er samlet med synlige nagler. Der er revledør i gavlen og 2-fags bondevinduer. Murværket består af gamle sten og er kalket med oxydrød kuglekalk. Det lille bondehus er tiltænkt som samlingssted for havens gæster og kan alt afhængigt af vejret give læ, ly eller skygge for mindre selskaber.

Placeringen af landbohaven og bindingsværkshuset har også vist sig ideel. Før i tiden manglede de besøgende en anledning til at gå den lange vej op ad højen. Etableringen af landbohaven gør, at de nu går hele vejen op og dermed tager alle 10 tønder land i brug på deres ture rundt i havens omskiftelige omgivelser.

LYØ KULTUR- OG BESØGS CENTER

På Lyø i Det Sydfynske Øhav har en gruppe borgere omdannet en tidligere skole til kultur- og besøgscenter med café og udstillings- og foreningslokaler.

Da Odysseus begav sig ud på sin lange hjemrejse fra Troja til Ithaka, sejlede han i virkeligheden rundt i Det Sydfynske Øhav mellem Avernakø og Lyø. Således lyder en teori, og det er i hvert fald én af de mange fortællinger, som formand for Foreningen Lyø Kultur- og Besøgscenter Bent Knudsen ynder at fortælle, når han i sin postrøde traktor kører besøgende rundt på øen.

Midt i fortællingerne gemmer sig også en historie om et svindende øsamfund med stadigt færre beboere, tilbagegang i landbruget og lukning af kommunale institutioner. Men det er samtidig et samfund med stort ønske om at bevare og holde liv i deres ø. Da den lokale skole i 2009 ringede ud for sidste gang, gik en gruppe lyboere sammen og nedsatte Foreningen Lyø Kultur- og Besøgscenter, hvis formål var at skabe et kulturcentrum for både fastboende og gæster. Samtidig skulle centeret være et led i bestræbelserne på at tiltrække turister og skabe nye arbejdspladser på øen.

En grund til at komme, en mulighed for at blive
Lyøboerne blev med skolelukningen bevidste om, at de var nødt til at handle hurtigt og selv træde i karakter, da skolen lukkede. Gennemsnitsalderen var høj og så ikke ud til at blive lavere, og det lille samfund var truet. Noget

måtte gøres, og øboerne trådte i karakter: "Det handlede om at tage styringen selv med nogle gode mennesker eller lade sig styre af folk udefra, der ville starte et eller andet, vi ikke ville få indflydelse på.", forklarer formand for den lokalhistoriske forening, Peder Jeppesen.

På en ø som Lyø er der tradition for lokal skepsis og modarbejdende interesser. Projektet med at etablere et kultur- og besøgscenter blev derfor indledende mødt af en bekymring for den forandring, det ville føre med sig. Men i takt med at ejendommen er blevet moderniseret, og det er blevet klart, hvad der kommer til at ske, er opbakningen steget stødt, og projektet har på mange måder været med til at samle øen til en fælles opbakning. Selvom Lyø kun har 98 indbyggere, kan foreningen mønstre 170 betalende medlemmer.

For foreningen er det vigtigt, at fremgangen ikke sker på bekostning af øens integritet. Her er intet ønske om tivolisering af Lyø, den tilbyder nok i sig selv: "Indtil nu har det været op til besøgende selv, hvad de vil lave. Det giver et specielt klientel. De kommer og opdager øen på egen hånd og i eget tempo. Her er ingen karruseller, men grågæs, rådyr, ørne og enestående natur. Og sådan skal det fortsat være" er foreningsmedlemmerne

FAKTA

BELIGGENHED

Lyø, Faaborg-Midtfyn Kommune

SAMLET BUDGET

2.348.940 kr.

FYSISKE GREB

Renovering af skolebygningen, indretning af café og lejlighed

BRUGERE

Indbyggere og besøgende

ORGANISATION

Foreningen Lyø Kultur- og Besøgscenter

Viggo Hansen, Bent Knudsen og Peder Jeppesen enige om.

Der findes mange grunde til at besøge Lyø: Den frodige natur, det rige fugle- og dyreliv, stilheden. Men udfordringen har de seneste par år været, at give besøgende mulighed for at blive. Fordi der mangler spisesteder på øen, er det hovedsageligt endagsturister, der stiger om bord på M/F Faaborg III og begiver sig ud på den 30 minutter lange overfart fra Faaborg Havn. Og det er netop her, det nye kultur- og besøgscenter kommer til at gøre en kæmpe forskel:

"Det er essentielt for turistpotentialet, at turister har mulighed for at få noget at spise. Det giver dem mulighed for at blive længere og skaber en basisramme, som vi kan bygge videre på.", fortæller Jens Peter Jakobsen, der er landdistriktskoordinator i Faaborg-Midtfyns Kommune.

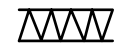
Alle veje fører til Lyø

De tre foreningsmedlemmer er endt på Lyø af vidt forskellige årsager. Sømanden og foreningens kasserer, Viggo Hansen, er født på Amager, men giftede sig med en kvinde fra Als. De blev i 1982 enige om, at de skulle flytte på en ø, og at den skulle have samme afstand til deres forældre. Med hjælp fra en passer krydsede stregerne hinanden

Viggo Hansen har boet på Lyø i 30 år og ser frem til mange gode oplevelser i kultur- og besøgscenteret.

Biler på Lyø er et sjældent syn, så Bent Knudsen viser gerne besøgende rundt på øen i den postrøde traktor som tilhører foreningen.

Lyø Kultur- og Besøgscenter står nu klar til at invitere borgere og turister indenfor.

“Et samarbejde med et så engageret lokalsamfund giver et større afkast og skaber ekstremt stor effekt med relativt små midler”

på øgruppen ud for Faaborg. Første gang de satte deres fødder på Lyø, følte det helt rigtigt. Det er nu 30 år siden.

Bent Knudsen tilbragte med sin kone mange af sine somre hos en gammel landbrugskammerat på Lyø, inden de i 2003 købte en ejendom og blev øboere. I modsætning hertil er tømrer og formand for den lokalhistoriske forening, Peder Jeppesen, en vaskeægte lyøboer. Han er født og opvokset på øen og fører fødehjemmet videre på 11. generation. Han var elev på den gamle landsbyskole og har på den måde særlig kærlighed for projektet og for øen.

Ikke for egen vindings skyld

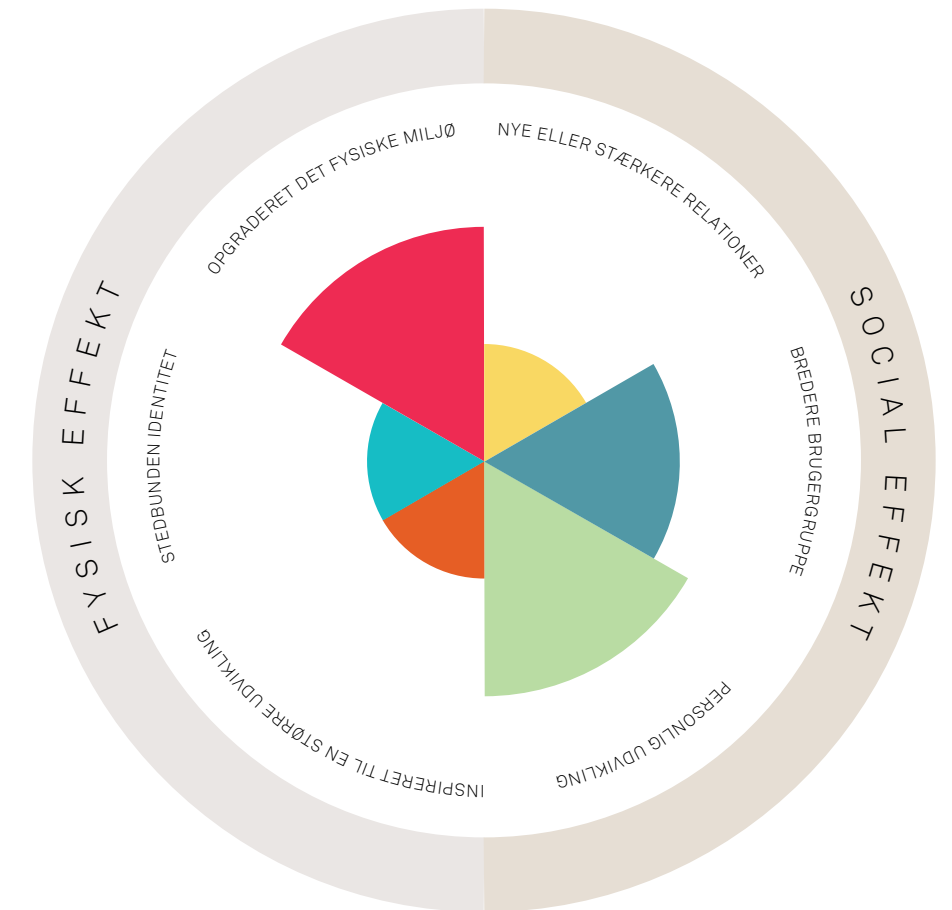
For en ø som Lyø er kulturhistorien vigtig, og ildsjælene har fået arkitektfaglig hjælp for at omdanne skolen med respekt for bygningsarven. Det har også været nødvendigt med professionelle håndværkere på grund af projektets

omfang. Men ildsjælene hjalp til i selve realiseringen af projektet af lyst og for at holde omkostningerne nede. “Jeg kørte i pendulfart med byggeaffald og materialer. Den sidste dag håndværkerne var her, sagde én af dem, at han ville savne mig. Jo, jeg blev en del af sjakket”, siger Bent Knudsen.

Det nye kultur- og besøgscenter vil være et centralt besøgsmaal på øen med appel til både turister og beboere. Lokalhistorisk Arkiv vil udstille i lokalene og have kontor i et andet. Cafeen vil have åbent i sommerhalvåret og der er også gjort plads til besøgende, som selv medbringer mad. På første sal er der indrettet en lejlighed, som allerede er blevet udlejet, så befolkningstallet er gået fra 98 til 99. Og de tre ildsjæle er godt klar over, hvorfor de arbejder uden betaling: “Vi gør det for øens skyld og selvfølgelig også for vores egen skyld. Men ikke for vores egen vindings skyld.”

Jens Peter Jakobsen fra Faaborg-Midtfyns Kommune er ikke i tvivl om værdien af ildsjælenes arbejde: “Et samarbejde med et så engageret lokalsamfund giver et større afkast og skaber ekstremt stor effekt med relativt små midler” og når Peter Jakobsen skal karakterisere ildsjælene bag projektet på Lyø gør følgende sig gældende: “De er vedholdende, og kommunen har nærmest ikke deltaget. Jeg har i perioder ikke hørt noget fra dem, men de er vant til at klare sig selv, så intet nyt er godt nyt.”

Ildsjæleriet lever i bedste velgående på Lyø, hvor de nu 98 indbyggere er på fornavn med hinanden. Og for Viggo Hansen, der har besejlet alle verdenshavene, er øen helt speciel: “Solnedgangen fås ikke bedre andre steder. Ja, det lyder næsten som noget fra et postkort... Men sådan er det!”

NÅR ILDSJÆLE BYGGER PÅ FYN

**SAMLINGSHUS
OG VARMESTUE PÅ
MAGTENBØLLE ENNGAARD**
I den lille landsby Magtenbølle på Vestfyn har Magtenbølle Beboerforening valgt sulelængen på den 200 år gamle gård 'Enggaarden' som nyt omdrejningspunkt for landsbyens sociale liv. Sulelængen er blevet renoveret, og det historiske lokale danner nu ramme om sammenkomster i byen, foredrags- og musikarrangementer, udstillinger og meget mere.

VORES HUS I OURE
I landsbyen Oure på Fyn manglede borgerne et mødested. Nu har en initiativgruppe igangsat projektet om at etablere et samlingssted i byens nedlagte lærerbolig. Huset skal igennem en gennemgribende renovering, men kan efterfølgende huse børnebillæskole, lektiecafé, fællesspisning og mange andre aktiviteter, så borgerne igen har et sted at mødes.

**RENOVERING
AF ØSTMOLEN PÅ
DYREBORG HAVN**
I det gamle fiskerleje ved Dyreborg Havn har foreningen Dyreborg Havn taget initiativ til en renovering og et arkitektonisk løft af havnens Østmole, for at bidrage positivt til stedets turisme, ligesom projektet ønsker at sikre det historiske havnemiljø for eftertiden.

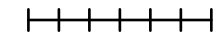

**DEN SELV-
FORSYNENDE LANDSBY**
I Hundstrup på Sydfyn ligger Den Selvforsynende Landsby; et socialt bofællesskab med fokus på økologi. Landsbyens 19 familier har fået gennemført en forundersøgelse, der skitserer nødvendige og mulige indgreb i en fredet agerumslade med tilhørende staldlænge. Håbet er, at bygningerne med tiden kan danne ramme om aktiviteter for både landsbyens beboere og de ca. 1.000 besøgende, der årligt gæster byen.

FRØBJERG FORSAMLINGSHUS
I landsbyen Frøbjerg på Vestfyn har foreningen bag det årlige Frøbjerg Festsplil etableret en musicalskole samt et ungdomsteater i ambitionen om at blive et førende udviklingssted indenfor sang, dans og drama. En gennemgribende renovering af det gamle forsamlingshus har skabt plads til nye aktiviteter målrettet de unge, og sikret, at forsamlingshuset stadig kan danne rammen om Frøbjerg Festsplil og andre aktiviteter for landsbyens beboere.

GEDSER REMISE

I det trafikale knudepunkt Gedser arbejder en gruppe ildsjæle for at bevare det kulturhistoriske miljø i Danmarks største remise og sydligste by. Målet er at genskabe remisen og formidle historien til besøgende.

Den første færgeoverfart mellem Gedser og Warnemünde fandt sted i 1903 på skruefærgen "Prins Christian". Overfarten var forbeholdt et begejstret pressekorps, der kunne berette om en samlet rejsetid på 10 timer mellem de to nationers hovedstæder. Suppe royale, oksemørbrad portugaise med slikasparges og fuglevildt med kompot og salat stod dengang på menukortet hos statsbanerne og vidner om, at den nye befordring var noget helt specielt.

Mere end hundrede år senere står Gedser Ringremise stadig på Østre Mole i Gedser på Falster om end i en anden forfatning. I sin fungerende tid var den og jernbanenettet en vigtig del af infrastrukturen på havnen og ikke mindst en central del af en trafikkorridor mellem Danmark og resten af Europa. I dag kører togene ikke længere til perronen og denne del af landet er nu udråbt til yderområde.

I 1998 købte Bevaringsforeningen Gedser Remise den 2.400 kvadratmeter store faldefærdige remise med drømmen om at genskabe den. Nu driver ildsjælene stedet på frivillig og ulønnet basis, og remisen fungerer allerede som jernbanemuseum med arbejdende værksteder.

Togtosserne

"Hvis du går med i det der, er du ikke rigtig klog", sagde Hans-Erik Østergaards kone formanende om hans overvejelser omkring at blive en del af bevaringsforeningen og restaureringen af remisen. Den var for faldefærdig til, at man kunne gøre noget ved den, mente hun. Taget var faldet sammen og hele bygningen trængte til en hård, kærlig hånd.

Trods konens formaninger engagerede Hans-Erik Østergaard sig i remisen i 2008, og to år senere overtog han formandsposten. "Jeg havde læst alt muligt om remisen, og det lød rigtig spændende. Og jeg ville gerne være med til at udvikle området til gavn for samfundet", siger Hans-Erik Østergaard, som i sine unge år tjente som landvæsenselev på et gods i nærheden af Gedser. Senere skiftede karrierevejen til fordel for forsvaret, men kærligheden til Gedser blev bevaret.

Også lokalsamfundet var skeptisk overfor projektet, og mange anså det som en uoverkommelig opgave. "De syntes, at vi var skøre, og vi blev på et tidspunkt kaldt "togtosserne". Det er som om, det er ved at vende nu, men det har været en lang sej kamp at skabe interesse hos lokalbefolkningen."

FAKTA

BELIGGENHED

Gedser, Guldborgssund Kommune

SAMLET BUDGET

850.000 kr.

FYSISKE GREB

Istandsættelse af indgangsparti og rummene ved den gamle smedje

BRUGERE

Foreningsmedlemmer og besøgende

ORGANISATION

Bevaringsforeningen Gedser Remise, som både ejer og frivilligt driver Gedser Remise

Bevaringsforeningen har eksisteret siden 1986 og tæller cirka 100 medlemmer, som er tidligere jernbanefolk, enkelte er fra Holland og Tyskland og andre turister, der finder stedet spændende. En af dem er Margit Hansen, som er kommet på egnen siden 1970: "Jeg har et særligt forhold til stedet og jernbanen i Danmark. Jeg har arbejdet for DSB i mange år og har et sommerhus i nærheden. Remisen har ikke bare en stor betydning for mig, men også for området, og det er det, jeg vil kæmpe for at bevare.", forklarer hun.

Hans-Erik Østergaards viden og interesse for tog og jernbaner er begrænset; han er optaget af at omdanne et vigtigt kulturmiljø i Gedser. Omvendt er Margit Hansen en rigtig togtosse, siger hun og beretter selvsikkert om de enkelte togvognes færden og historie.

Udstyret med en stærk vilje gik gruppen i 2008 i gang med at istandsætte remisen. Første skridt var at omdanne et lille værelse på otte kvadratmeter til base for foreningen. Værelset var udstyret med en lille kakkelovn, så de kunne holde varmen i byggepauserne. Dernæst var det første store projekt at få sat skik på taget, så der blev plads til indendørsaktiviteter.

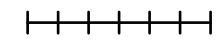
Gammelt DSB-interiør bliver en integreret del af Gedser Remise. Her ses formand Hans-Erik Østergaard foran billetsalget til jernbanemuseet.

Indgangspartiet til den gamle smedje er sat i stand og indvendigt er en udstilling om stedets historier undervejs.

Veteranvogne tager forsat plads på remisens sveller – nu under tag.

“De syntes, at vi var skøre, og vi blev på et tidspunkt kaldt ”togtossere”. Det er som om, det er ved at vende nu, men det har været en lang sej kamp at skabe interesse hos lokalbefolkningen”

Telefonmast sætter skub i udviklingen

“Vi kunne da godt gå og sætte lidt i stand, men der skulle virkelig lægges vitaminer i det her sted.”, fortæller Hans-Erik Østergaard. Det var netop en vitaminindsprøjtning, der skulle til, før snebolden begyndte at rulle. Mange heldige sammenfald fulgte.

Det startede med en televirksomheds jagt efter en placering til en sendemast. Virksomhedens undersøgelser ledte dem til den gamle remisegrund, hvor de tog kontakt til stedets ejere med henblik på at købe et stykke jord. Parterne blev hurtigt enige om et samarbejde, og pludselig havde ildsjælene en klækkelig sum, de kunne bruge som startindskud til renoveringsarbejdet.

I samme periode begyndte kommunen at røre på sig. Gedser er omfattet af yderområdeproblematikker som høj arbejdsløshed, lukning af store arbejdspladser og fraflytning. Den onde spiral førte i 2008 til, at Guldborgsund Kommune lancerede en helhedsplan og et områdefornyelsesprojekt for Gedser, hvor man kortlagde byen og definerede, hvad der kunne udvikle Gedser. I den forbindelse blev remisen omtalt som et sted med stort potentiale.

En remise med potentiale

“Gedser Remise har et potentiale, som mange overser, fordi folk af natur hader færgebyer, som de forbinder med kø og ventetider. Men remisen har en fantastisk historie om færge- og togindustrien og samtidig fortællingen om et kulturelt samarbejde mellem Danmark og Tyskland”, siger Kirsten Juni, som var ansat i Guldborgsund Kommune som projektudvikler i forbindelse med helhedsplanen.

Overbevisningen om, at remisen skulle bevares, engagerede Kirsten Juni personligt og fik hende til at tage weekenderne i brug, hvor hun hjalp projektgruppen med at skrive fonsansøgninger. Samarbejdet viste sig at have stor betydning for projektet: “Alle de ansøgninger vi har haft succes med, har Kirsten Juni været med til at skrive”, understreger medlem Joachim Rehder.

Gedser Remise på tysk

I det lille værelse i den gamle mandskabsfløj holder de frivillige en velfortjent pause. De får en varm kop kaffe og på den blå bordduk byder en hindbærroulade sig til. Remisen har nu fået nyt tag, indgangspartiet er sat i stand, og i

den gamle smedje er en udstilling om stedets historie på tapetet. Opholdsrummets ene væg dækkes af en reol fyldt med bøger om tog- og jernbanehistorie, mens udklip fra både tyske og danske aviser pryder den modsatte væg.

Gedser Remise trækker tråde syd over Østersøen. Den dansk-tyske relation har en stor kulturel og historisk betydning og samarbejdet med tyskerne er en del af remisens fremtid. Tyske og danske kunstnere har i fællesskab udstillet i Rostock og efterfølgende på remisen. Joachim Rehder plejer kontakten og har et godt forhold til to journalister på en nordtysk tv-station. Denne ene af journalisterne er - belejligt nok - jernbaneentusiast og producerer derfor tit indlæg om remisen til ligesindede i Tyskland.

Drejeskiven foran toggaragens grønne porte sorterer fortsat veteranvognene ind og ud af deres rette holdepladser. Togene stopper ikke længere på perronen, og stationsuret er gået i stå. Men takket være ildsjælene lever remisen alligevel og udgør en vigtig platform for fortællingen om den historiske togforbindelse mellem Danmark og Tyskland.

HELLESTED FORSAM- LINGSHUS

I en lille landsby på Stevns ligger forsamlingshuset Hellested Forsamlingshus, og der har det ligget siden 1882. I dag lever forsamlingshuset i den lille stevnske by stadig og danner en smuk, historisk ramme om en lille landsbys fælles liv.

Tryggevejlede Å skærer gennem det østlige Sjælland og har altid været omgærdet af mystik. I Johan Ludvig Heibergs Elverhøj ridder Kong Christian IV over vandløbet og ind i klintekongens farefulde rige. Ved bredden af åen siger han de, for en konge, ydmyge ord: "Vel er jeg ikke Cæsar, og disse bølger ikke Rubicon, men dog jeg siger: Terningerne er kastet".

Elverhøj som skulle vise sig at blive et af de mest populære nationale skuespil, blev skrevet i 1828. 60 år senere blev kimen lagt til Hellested Forsamlingshus, som ville have givet Kong Christian IV vished om, at Stevns og klintekongens land var akkurat som resten af det civiliserede Sjælland.

En større opgave end ventet

Hellested ligger et par hundrede meter fra Tryggevejlede Å og betydningen af Elverhøj ses tydeligt i Hellested, hvor husene har adresse på Elverhøjvej, i Elvervangen eller Elverhøjparken.

Karen Secher er barnefødt på Stevns og flyttet tilbage til egnen. De sidste 14 år har byens borgere ønsket sig et fornyet forsamlingshus, og med Karen Secher som formand er ønsket blevet opfyldt. Processen har været lang, og mens der hele tiden har været lokal opbakning, har puljer og fonde stået for den sidste del af finansieringen.

"Bestyrelsen satte sig ned og blev enige om at istandsætte forsamlingshuset. Vi regnede med 6 år, men det har taget 14. I de første år blev istandsættelsen finansieret af midler fra indbyggerne, og der blev afholdt en lang række støttearrangementer som "dørfest" og "komfurfest", men vi ramte også det stadie hvor folk ikke kunne hjælpe til med finansieringen længere. Derfor søgte vi eksterne midler", siger Karen Secher.

Kommunal stolthed og tillid

Historisk har Hellested været en by med et rigt

FAKTA

BELIGGENHED
Stevns Kommune

SAMLET BUDGET
300.000 kr.

FYSISKE GREB
Istandsættelse og opgradering af forsamlingshusets sal

BRUGERE
Byens borgere

ORGANISATION
Bestyrelsen i Hellested Forsamlingshus, som danner rammer for det sociale- og kulturelle lokale foreningsliv.

foreningsliv. Med skolelukning og generel fraflytning er det pludseligt blevet nødvendigt at brugerne tager fat, og der skulle ikke gå mere end 9 måneder fra folkeskolen lukkede til en ny friskole åbnede i samme bygning.

Borgmester i Stevns Kommune, Mogens Haugaard, kender Hellested særdeles godt og er glad for kræfterne i landsbyen: "Hellested gør en forskel. Byen er så heldig at have en lille gruppe dedikerede mennesker, som skaber liv. Der er så meget energi og der bliver ikke blot talt, der bliver også handlet. Det har jeg stor respekt for."

Mogens Haugaard påpeger nødvendigheden af stærke landsbyfællesskaber i Stevns Kommune, hvor halvdelen af befolkningen bor i landsbyer. Han ser også, hvordan projekter og aktivitet i de små byer gavner flere mennesker end de involverede i byer, som ellers er truede. Og på borgmesterkontoret er der efterhånden

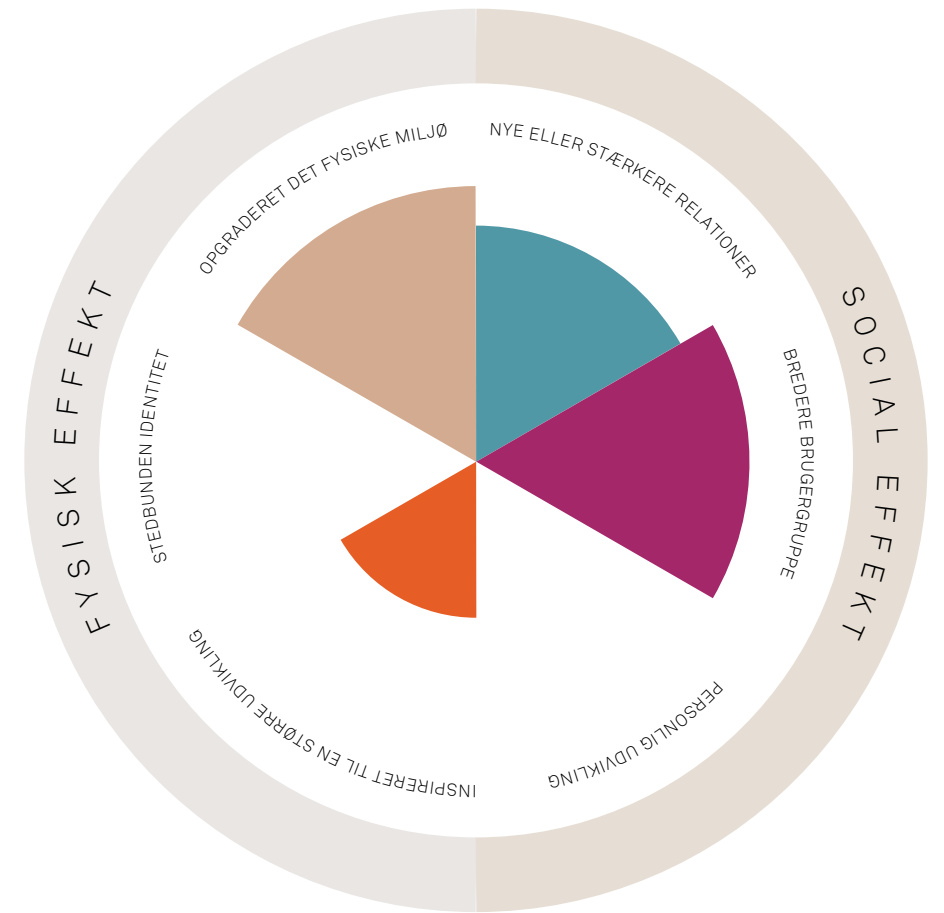

Nyt gulv, nyt tag, isolering af vægge og en tidssvarende indretning. Hellested Forsamlingshus har fået en fysisk opgradering.

Huset har siden 1882 dannet ramme om landsbyens aktiviteter og selskaber.

“Jeg synes simpelthen, det er spændende at lave noget med andre. Det er et meningsfyldt fællesskab, hvor man gør noget med andre og får noget til at ske.”

“Det er vigtigt for mig, at forsamlingshuset er et sted, som giver mening. Det skal være tankevækkende, og folk skal være inspirerede og motiverede, når de går herfra”, siger formand for huset Karen Secher.

vished om, at en by som Hellested er i stand til at skabe resultater med blot et lille rygstød.

“Vi har stor tillid til Hellested. Vi ved af erfaring, at når vi hjælper lidt så får vi meget mere, og dette skyldes blandt andet personer som Karen Secher, som brænder for lokalsamfundet og har en evne til at binde høj og lav sammen”, siger Mogens Haugaard.

Mere end et mødested

Karen Secher er journalist og udover sin kærlighed til Stevns brænder hun for forsamlingshusets åndsliv.

“Det er vigtigt for mig, at forsamlingshuset er et sted, som giver mening. Det skal være tankevækkende, og folk skal være inspirerede og motiverede, når de går herfra. Det sociale indhold bør være der, men er ikke nok i sig selv.”

Nu giver den fysiske opgradering med nyt gulv, nyt tag, isolering af vægge og en mere tidssvarende indretning muligheder for

arrangementer, som kan skubbe befolkningen i den lille by.

Karen Secher ser forsamlingshusets rolle som særligt vigtigt i en tid, hvor landsbyens borgere i større udstrækning orienterer sig mod andre steder. “I dag arbejder folk alle steder, børn går til fritidsaktiviteter alle steder, og indkøb foretages alle steder. Vi har ingen faste mødesteder og derfor er det strengt nødvendigt med en platform, hvor byens borgere med sikkerhed kan mødes.”

Selvom forsamlingshuset har været under istandsættelse de seneste 14 år, har det ikke været tomt for aktivitet. Loppemarkeder, høstfest, Mortens Aften og juletræsfest er tilbagevendende begivenheder, og invitationerne bliver husstandsomdelt til alle i sognet. “Det er måske ikke det mest miljøvenlige at trykke invitationer og uddele dem, men vi tror, det er vigtigt med en personlig håndsrækning til vores beboere, og vi fornemmer, at det virker”, siger Karen Secher.

Hver onsdag er der caféarrangement, hvor ca. 50 borgere mødes til et fælles aftensmåltid, og for Karen Secher, som arbejder i København, er det rart komme hjem til Hellested og mødes med mennesker som har vidt forskellige baggrunde: “I forsamlingshuset møder jeg andre mennesker end mine kollegaer, og jeg møder de mennesker, jeg bor med. Når jeg kører hjem fra arbejde glæder jeg mig til at komme hjem til et fællesskab, hvor titler er ligegyldige”, siger hun og begrundet sine mange timer som formand for forsamlingshuset således: “Jeg synes simpelthen, det er spændende at lave noget med andre. Det er et meningsfyldt fællesskab, hvor man gør noget med andre og får noget til at ske. Det er ren egoisme”.

Der er løbet meget vand gennem Tryggevælde. Å siden 1882 og Hellested Forsamlingshus har dannet ramme om fødselsdage, bryllupper, begravelser og mange andre begivenheder for de ca. 1.200 indbyggere. Nu er forsamlingshuset klar til at danne ramme om flere selskaber.

MAREBJERG - GÅRD

På Sejerø danner en gammel landbrugsejendom, Marebjerggård, ramme om en årlig musik- og kunsthøjsfestival. Festivalen tager udgangspunkt i øens stedbundne kvaliteter.

En julidag i 2012 ankom de selvudnævnte "Sejerøkonger" for første gang til Sejerø Festival. Direkte fra færgen troppede fire mand høj op i matchende t-shirts med det skråsikre tryk "Sejerø Kongerne" til festivalen i den nedlagte gård Marebjerggård.

"Jeg må indrømme, at jeg startede med at smide dem ud", siger Kasper Lyng Jensen, som er initiativtager til festivalen, og den dag stod vagt. "De kom allerede to timer før åbningen af festivalen, da vi havde sindssygt travlt."

Men da festivalen endelig var skudt i gang, faldt Sejerøkongerne i snak med Kasper Lyng Jensen. Siden hen er de fire lokale, som alle er uddannede håndværkere, blevet en fast bestanddel af det frivillige mandskab, der hvert år stabler den lille festival på benene. Et fællesskab, hvor begreberne engagement og hårdt arbejde, medarbejder og ildsjæl ikke altid kan skilles ad.

Stedet som udgangspunkt

Sejerøfestivalen har øens stedspecifikke egenskaber som udgangspunkt, men startede ikke på Marebjerggård. Historien begynder på

stranden på Sejerø i 2010, hvor Kasper Lyng Jensen på en ferie fik ideen til at transformere et forfaldent hønsehus til gildesal bygget udelukkende ved hjælp af materialer, der findes på stedet. "Det virkede som en naturlig afslutning på byggeprocessen at holde en fest, så vi inviterede to musikere", siger han om det, der året efter udviklede sig til Sejerøfestivalen.

Da gildesalen stod færdig med langbord, klaver og udsigtspost, var projektet afsluttet. Men en forfalden landbrugsejendom, der langsomt var ved at blive overtaget af naturen, påkaldte sig Kasper Lyng Jensens opmærksomhed:

"Jeg havde lagt mærke til gården under ombygningen af hønsehuset. Jeg syntes, at der var noget mærkeligt og magisk over den". Gården hed Marebjerggård, og er en særegen collage af de byggeskikke og brugsmønstre, der har sat deres aftryk på ejendommen siden opførelsen i 1800-tallet. Huset og den tilhørende grund var lige blevet solgt, og den nye ejer havde ingen planer om at tage ejendommen i brug. Stuehuset var ramt af skimmelsvamp og laderne i fare for at styrte sammen.

FAKTA

BELIGGENHED

Sejerø, Kalundborg Kommune

SAMLET BUDGET

1.120.500 kr.

FYSISKE GREB

Istandsættelse af nedlagt gård med udgangspunkt i øens egne materialer

BRUGERE

Kunstnere og gæster på Sejerø Festival

ORGANISATION

Foreningen Marebjerg, som arbejder for genaktivering af Marebjerggård

På den baggrund overdrog ejeren brugsretten til Kasper Lyng Jensen og hans partner Thomas Buhl-Wiggers.

Siden er den dragende scenografi, som Marebjerggård udgør, blevet transformeret til et aktivt og brugbart værksted og årlig festivalplads. Det sker med udgangspunkt i samme genbrugsstrategi, som der blev brugt under transformationen af hønsehuset. På den måde bliver der i processen arbejdet videre på bygningen som collage, og gården udvikles løbende ud fra områdets tilgængelige materialer.

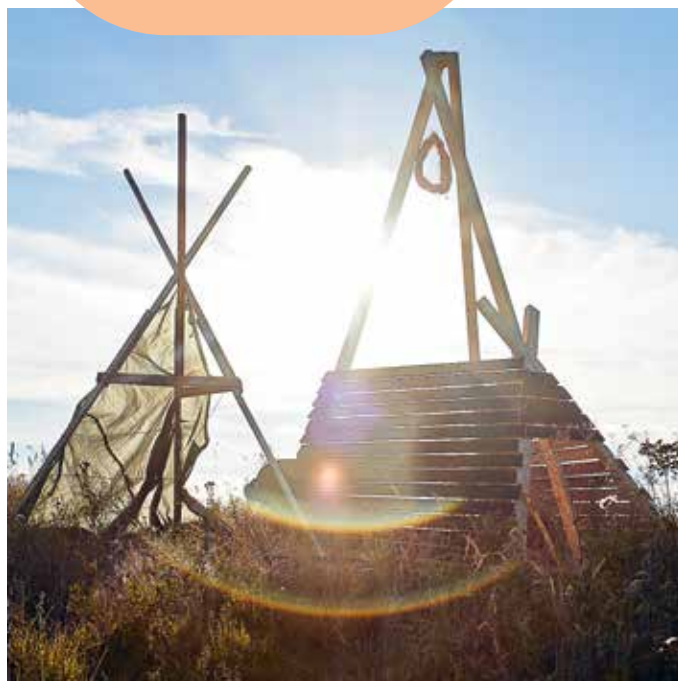
Sejerø er en legeplads – og hårdt arbejde

Sejerø, Marebjerggård og dermed også festivalen har en begrænset kapacitet og én af de heldige gæster var Nina Wöhlk, som sammen med nogle venner besøgte festivalen i 2012:

"Jeg havde en fantastisk weekend og skrev efterfølgende en mail og spurgte om Kasper og Thomas havde brug for hjælp."

Det havde de, og i dag er Nina Wöhlk en af de drivende kræfter bag aktiviteterne på Marebjerggård.

Sejerø er kendt for sin unikke natur. Nu danner øen ramme om en årlig musik- og kunstfestival, der netop tager udgangspunkt i øens stedbundne kvaliteter.

Marebjerggård er en særegen collage af de byggeskikke og brugsmønstre, der har sat deres aftryk på ejendommen siden opførelsen i 1800-tallet.

Hvert år besøger 500 mennesker Sejerøfestivalen. I 2014 blev billetterne udsolgt på 3 dage.

“At stå op og arbejde i fællesskab med inspirerende mennesker. I bund og grund er det det, der engagerer mig.”

Det er ikke nogen hemmelighed, at størstedelen af de frivillige på Sejerøfestivalen kommer udefra. Faktisk er både arrangører og gæster primært bosiddende i Københavnsområdet. Men de udefrakommende tilfører en ny energi og nye idéer til øen og kan se potentialer og kvaliteter på Sejerø, som storbyen ikke besidder.

“Der er et stort råderum på Sejerø, som man ikke finder i København. Her kan man lege, skabe og invitere” siger Nina Wöhlk. Der bliver sat 500 billetter til salg, og i år blev de udsolgt på 3 dage. Derudover er der gratis adgang for fastboende på øen og sommerhusgæster kan sikre sig en billet til en symbolsk pris. Og selvom det er lysten, der driver værket, lægger arrangørerne ikke skjul på, at festivalen også er behårdt arbejde: “Der er tale om en balance mellem, hvad man har lyst til, og hvad man er nødt til”, siger Kasper Lyng Jensen om arbejdet med festivalen: “De sidste to år har jeg brugt meget tid på administration. Det, jeg nyder mest ved festivalen, er i virkeligheden arbejdet op til begivenheden. At stå op og arbejde i fællesskab med inspirerende mennesker. I bund og grund er det det, der engagerer mig.”

Et nyt perspektiv på øen

Pludselig er Sejerø blevet kendt for kunst og musik, hvor besøgende tidligere kom på grund af naturoplevelserne. Og en ny målgruppe indtager øen en weekend årligt.

“Projektet er ikke startet som et projekt for at redde Sejerø, men fordi vi synes, at Sejerø er et fantastisk sted”, fastslår Nina Wöhlk. Ildsjælene er ikke i tvivl om, at det unikke ved Sejerøfestivalen i høj grad skyldes stedet. “Hvis jeg havde været kok, var det måske blevet en madfestival med lokale produkter. Men det er jeg ikke, så nu er det blevet en musik- og kunstfestival, der bruger de særlige steder øen har at tilbyde. Stedet er bærende”, siger Kasper Lyng Jensen.

Det er gratis for faste beboere at deltage i festivalen, og det er vigtigt for Nina Wöhlk og Kasper Lyng Jensen, at festivalen bliver afholdt med respekt for stedet og øboerne.

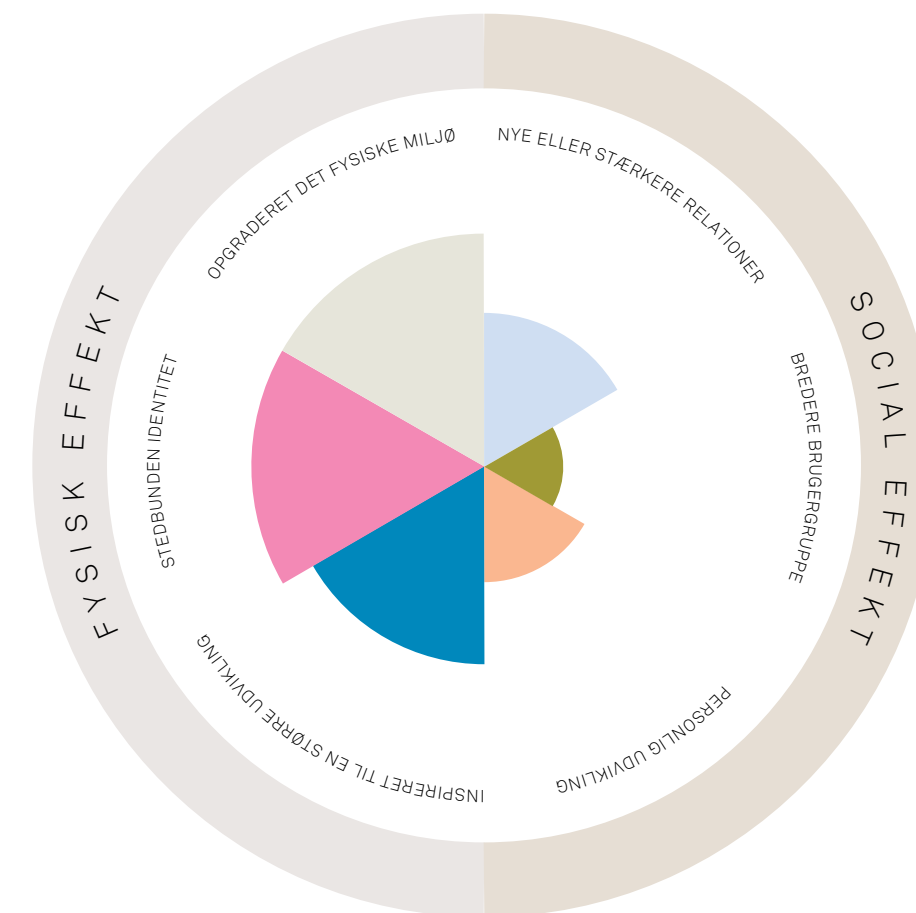
“De lokale møder gerne op og spørger med en god portion skepsis i stemmen, hvad det er for noget musik, vi spiller”, siger Kasper Lyng

Jensen, “men jeg ville ikke lave arrangementet, hvis jeg ikke kunne stå inde for det, vi kan præsentere. Og i virkeligheden har jeg aldrig mødt så stor en nysgerrighed over et projekt som fra beboerne på Sejerø”. Han kan også fortælle historien om mødet med en lokal kvinde, der fortalte, at hun på en ferie i Portugal havde mødt en ældre herre, der kendte til Sejerø, fordi hans søn havde spillet på festivalen. Festivalen har sat Sejerø på verdenskortet.

Under konstruktion

Arbejdet på Marebjerggård fortsætter - både i og uden for festivalen. Nu håber Nina Wöhlk og Kasper Lyng Jensen at gøre gården mere beboelig i vinterhalvåret og etablere værksteder, så gården kan fungere som kunstnerresidens, hvor kunstnere kan finde ro og fordybelse i de smukke omgivelser.

“Festivalen er en motor,” siger Kasper Lyng Jensen og slutter: “Men de smukkeste oplevelser får vi i skabelsesprocessen. Det at opleve, at man har startet noget, som kan være betydningsfuldt for andre mennesker, er fantastisk”.

MAKVÄRKET

På Vestsjælland forsøger et kulturkollektiv at puste liv i et gammel teglværk. Visionen er klar: Teglværket skal være stedet, hvor miljø-problematikker løses og det lokale samfund mødes.

I midten af 1800-tallet blev Knabstrup Teglværk opført som led i Danmarks industrialisering. Fabrikken blev placeret i Knabstrup, der på det tidspunkt lå langt fra arbejdskraft og infrastruktur. Til gengæld lå fabrikken midt i et område, som rummer nogle af Danmarks bedste forekomster af ler. Og da jernbanen i 1881 også kom til byen, blev fundamentet for en keramikfabrik og øget bosætning lagt. Samtidig blev huse til fabrikkens arbejdere opført med lokalproduceret tegl, og husene står der den dag i dag.

I 1988 stoppede produktionen af keramik og lertøj og trods en række initiativer for at få liv i stedet, skulle der gå mere end 20 år, før foreningen Makværket i 2009 satte gang i en ambitiøs renovering af det 10.000 kvadratmeter store bygningskompleks.

Unikke rum og kreative løsninger

Fællesrummet i fabrikkens gamle kantine huser køkken, biograf og spiseborde og osere af hjemmegjort kreativitet og solidt håndværk.

I den ene side af rummet skal skoene tages af, inden man bevæger sig ind på gulvtæppet og sætter sig på et slangeformet siddebænk i ler, der flugter langs væggen. I møblets ene ende kan man fyre op med brænde for udover at være siddebænk, er lerformationen også en energieffektiv såkaldt "raketovn", som varmer det store fællesrum op på de kolde vinterdage.

Ovnen er bygget af materialer fra de historiske teglværkskovne og er en del af den genanvendelsesstrategi, som er Makværkets agenda. "Vi vil slå et slag for byggeri med omtanke, genanvendelige materialer og respekt for stedets historie", forklarer Line Gringmuth, som er en del af kollektivets fabriksgruppe og ved at uddanne sig til murer.

Line Gringmuth hørte om stedet fra en række bekendtskaber og besluttede sig for at tage forbi teglværket små 20 kilometer sydvest for Holbæk. Med det samme blev hun revet med af stemningen på stedet. "Det er ikke en traditionel byggeplads. Det, vi er rige på her er tid, og

derfor kan vi renovere stedet med omtanke for vores klode", fortæller hun.

Den grundlæggende vision og ambition for Makværket er at genetablere fabrikken som samlingspunkt for Knabstrup og omegn gennem kulturelle aktiviteter.

Glade naboer

Naboerne er begejstrede for, at der endelig sker noget. Lotte Kahn bor i et af de gamle arbejderhuse og har siden 1999 fulgt udviklingen tæt. "Makværket har gjort, hvad vi andre ikke har orket. De har været enormt dygtige til at invitere indenfor, så vi ikke føler, at de kommer og overtager vores fabrik, men tværtimod udvikler den til glæde for lokalsamfundet med kulturelle aktiviteter for både børn og voksne. Det er et fantastisk projekt!", siger hun.

Makværket vil være til for lokalområdet. Derfor har skoleklasser været på besøg til et palæstinensisk cirkus, lokale teenagere har lånt lokallet til fest, hvor de frivillige fra Makværket også

Knabstrup Tegl- og Keramikfabrik breder sig ud over 10.000 kvadratmeter.

Her arbejder tømrer Lars Fjord Mølby med træ, men Makværkets brugere udvikler sig fagligt ved at prøve kræfter med et andet håndværk end deres foretrukne.

Genanvendelse og bæredygtigt byggeri er fundamentalt for Kultur- og Miljøforeningens filosofi.

“Vi vil gerne dyrke det sociale fællesskab og arbejder blandt andet med at bygge en god mødekultur op. Hvis alle skal være enige før en beslutning træffes, kræver det god forståelse for menneskers forskelligheder”

var med. Et kvindekø og den lokale idrætshøjskole får også glæde af teglværkets mange store rum. Og ikke mindst har ildsjælene arrangeret byggefestivaler, som kombinerede foredrag med praktiske workshops.

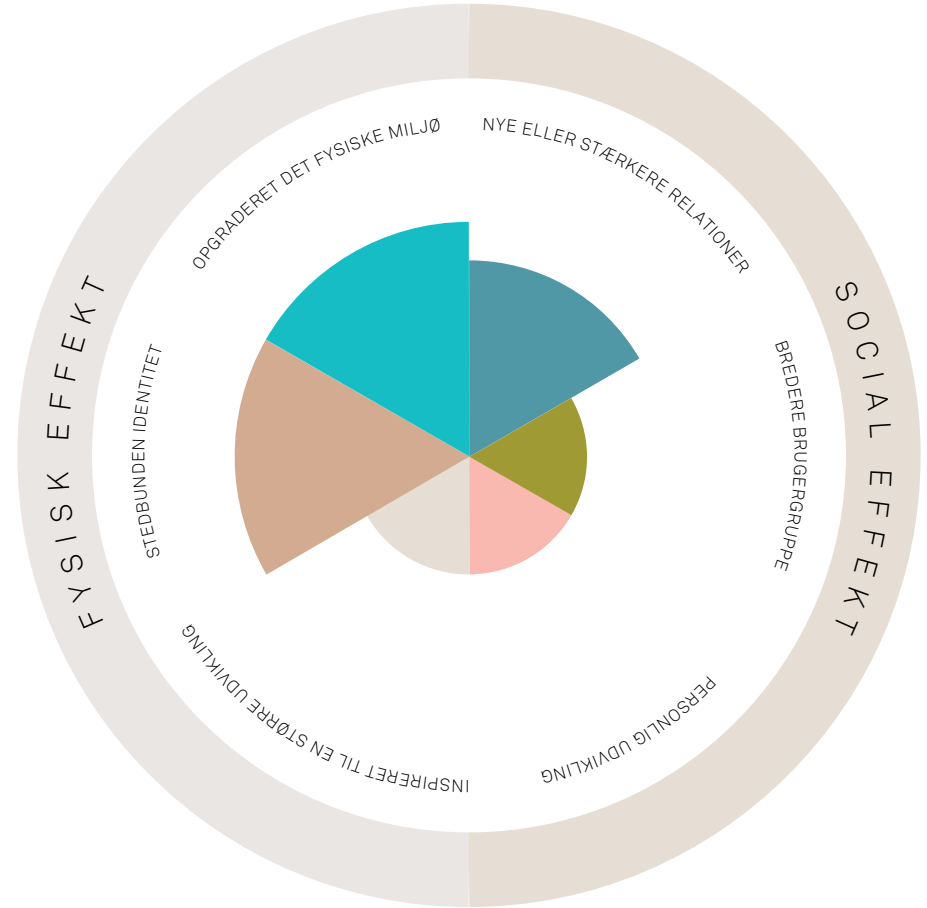
Kombinationen af ildsjælens fysiske arbejde og åndelige arbejde er, ifølge tømrer og bruger af stedet Lars Fjord Mølby, ét af de vigtigste aktiver ved stedet. Tilgangen lader ikke de ideologiske og politiske idéer blive ved snakken, men giver mulighed for at føre idéerne ud i livet. “Der er meget at lære om mennesker og samfund ved at arbejde med sine hænder”, siger han. Derfor opfordres medlemmerne til at skifte faglige tilgange. Det skaber udvikling for én selv og variation i projektet, lyder filosofien.

Line Gringmuth ser også en række fordele ved arbejdet i Makværket. “Som murerlærling oplever jeg, at man af og til går på kompromis med beslutninger på grund af tidsmæssige eller økonomiske barrierer. Her har vi mulighed for at lave det vi har lyst til og gøre det på vores egen måde. Det giver en dyb indsigt i håndværket”.

Små faser i et helhedsfokus
Med sine 10.000 kvadratmeter er tegl- og keramikfabrikken i Knabstrup et enormt projekt uden slutdato. Arbejdet er inddelt i faser og netop nu arbejder ildsjælene på at ombygge et stort rum til multisal, som skal bruges til koncerter, cirkus- og teaterforestillinger og andre arrangementer. En masseovn skal opvarme multisalen, som med 8 meter til loftet skaber

gode rammer for pladskrævende aktiviteter såsom nycirkus.

Hver måned afholder Makværket et plenum-møde, hvor de store linjer og prioriteringer for stedet diskuteres. Månedsmødet er det besluttede organ, hvor alle frivillige fra ind- og udland kan give deres mening til kende og være med til at præge projektet. Beslutninger træffes ved konsensus, og er for ildsjælene en del af demokratiet. Organisationsformen giver en dybere erkendelse af, at demokrati tager tid. “Vi vil gerne dyrke det sociale fællesskab og arbejder blandt andet med at bygge en god mødekultur op. Hvis alle skal være enige før en beslutning træffes, kræver det god forståelse for menneskers forskelligheder”, afslutter Line Gringmuth.

SKAMSTRUP MØLLE

I Skamstrup har et arbejdsomt møllelaug genopført en hollandsk vindmølle. Her renses, males og sigtes melet ligesom i møllens storhedstid.

Det var en stormfuld decemberrat i 1999, da ulykken indtraf. Det blæste usædvanligt meget i Danmark og mens myndighederne anmodede folk om at blive indendørs, snurrede vingerne hurtigere og hurtigere rundt på møllen på den lille bakketop i Skamstrup sydvest for Holbæk. En flok modige skamstrupborgere begav sig op i den svajende mølle, men trods flere forsøg på at stoppe hjulet, løb vingerne løbsk. I ly af natten ulmede varmen inde i møllen og antændte trækonstruktionen, indtil ilden ved dagry stod i lys lue. Dagen efter var møllen væk, og kun murværket stod tilbage.

Starten på fortællingen om Skamstrup Mølle kunne være starten på en trist historie. Men det er det ikke. Det er historien om et lokalsamfunds ihærdighed for at få et projekt fuldført på trods.

Møllens tre faser

Syv år inden decemberratten i 1999 havde en arbejdsgruppe under Skamstrup Landsbyforening nedsat Møllelauget, hvis formål var at restaurere og redde byens gamle mølle fra forfald. Den blev oprindeligt

konstrueret i 1854 og forblev aktiv indtil 1959, hvor det sidste mel blev malet. Frem til 1992 stod den uberørt hen ind til en gruppe ildsjæle gik i gang med at genskabe møllen, hvilket førte til genindvielse af møllen i juni 1999. Med den skæbnesvangre begivenhed et par måneder senere, skulle arbejdet startes på ny.

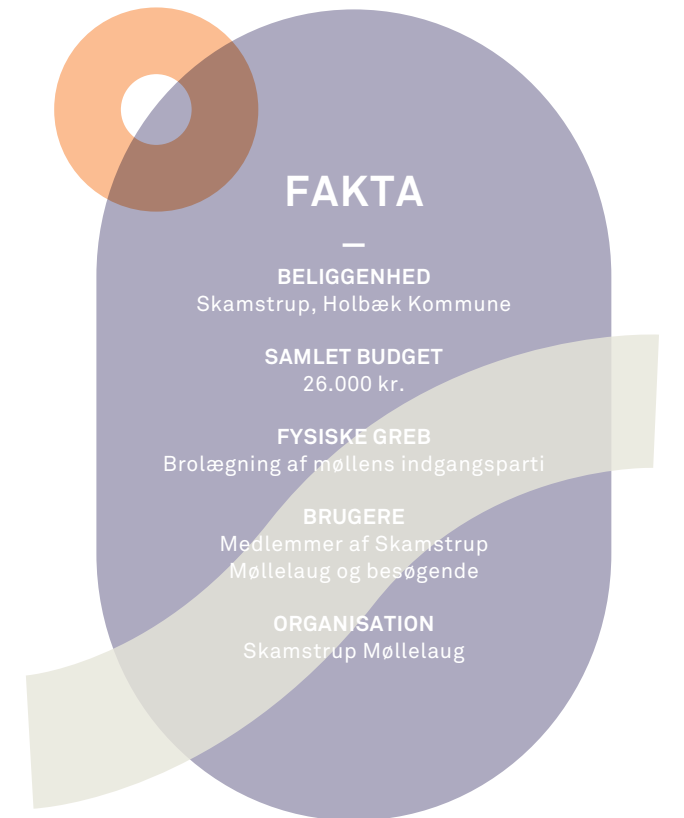
Hændelsen i 1999 ville få de fleste til at miste motivationen, men formand for Møllelauget Gitte Falster Husballe motiveres af udfordringer. "Udover det sociale element og muligheden for at møde nye mennesker finder jeg personlig drivkraft i at få noget til at fungere. Og så er jeg stædig."

Med en ambition og et ønske om at få en mølle tilbage til Skamstrup, orienterede foreningen sig i nærliggende byer. I Gislinge blot 20 kilometer væk fandt foreningen den rette erstatning. I 2001 blev hovedtømmeret, hovedstokke, kværne og møllerimaskiner opkøbt, og arbejdet med at opføre en ny mølle på fundamentet af den gamle blev indledt. Forsikringen finansierede det meste af genopførelsen, og resten blev dækket af sponsorater og fondspenge. Lauget

hyrede en af Danmarks få tilbageværende møllebyggere til at genopføre møllen efter gamle håndværksprincipper med håndhøvlet tømmer, finsk tjære og linolie. I 2003, knapt tre år efter, stod møllen færdig og har stadig åbent for besøgende hver søndag eftermiddag i sommerhalvåret.

Jens Christensen, som deltog i byggeriet af den nye mølle, fremhæver indvielsen i 2003 som en af de største begivenheder i hans tid i Skamstrup: "Der var fyldt med mennesker, der havde glæde af det hårde slid, det havde været at få opført møllen på knap tre år."

Men en gammel mølle kræver løbende vedligeholdelse og udbedringer. De toppede marksten, som udgør belægningen i møllen, var efterhånden blevet nedslidte og skæve på grund af siltage og frost. Derfor er den fysiske adgang til møllen nu blevet forbedret gennem en omlægning af gulvbelægningen på adgangsvejen. Da en del af møllens besøgende er dårligt gående, er møllen blevet mere tilgængelig, ligesom hestevognskørsel til større arrangementer igen er blevet mulig.

Gitte Falster Husballe tager gerne mølleruniformen på, når der skal males mel.

Stengulvet er nu istandsat og letter adgangen til den gamle mølle.

Møllen ligger flot på toppen af det bakkede landskab omkring Skamstrup.

“Landsbysamfundene dør, hvis de ikke har samlingssteder. Jeg tror, at restaureringen af møllen gjorde, at vi ikke blev en soveby”

Møllen blev afsæt for lokalt engagement
Med renoveringen af møllen er både Gitte Falster Husballe og Jens Christensen blevet bevidste om nødvendigheden af selv at gøre en indsats for lokalsamfundet i et landdistrikt. "Landsbysamfundene dør, hvis de ikke har samlingssteder. Jeg tror, at restaureringen af møllen gjorde, at vi ikke blev en soveby", siger Gitte Falster Husballe. Konstruktionen på møllehøjen har vist sig at føre til flere projekter i lokalsamfundet. Forsamlingshuset er blevet genoplivet, og en gammel skolestue udstiller nu kulturhistoriske genstande fra området.

For Jens Christensen er fokus på landsbysamfundenes udfordringer og foreningslivets betydning: "Frivilligheden og civilsamfundet

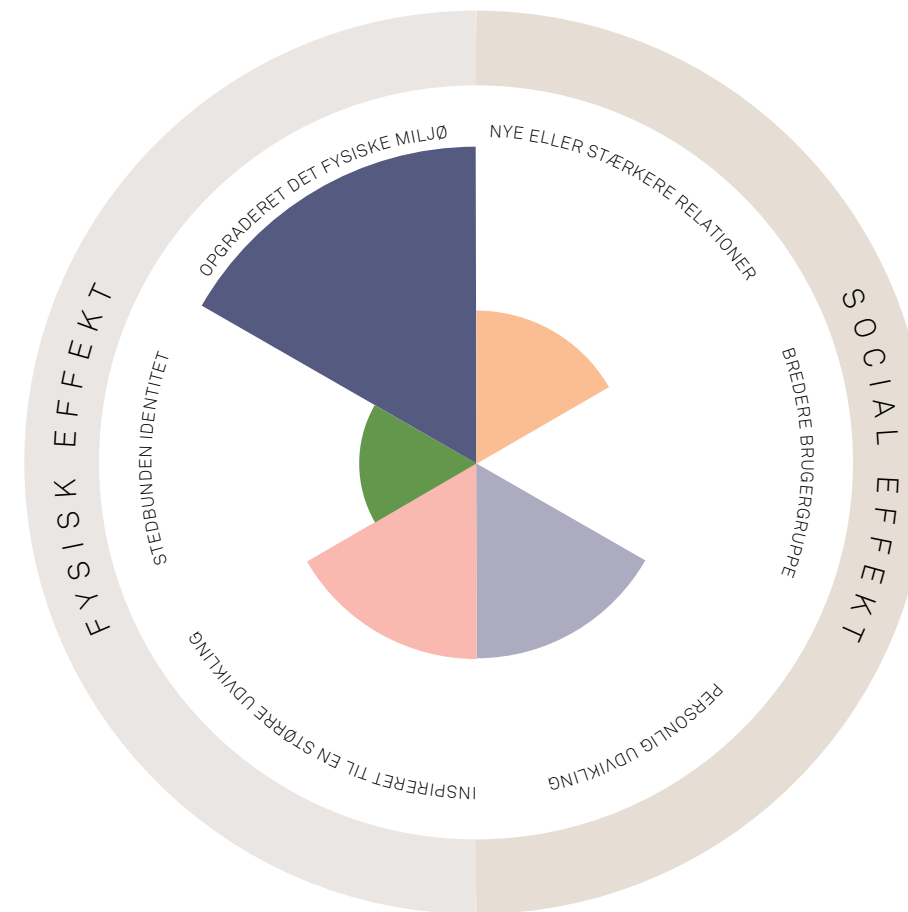
spiller en stor rolle i at få landsbysamfundene til at overleve. Min ambition var, at møllen skulle stå som det centrale for hele Skamstrup og omegn, øge tilflytningen og knytte erhvervslivet op på møllen."

Drivkraften bag det frivillige arbejde
Foreningen for Skamstrup Mølle har omkring 150 betalende medlemmer, hvor de fleste er pensionerede. Derfor bliver den næste store udfordring for projektet at overleve det forestående generationsskifte, hvor yngre kræfter, skal overtage og videreføre møllens eksistens.

Samtidig kræver møllens overlevelse et godt forhold til det lokale erhvervs- og puljer og fonde. For

Gitte Falster Husballe er anerkendelsen af arbejdet lige så vigtigt som størrelsen på tilskud og donationer. Det ændrer dog ikke på det faktum, at det kræver hårdt arbejde og økonomiske midler at holde liv i møllen og landsbysamfundene.

Derfor er det nærliggende at undre sig over, hvad der mon får hjulene til at dreje rundt hos ildsjælene. Men for Gitte Falster Husballe er svaret klart. "På søndage, når solen skinner på møllens vinger, melkværnen kører og ungerne løber rundt på den græsklædte bakketop, føler jeg, at jeg er en del af en Morten Korch film, og at det hårde arbejde betaler sig. Det giver en 'yes-følelse', og får mig til at tænke: Okay, jeg vil gerne tage en søndag mere."

JYLLINGE LEGER

I Jyllinge samles børn og unge til leg og bevægelse på den nyopførte legeplads, som er blevet et oplagt mødested efter skoletid.

I Jyllinge ved Roskilde Fjord er befolkningstallet steget støt i de senere årtier, og byen er vokset mod både nord og syd. Særligt har børnefamilier fundet vej til Jyllinge, og når byens to skoler ringer ud, er der flere aktivitetsmuligheder for børn og unge. Men efterhånden som byens børn bliver unge, mister mange interessen for det organiserede idræts- og foreningsliv, og aktivitetsniveauet falder. Derfor så en gruppe borgere et behov for nye muligheder for aktiviteter, som i højere grad appellerer til bevægelse hos de unge.

Lena Agerskov er en af hovedkvinderne bag projektet og mor til to. Ideen om en legeplads for unge er oprindeligt hendes datters: "Min datter skrev et essay i en landsdækkende konkurrence omkring de manglende muligheder for at mødes udendørs. Hun vandt konkurrencen og fik sammen med andre vindere lov til at præsentere forslaget på Christiansborg," siger Lena Agerskov og fortsætter "Men det var ikke kun min datters gode idé. Jeg oplevede også,

at børnene gik fra at være udenfor hele tiden til at opholde sig mere indendørs. Mine børn var enten hjemme eller hos venner – men altid indendørs. Derfor tænkte jeg, at det måtte være muligt at opføre en udendørs legeplads for Jyllinges unge", siger Lena Agerskov.

Behovet for et udendørs mødested med aktivitetsmuligheder var også tydeligt for Ulla Smith, som siden 2000 har været lokalbetjent og selv er bosiddende i Jyllinge. "Byens mange unge manglede et sted, hvor de kunne være sig selv og mødes med andre på samme alder," siger hun.

Lokal opbakning

Formålet var derfor klart, da en gruppe borgere gik fra idé til handling, og i 2010 inviterede interesserede til et debattmøde i det lokale forsamlingshus. Alligevel tog det tid, inden ildsjælene bag fik formuleret et præcist projekt. Legepladser for unge mennesker er et særsyn, og derfor var der ikke mange erfaringer eller inspirationskilder at trække på. Det blev dog til

FAKTA

BELIGGENHED

Jyllinge, Roskilde Kommune

SAMLET BUDGET

860.000 kr.

FYSISKE GREB

Etablering af udendørs legeplads

BRUGERE

Byens børn og unge

ORGANISATION

Foreningen Jyllinge Leger.

en studietur til andre danske legepladser for at hente inspiration.

Da projektet endelig tog fart, observerede Ulla Smith en stærk lokal opbakning til projektet. "Jeg har været imponeret over det sammenhold og engagement, folk har udvist i forbindelse med etableringen af legepladsen. Langt flere mennesker, end man kunne forvente, har bidraget, og selvom Jyllinge er vokset støt de seneste årtier, er landsbyfællesskabet stadig intakt."

Lena Agerskov husker tilbage på åbningsdagen i 2012, hvor hun holdte tale: "Da vi indviede legepladsen, havde jeg skrevet en tale. Jeg ville takke alle de mennesker og virksomheder, som havde bidraget, og derfor blev det en rigtig lang tale."

Fagligheden i spil

Selvom målgruppen har været de unge, har det været nødvendigt med en række voksne

Selvom legepladsen var tiltænkt unge, bruges den af børn i alle aldre.

I 2012 stod legepladsen i Jyllinge færdig.

“Jeg har været imponeret over det sammenhold og engagement, folk har udvist, i forbindelse med etableringen af legepladsen. Langt flere mennesker, end man kunne forvente, har bidraget”

Når far og mor er på indkøb, bruger børnene tiden på legepladsen.

som tog teten, havde overblikket, og ikke mistede interessen undervejs. De unge har særligt bidraget i faser, hvor netop omfang og tidshorisont var overskuelig. "Det gav virkelig noget til processen, når vi fik afgrænset opgaven og afstemt forventninger, og de unge mennesker er et stort aktiv, når opgaven er håndgribelig" siger Lena Agerskov, som i sit professionelle virke er bevægelsespædagog. Hendes faglighed har også - udover at være årsagen til hendes egen motivation - været brugt til udviklingen af bevægelsesaktiviteterne for projektet.

Når Lena Agerskov kigger tilbage, var én af de bedste beslutninger for projektet at etablere legepladsen tæt på skolen og et sted i byen, de fleste kommer forbi. Denne observation har Ulla Smith også gjort: "Legepladsen ligger et sted i byen hvor byens børn og unge er i forvejen. Jeg ser mange børn, som kommer cyklende forbi og lige bliver fristet til at tage en

tur på gyngen eller ser nogle bekendte, de lige skal snakke med. Så smider de cyklen i græsset, løber over på legepladsen og giver sig i kast med den roterende vippe."

Tiltænkt unge, bruges af alle
Men legepladsen er også andet end ramme for bevægelse og leg. Det er blevet et mødested, hvor de unge selv kan skabe rammerne og få nogle gode oplevelser i barndomsbyen inden ungdomsuddannelserne kalder i de større byer omkring Jyllinge. "Nogle leger vilde lege, og andre sidder og kigger eller snakker. Her er plads til alle, og på mange måder tiltaler det den gruppe af unge, som ikke altid synes, at det organiserede fritidsliv tilbyder noget spændende." siger Lena Agerskov

Da legepladsen stod færdig i 2012, blev den hurtigt et tilløbsstykke. Selvom legepladsens redskaber er forbeholdt de ældre børn, bruges den også af yngre, og når familierne er på

lørdagsindkøb i det lokale supermarked, får børnene ofte lov til at lege på legepladsen, mens forældrene får overstået indkøbene. På den måde tillader pladsen forskellige måder at bruge den på. Derfor kan yngre børn også bruge den, og legen kan udvikle sig i takt med at de bliver ældre.

Tradition for engagement
Det lokale engagement har eksisteret i Jyllinge i mange årtier. Den gamle fiskerby holdt op gennem 1970'erne såkaldte ålefester med deltagere fra hele landet. Formålet var at skaffe midler til opførelsen af en sportshal for byens voksende befolkning. Selvom ålefesterne er for tid, vidner Jyllingehallerne stadig om det stærke lokale engagement, og er resultatet af en fælles mobilisering af byens borgere. Nu har den yngre generation realiseret sit eget projekt og bliver hver dag på legepladsen mindet om, hvad en frivillig indsats kan give af glæder.

ØLSTED GRUSGRAV

Ildsjæle har omdannet en tidligere grusgrav til naturpark med mulighed for ophold og afslapning.

Industrialiseringen har forandret det danske landskab, blandt andet gennem udvinding af råstoffer som kalk, grus, ler og kridt. Det gælder også i Ølsted, hvor en stor grusgrav, vidner om industriens udvinding af gasbeton frem til 2002.

Når man drejer fra hovedgaden i Ølsted, er der tydelige tegn på en typisk mindre by med parcelhuse og blinde veje med vendepladser med navne fra floraens verden. Hundeejerne på Primulavej og Petuniavej har stor glæde af den nærliggende grusgrav, og hver morgen, eftermiddag og aften betrædes gravens grusveje og tidselklædte skrænter af både poter og gummistøvler.

Borgere formulerede idé for grusgraven

Produktionen af gasbeton har beskæftiget en stor del af indbyggerne, og da Halsnæs Kommune i 2011 fik overdraget det 100.000 kvadratmeter store areal, som i mellemtiden var blevet godt tilgroet, kom borgerne på banen. Der havde længe hersket enighed om at den tidligere grusgrav kunne blive et aktiv for byen, men den rette idé lod vente på sig.

Mette Vestergaard er planlægger i Halsnæs Kommune og har fulgt projektet tæt. Da borgerne henvendte sig til kommunen med forslag til indhold i grusgraven, inviterede Halsnæs Kommune til borgermøde. "Vi ville sikre os, at så mange interesser som muligt blev hørt, og at alle, som havde ideer, kunne bringe dem til bordet", forklarer Mette Vestergaard.

På kort tid fik en stor del af byens cirka 2.000 borgere i fællesskab formuleret et projekt, som skulle gøre Ølsted Grusgrav til et rekreativt opholdssted med mulighed for at anlægge bålsted, kælkebakke, friluftsscene, stier, madpakkehus, fugletårn, shelter, naturlegeplads, parkeringsplads og toiletfaciliteter.

Fleksibel organisation sikrer borgernes engagement

Med de mange muligheder i spil er der en tilsvarende lang tidshorison, og i første omgang er der anlagt madpakkehus og shelter. En langstrakt proces kan virke uoverskuelig for mange, men i Ølsted har man haft gode erfaringer med en fleksibel organisation og klar forventningsafstemning. "Projektet er organiseret, så

FAKTA

BELIGGENHED

Ølsted, Halsnæs Kommune

SAMLET BUDGET

1.500.000 kr.

FYSISKE GREB

Etablering af madpakkehus og shelter

BRUGERE

Borgere og sommerhusgæster i Ølsted og omegn

ORGANISATION

Borgerinitiativet Grusgravens Ildsjæle, bestående af fem lokale ildsjæle, i et samarbejde med Ølsted Borgerforening

man kan indgå i arbejdet i kortere eller længere tid og dedikere sig til dele af projektet. For eksempel synes nogle, at det er spændende at være med i etableringen af hegn til dyrefold og bidrager kun i denne fase" uddyber Mette Vestergaard.

Hun peger også på, at det kræver kommunale ressourcer at stå til rådighed og vejlede borgerdrevne initiativer, og planen er derfor, at borgerne skal varetage flere og flere opgaver i området. "Ildsjælene skal drives og løbende have hjælp. Men til gengæld får de en helt anden tilknytning til hinanden og til lokalområdet", siger hun.

Små succeser

Borgerinitiativet er hos fem ildsjæle, der kalder sig "Grusgravens Ildsjæle". En af de frivillige er formanden for borgerforeningen, Henning Holbek. Han har altid gerne ville bidrage til lokalsamfundet og har tidligere været fodboldtræner i den lokale fodboldklub. For få år siden gik han ind i borgerforeningen, og som folkepensionist havde han også tid til at blive formand, da muligheden bød sig.

Den store grusgrav i Ølsted er nu blevet et rekreativt aktiv for byens borgere.

Kælkebakke, friluftscene, madpakkehus, naturlegeplads og meget mere. Der er friluftaktiviteter for alle generationer.

Skt. Hans aften bliver fejret med det traditionelle bål i grusgravens grønne omgivelser.

“Man kalder det for ildsjæle af en grund, og jeg tror, at det er vigtigt, at man brænder for sagen. For mit vedkommende sker det, fordi vi løbende har små succesoplevelser og kan se, hvordan processen skrider fremad”

“Foreningsliv har vi, men som mange andre mindre byer nær hovedstaden, er mange borgers hverdag orienteret mod arbejdet i København og omegn. Så vi er jo nok en soveby”, siger han om byen, som ligger mellem Hillerød og Hundested, og hvor lokalbanen stadig stopper foran Ølsteds stationsbygning hver time.

At omdannelsen af grusgraven skulle fylde så meget i Henning Holbeks liv var ikke planlagt. Men i takt med at projektet udvikler sig i retning og omfang, vokser det også på ildsjælen. “Man kalder det for ildsjæle af en grund, og jeg tror, at det er vigtigt, at man brænder for sagen. For mit vedkommende sker det, fordi vi løbende har små succesoplevelser og kan se, hvordan processen skrider fremad”, siger Henning Holbek og uddyber: “Ansøgningsarbejdet til forskellige finansieringskilder er et stort papirarbejde.

Men når der så kommer positivt svar til amatører som os, er det fantastisk.”

Bedre rammer for foreningsliv

Henning Holbek kaldes, på grund af sit store engagement, “manden med grusgraven”. I hvert fald er han manden med seneste nyt om grusgraven, og borgerne har store forventninger til reaktiveringen af grusgraven. “Hvis jeg er nede og handle, spørger folk tit, hvordan det går med grusgraven. Det er et projekt som mange er interesserede i, fordi det henvender sig til så mange mennesker”, fortæller han.

En del af den videre omdannelse består i opførelsen af en amfiscene, og håbet er, at lokale foreninger vil bruge scenen til udendørs teaterforestillinger og koncerter. Planen er, at grusgraven bliver platform for en lang række mindre

interessegrupper og et mødested for byens borgere, som får et ejerskab til og en anledning til at besøge området. Særligt vil byens børn og daginstitutioner kunne bruge grusgravens legeplads og madpakkehus

En helt ny udsigt

Fra flere af de højtliggende steder er der udsigt over det omkringliggende landskab, og fra toppen af grusgraven, i 47 meters højde, er der en flot udsigt over Arresø mod øst og Roskilde Fjord mod vest. Men hvis det stod til Henning Holbek, ville den bedste udsigt være en lidt anden. “Min egen store drøm er at få Kim Larsen til at spille i grusgraven. Tænk sig, hvis Ølsted kunne tiltrække så stort et navn”. Om Kim Larsen lægger vejen forbi vil tiden vise, men der er i hvert fald udsigt til mange gode oplevelser for Ølsteds borgere og foreninger i den nye naturpark.

NÅR ILDSJÆLE BYGGER PÅ SJÆLLAND

KOBLINGEN

I nogle tidligere cementvarefabriker ligger Roskildes skaterhal, Hal12. Foreningen Hal 12 Skate & Event har formået at opbygge et mødested for skatere i alle aldre fra Roskilde og omegn. Foreningen drømmer om et nyt indgangsparti til den store betonbygning og et hyggeligt hæng-ud sted for de mange brugere.

TRINES HUS

I landsbyen Tåstrup på Stevns har en familie gennem flere generationer bevaret et fredet stuehus fra 1775 i sin oprindelige form. Huset holdes åbent for turister og skoleklasser og giver besøgende et billede af almuenes levevilkår i 1800-tallet. Nu har dele af huset fået et nyt stråtag, så det også kan give viden om tidligere tiders levevis til fremtidige generationer.

BRUGSSTEDET VEDSKØLLE

I landsbyen Vedskølle syd for Køge har borgerne, trods skolelukning og butiksdød, bevaret et stærkt fællesskab og en tro på, at man sammen kan drive udviklingen fremad. I 1998 overtog Bylauget Vedskølle en lukket Brugs, der siden har fungeret som byens forsamlingshus. For at sikre stedet for fremtiden har bylauget udskiftet bygningens tag og efterisoleret loftet med respekt for bygningens oprindelige udseende.

ROSKILDE ESPORT

I den nye kreative bydel Musicon i Roskilde holder en af landets eneste e-sportsklubber til. Roskilde e-Sport samler unge med en fælles passion for computerspil, og giver anledning til at dyrke interessen i fællesskab med andre. Klubben, der for nyligt er blevet optaget i DGI, arbejder for at få e-sport anerkendt som idrætsdisciplin. Roskilde eSport har dog levet en omtumlet tilværelse i forskellige midlertidige faciliteter, og ønsker nu at etablere sig i egne fysiske rammer.

LÅN EN FABRIK

CNC-fræsning, 3D print og hjemmelavede højtalere. Et Fablab er et kreativt, højteknologisk værksted, og Fablab Danmark er en organisation, der arbejder for at fremme unges lyst til selv at udvikle og fremstille ting. Nu har Fablab-Ildsjælene bag projekt Lån en fabrik etableret midlertidige værksteds- og produktionsfaciliteter i Københavns Nordvestkvarter. Dermed introduceres endnu flere potentielle brugere til fablab-universet, og flere brugere får anledning til at producere selv med højteknologiske hjælpemidler.

KLOSTERMUREN ROSKILDE

I Roskilde har en gruppe ildsjæle taget initiativ til at restaurere den fredede klostermur, der omkranser byens kloster, og som i en lang periode var hærgnet af graffiti. Projektet blev til virkelighed gennem en kreativ fundraisingproces, hvor sponsorer kunne købe 'mursten' for deres donation. Restaureringsarbejdet er foretaget i samarbejde med murerlæringer fra Roskilde Tekniske Skole, og er til gavn for de mange, der færdes i byområdet til daglig.

ILDSJÆLE SKABER NYE FÆLLESSKABER I ALMENE BOLIG- OMRÅDER

Frivillige ildsjæle kan gøre en forskel i boligområder, der er pressede på økonomi og ressourcer. Når et boligområde skal forbedres, er opbakningen fra ildsjælene nemlig helt afgørende. Projekter i Urbanplanen og i Hedehusene viser vejen.

Det almene boligområde Urbanplanen i København blev bygget i 1970'erne med boliger og et levende forretningscentrum. I dag er det tidligere forretningscentrum nedslidt, kun få butikker er tilbage, og hensigten er, at bygningen skal rives ned.

Et trykkelig sted

Indtil da skal midlertidige byrumsmøbler sørge for at skabe mere liv, aktivitet og trykkelig i området og bringe beboerne tættere på hinanden.

Den boligsociale indsats, Partnerskabet, har været tovholdere på projektet, og det var her idéen om at invitere områdets børn og unge til at indrette byrummet med nye byrumsmøbler, de selv skulle lave, opstod: "Ideen var

at lære de unge at være aktive medborgere og samtidig styrke fællesskab og naboskab." forklarer Søren Løkke, der er børn- og ungekoordinator i Partnerskabet.

Med projektet blev ildsjæleriet hos godt 70 unge beboere vakt. De deltog både i den fælles idégenereringsproces, i byggeprocessen, og i dag har de glæde af resultatet sammen med Urbanplanens øvrige beboere.

Giv plads til at præge projektet

Tidlig inddragelse er forudsætningen for et succesfuldt lokalt forankret projekt, lyder én af de vigtigste erfaringer fra projektet ifølge Søren Løkke: "Vi havde på forhånd en klar idé om, hvilke behov de unge havde, og havde allerede defineret projektet i store træk. I

dag står det klart, vi i højere grad skulle have ladet de unge være medformulerende helt fra start," siger han.

Derfor bliver beboerne i endnu højere grad taget med på råd, når nye projekter sættes i søen – senest i forbindelse med omdannelsen af en nærugenbrugsstation: "Takket være en større inddragelsesproces blev det klart for os, at nærugenbrugsstationen skulle indeholde flere funktioner, end vi oprindeligt havde tænkt. Og jeg er ikke i tvivl om at dialogen med beboerne har givet et større lokalt ejerskab til genbrugsstationen," slår Søren Løkke fast.

CHARLOTTEAGERKVARTERET

I Charlotteagerkvarteret har en gruppe aktive beboere etableret en sansehave og et udendørs mødested for beboerne. Læs mere på side 92.

URBANPLANEN

I den almene bebyggelse Urbanplanen i København blev ildsjælene vakt gennem en midlertidig genaktivering af et nedslidt indkøbscenter. Læs mere side på 126.

Ildsjæle er bindeled mellem kommune og beboere

Ligesom Urbanplanen er Charlotteagerkvarteret i Høje-Taastrup et boligområde, som har været presset på de menneskelige og økonomiske ressourcer. Og også her er beboernes egne ressourcer kommet på dagsordenen. Under overskriften 'Spisekammeret' har lokale ildsjæle således omdannet de tomme, udstrakte græsarealer mellem boligblokkene til udekøkken og frodig nyttehøve.

Her er grokasser og langbæde med bærbuske, krydderurter og duftplanter. Et redskabs- og

brændeskur, nye belægninger og opsamling af regnvand. Og her mødes beboerne for at arbejde med planterne, lave mad og spise sammen.

For Rune Fløe Bækklund, der er Høje-Taastrup Kommunes boligsocialt ansvarlige, er der ingen tvivl om, at ildsjælernes indsats har været afgørende for projektets succes: "Ildsjælene er helt uundværlige i det boligsociale arbejde. Med al den tid og det store engagement, de investerer, er de en vigtig del af indsatsen med at løfte et område. Og med deres lokal-kendskab og sociale netværk er de samtidig et

vigtigt bindeled mellem kommune, boligskab og boligområde," understreger han.

En strategi i Høje-Taastrup Kommunes boligsociale indsats er derfor at fremme en gør-det-selv-kultur, som ellers kan have svært ved at finde fodfæste i almene boligområder. Rune Fløe Bækklund: "Kommuner og boligselskaber skal give rum til ildsjælernes engagement. Det handler om at have tiltro til ildsjælens evner og samtidig give beboerne sikkerhed for, at de faktisk får reel indflydelse."

Bedre byrum, øget trykkelig, nye fællesskaber

Skal man tro erfaringerne fra Urbanplanen og Charlotteagerkvarteret er ildsjælernes opbakning afgørende, når boligområder skal forbedres. For ildsjælene selv giver arbejdet med at udvikle deres område værdi, fordi de får mulighed for at bidrage til en reel og vigtig lokal forandring og forankring. Ildsjælernes projekter skaber bedre byrum, øget trykkelig og nye fællesskaber. De bringer naboer sammen. Og ildsjælene sørger for, at de positive forandringer lever videre, når den midlertidige indsats rykker ud igen.

"Ildsjælene er helt uundværlige i det boligsociale arbejde. Med al den tid og det store engagement, de investerer, er de en vigtig del af indsatsen med at løfte et område."

SPISE - KAMMERET

I Charlotteager i Hedehusene har ildsjæle skabt et udemiljø med nyttehaver og udekøkken. Her mødes beboerne om fælles aktiviteter på tværs af kulturelle baggrunde.

I jorden mellem boligblokkene og parkeringsarealet er overskårne træstammer banket i jorden, så de danner et cirkelformet opholdssted med bordbænkesæt og altankasser til at plante krydderurter og stauder. Vi er i Charlotteagerkvarteret, et ghettoklassificeret boligkvarter et stenkast væk fra hovedgaden i Hedehusene. Under navnet 'Spisekammeret' dyrker og vedligeholder beboerne i fællesskab områdets grønne arealer.

"Gennem dyrkning af jorden får beboerne et ejerskab til boligområdet, og samtidig vokser sammenholdet og tilliden - det er også én af målsætningerne med projektet" siger Gitte Haurholm, som er formand for foreningen 2640 Kultur og initiativtager til projektet.

De nye tiltag i kvarteret har fået deres endelige form efter en inddragelsesproces, hvor Gitte Haurholm har gået fra dør til dør og spurgt beboerne til råds. Nabolagets børn kunne også lufte deres idéer, og ikke mindst har Gitte Haurholm - i samarbejde med Den Boligsociale

Helhedsplan - afholdt en idéworkshop, hvor deltagerne skulle udvikle en idé og stemme på favoritprojektet på demokratisk vis.

Lokale foreninger skaber ejerskab

Martin Rosenkreutz, som arbejder i den Boligsociale Helhedsplan, har støttet processen og ser store fordele i at arbejde sammen med lokale foreninger: "Det giver fantastisk god mening at samarbejde med 2640 Kultur. På den måde undgår man, at projektet bliver topstyret af en institution. Bidrag fra foreninger og lokale ildsjæle er en lettere måde at agere i sit nærområde på og giver et dybere lokalt ejerskab."

I fællesskab blev projektet Spisekammeret formuleret. Dernæst gik kvarterets beboere i gang med at opføre blomsterbede, en bålhytte med borde-bænkesæt, en stenovn og nyttehaver med alverdens krydderier. Lavendler, roser, kejsrbusk, indianermynte, kaprifolie, trolde og anis er blot et udpluk af de planter, som er plantet op ad ti af boligkompleksets gavle

FAKTA

BELIGGENHED
Hedehusene,
Høje Taastrup Kommune

SAMLET BUDGET
350.000 kr.

FYSISKE GREB
Etablering af udekøkken
og små nyttehaver

BRUGERE
Beboere i Charlotteagerkvarteret

ORGANISATION
2640 Kultur, der planlægger og
afholder begivenheder
i lokalområdet

og tilsammen danner en række duftkorridorer.

Kulturel mangfoldighed som ressource

Charlotteager er præget af høj arbejdsløshed, modtagere af overførselsindkomst, en andel psykisk syge og en stor etnisk spredning med i alt 39 forskellige nationaliteter. Den alsidige sammenblanding skaber mange udfordringer, men Gitte Haurholm ser forskelligheden som en enorm styrke; den åbner for en lærerig kontakt mellem fremmede kulturer og skaber en øget forståelse og tolerance.

'Måltidet' er et eksempel på et hverdagsritual, som fortolkes forskelligt verden over, og da udekøkkens stenovn skulle bygges, kom forskellighederne til udtryk: Skorstenen sad anderledes i Marokko, gløderne skulle placeres på en anden måde i Irak, og en tredje ville tænde op med hør. På den måde er udekøkket, sansehaverne og bålstedet blevet et kulturelt mødested og et socialt rum, hvor åbenhed og nysgerrighed for lov at blomstre, mener Gitte Haurholm

Som en del af projektet er der etableret en række borde-bænkesæt som samler op til 18 personer om bordet.

Beboerne har taget godt imod projektet og nyder det udendørs mødested

Der er plantet alskens planter i trækasser, langs gavle og i større bede

“Hvis du skal lære folk og et område at kende, skal du engagere dig i nærmiljøet. Jeg er idealistisk, og kan se, at det giver god mening at lave projekter”

Drengene fra området har været med til at plante anis. Gårdmændene spadserer rundt i deres arbejdstøj og fejer asfalten, mens kvarterets vicevært, Leon Nielsen, kører rundt i sin ladvogn og indsamler uafhængte cykler. En gruppe somaliske kvinder krydser bålpladsen i deres farverige tørklæder, inden Gitte, en førtidspensioneret kvinde krydsende på sin el-scooter, udtrykker sin glæde over Spisekammeret: "Projektet er alletiders. Tidligere sad jeg ofte derhjemme og kedede mig, men nu bruger jeg området meget. Det er smadderhyggeligt at være sammen med andre herude."

Ejerskab hos de unge

Også de helt unge har fået grønne fingre. I flere kommuner rundt omkring i landet har man udviklet et såkaldt lommepegeprojekt til unge mennesker i udsatte boligområder. Og

samme tilgang har man gjort brug af i forbindelse med Spisekammeret.

Ved at vande blomsterkasserne, pleje duftkorridorerne og slå de grønne plæner, kan unge over 13 år tjene lidt ekstra lommepege. Arbejdet giver ikke blot en økonomisk gevinst, men udvikler også en følelse af ansvar for sit nærmiljø og giver konkrete erfaringer med at passe et arbejde, forklarer Martin Rosenkreutz. "De unge får muligheden for at gå ind og præge deres område. De får en demokratisk stemme fra en helt tidlig alder."

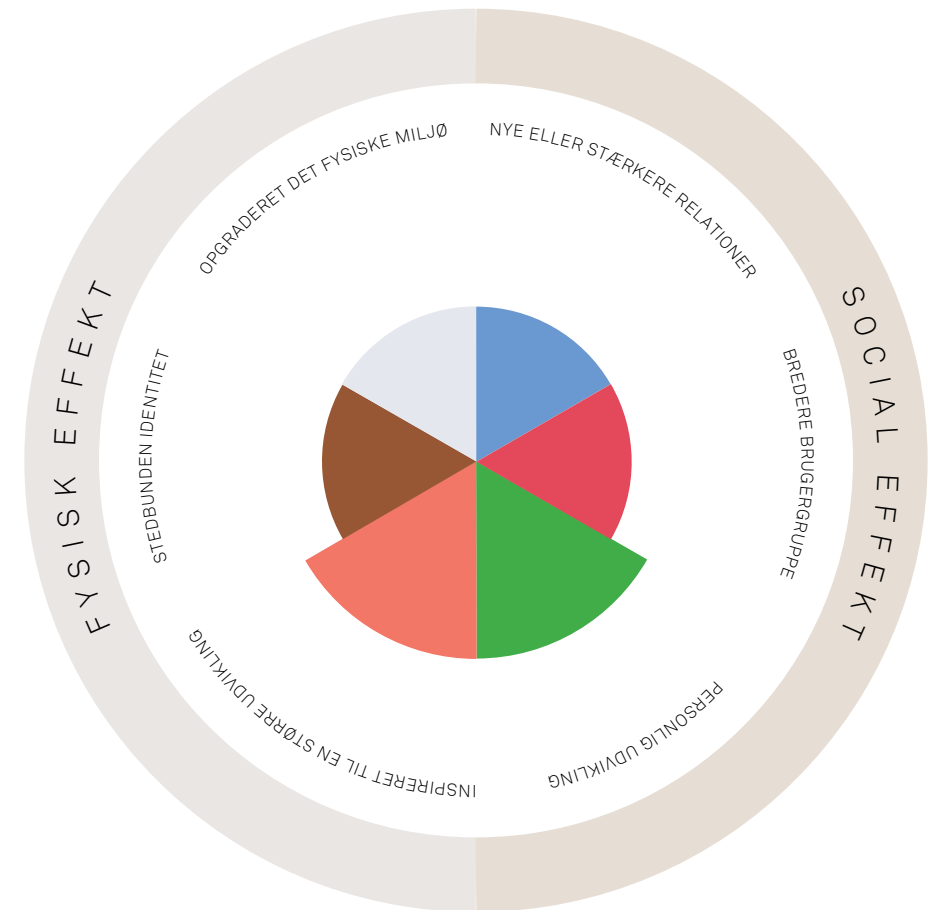
Livstidsfrivillig

På mange måder er haven i Hedehusene mere end pasning af en køkkenhave. Spisekammeret er et integrationsprojekt, der omfavner mangfoldigheden og baserer sig på demokratiske værdier. Og det er nemmere at præge sit

lokalområde gennem foreningslivet, fordi det giver en tættere og mere tillidsfuld kontakt til beboerne, mener Gitte Haurholm.

Og netop kontakten til andre mennesker er en af drivkræfterne bag Gitte Haurholms engagement i foreningslivet. Gennem hele livet har hun været en del af foreningsdanmark, og har blandt andet været med til at planlægge beboerfester, arrangere dartturneringer og været medlem af skolebestyrelsen på datterens skole. Årsagen er klar: "Hvis du skal lære folk og et område at kende, skal du engagere dig i nærmiljøet. Jeg er idealistisk, og kan se, at det giver god mening at lave projekter."

Nu er der sået et frø om tolerance, fællesskab og mangfoldighed i jorden i Charlotteager. Tilbage er at få det lokale engagement og indsatsen fra lommepegeprojektet til at spire og vokse.

AERO - NAUTISK AKTIVITETS - CENTER

På Avedøre gamle Flyveplads fører passionerede piloter, ingeniører, flymekanikere og andre flyentusiaster det 20. århundredes flyvehistorie videre.

Der, hvor Gammel Køge Landevej og Amagermotorvejen krydser hinanden, starter en knap 400 meter lang landingsbane. Den er græsbeklædt, let kurvet og særdeles uegnet til moderne og hurtige fly. Men Avedøre gl. Flyveplads har lagt landingsbane til flyninger siden 1917 og er Danmarks ældst bevarede flyveplads samt et vigtigt sted for flyningens historie i Danmark.

Ved siden af landingsbanen er der, foruden hangarerne, opført 10 mindre bygninger på rad og række. Bygningerne huser i dag en række forskellige foreninger, som beskæftiger sig med den aeronautiske verden: I en af bygningerne, en rød træhangar med mintgrønne skydedøre, kendt som Hangar 2, mødes 35 flyentusiaster hver tirsdag fra 9-16 og deler deres lidenskab for veteranfly og flymotorer. De er den aktive medlemsskare i Aeronautisk Aktivitetscenter Avedøre og udgør Tirsdagsholdet, der trofast møder op i klubhuset udstyret med hjemmesmurte madpakker.

Dagen starter med morgenkaffe og samling rundt om det store bord, inden Tirsdagsholdet fordeler sig på de forskellige projekter. Gennemsnitsalderen blandt medlemmerne er høj, og det samme er humøret og antallet af rappe replikker, som leveres henover bordet. Men Tirsdagsholdet er andet end bare et interessefællesskab. Blandt medlemmerne er der

en stor viden, og når det vedrører veteranfly, findes der ikke mange andre steder i Danmark, hvor så mange flyprojekter og så stor en ekspertise er samlet.

Historien om AAA

Formand Bjarne Gren har været en del af klubben siden starten i 1983 og fortæller sammen med næstformand Knud Høgh Jørgensen historien om Aeronautisk Aktivitetscenters oprindelse. Kort fortalt besluttede det daværende Skov- og Naturstyrelsen i slutningen af halvfemserne, at Københavns Skovdistrikt skulle sælge de bygninger, som ikke havde direkte relationer til skovens aktiviteter. Det blev hurtigt klart, at dette også omfattede bygningerne på Avedøre gl. Flyveplads. KZ & Veteranfly Klubben, der havde nedsat en lokalafdeling i Avedøre, havde nogen tid forinden fået bygningerne fredet, og det reddede flyveklubben. Ingen ville nemlig købe områdets fredede, men faldefærdige, bygninger.

I de følgende år arbejdede ildsjælene for at løfte hangaren ud af forfald, og foreningen købte Hangar 2 og oprettede den selvstændige forening Aeronautisk Aktivitetscenter Avedøre.

Knud Høgh Jørgensen har ligesom mange andre i foreningen en professionel fortid i Flyvevåbnet og SAS. Da han omkring

FAKTA

BELIGGENHED

Avedøre Holme, Hvidovre Kommune

SAMLET BUDGET

395.000 kr.

FYSISKE GREB

Ny facaderenovering og tag, maling og restaurering samt genrejsning af skorstenen

BRUGERE

Foreningens medlemmer og besøgende

ORGANISATION

Aeronautisk Aktivitetscenter Avedøre

årtusindeskiftet besluttede sig for at ville bygge sit eget fly, meldte han sig ind i KZ & Veteranfly Klubben tillige med AAA (Trippel-A), som Avedøreklubben populært kaldes. Knud Høgh Jørgensen blev med tiden mere og mere involveret i klubben vest for København og er nu næstformand. Udover at bestride denne post er Knud Høgh Jørgensen også flyvesikkerhedsmand på landingsbanen og styrer radiokommunikationen med de startende og landende fly, når der er arrangementer på flyvepladsen.

Også formanden Bjarne Gren har gang i en række projekter. For tiden går nogle af dagene med at restaurere en historisk træmølle på Lolland. "Frivilligheden betyder meget for os, og vi er engagerede i flere forskellige projekter", siger han.

Liv i den gamle hangar

Flyveklubben ejer og driver den fredede Hangar 2, der danner rammen om de mange aktiviteter. Gennem en massiv frivillig indsats med professionel hjælp fra håndværkere på udvalgte arbejder er hangaren nu renoveret efter alle kunstens regler, og den giver plads til mange, fremtidige flyprojekter.

Flyentusiasterne har i fællesskab bygget fire fly, og tre andre er i gang. Og det er en tidskrævende proces. "Før et fly kommer i luften,

Ildsjælene har forskellig viden og kompetencer og supplerer hinanden i arbejdet med at revitalisere de historiske fly.

“Frivilligheden betyder meget for os, og vi er engagerede i flere forskellige projekter”

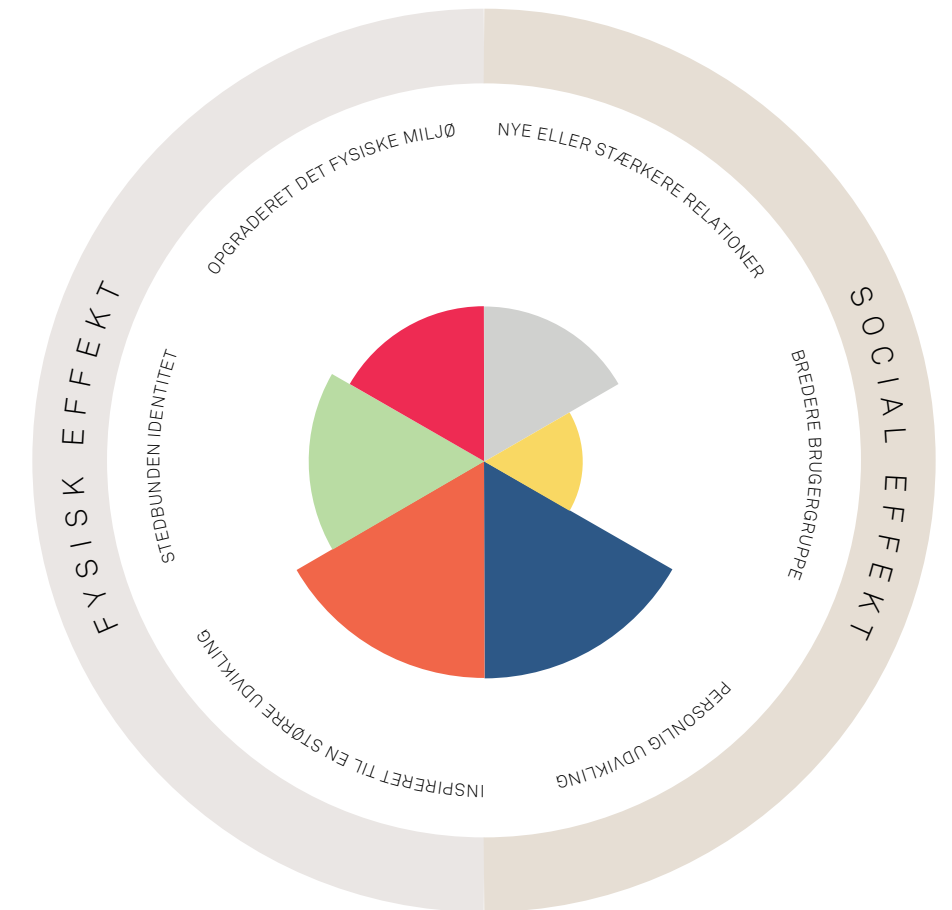
har det været skilt ad i alle dele. Hvert element er blevet bearbejdet for derefter at blive samlet efter originale tegninger”, fortæller Bjarne Gren. Et af flyene - en replika af Ellehammers 1909 model - blev konstrueret og opbygget fra bunden i anledningen af 100 året for flyvepioneren Jacob Christian Hansen Ellehammers revolutionerende flyveforsøg. Han udførte i 1906 den første motoriserede flyvning i Europa.

I selve hangarrummet er et KZ-III ambulancefly under renovering. Det har plads til en pilot og med nød og næppe en bære med en patient. I sin tid var flyet en del af Zone-redningskorpset, der tilbød den første flyve-ambulance-tjeneste i Danmark, og det store hvide kors på rød bund præger stadig det lille fly, som næsten er klart til at få et nyt liv på vingerne. I hallens mindre værksteder er en række delprojekter i gang. En ældre mand står dybt koncentreret og svejser små metaldele. En anden går rundt og observerer. “Jeg er ikke selv så praktisk anlagt, men lærer stille og roligt af de andre”, siger han.

I rummet ved siden af justerer en mand afstanden på sit flys fodbremses. Hvad der for den uindviede virker tilfældigt, er i virkeligheden finmekaniske reguleringer. “Mit ene ben er en anelse længere end det andet, så det er vigtigt, at det hele er nøje afmålt og passer helt præcist”, forklarer han. Opmærksomhed for detaljen, glæden ved håndværket og grundigheden er fællesnævnerne i værkstederne. Men uden for hangaren var der i sin tid en del uro ved, at der igen kom aeronautisk aktivitet på flyvepladsen.

Ikke uden skepsis

Projektet Aeronautisk Aktivitetscenter mødte omkring årtusindeskiftet en del skepsis. Naboerne frygtede, at den tidligere landingsplads igen skulle være ‘lufthavn’ med alt hvad det indebærer af larm og rend. Myndighederne undersøgte forholdene og konstaterede hurtigt, at de planlagte aktiviteter ikke ville støre mere end den nærliggende motorvej. De efterfølgende år var der alligevel lokalt fokus på, hvad der skulle ske på flyvepladsen, hvilket

blev en øjenåbner for foreningen, der indså et behov for at åbne dørene for omverdenen:

“Vi inviterede indenfor og viste, hvad vi gik og nørklede med på flyvepladsen - og den taktik blev en succes, for det viste sig, at der var en kæmpe interesse for vores arbejde”, siger Bjarne Gren. 2002 var året for første Aeronautisk Dag i Avedøre, hvor op mod 2.000 gæster lagde vejen forbi og blev klogere på stedets historie. Der var arrangeret rundvisninger i lokalene, og de besøgende fik mulighed for at se de historiske fly. Grillen var tændt op, veteranfly fløj ind fra hele Danmark, og foreningerne i de omkringliggende bygninger trak deres aktiviteter ud og fyldte plænen med alt fra veteranbiler til luftballoner. Siden har der hvert andet år været afholdt Aeronautisk Dag på Avedøre gl. Flyveplads. I 2012 kom der omkring 10.000 besøgende.

“Glæden og stoltheden ved at have reddet et kulturhistorisk område og bevaret det for eftertiden er synlig hos de driftige ildsjæle. Men glæden forplanter sig også til resten af Hvidovre Kommune. For Avedøre gl. Flyveplads repræsenterer en historie og en kulturarv, som mange nye forstadskommuner ikke nødvendigvis er rige på. Derfor er ildsjælene et vigtigt aktiv for kommunen - og særligt nu, hvor lokalområdet inviteres indenfor. Derfor har kommunen et medlem i Flyvepladsudvalget og bistår foreningerne med at planlægge og

udbrede budskabet om Aeronautisk Dag”, siger Anja Olsen fra forstadsmuseet Historiens Hus i Hvidovre.

Godt kammeratskab og konkrete resultater

Næste bygningsprojekt er istandsættelse af hangarens bagside, hvor træværk og vinduer trænger til en kærlig hånd. Dernæst er drømmen at gå i gang med istandsættelsen af nabohangaren. Men med 30 års erfaring som ildsjæl ved Bjarne Gren godt, at tålmodighed og realisme er vigtige egenskaber. “Man skal sørge for, at projektet ikke bliver for omfattende, for så kan man ikke styre det. Den bedste oplevelse, jeg har haft, var, da vi stiftede Aeronautisk Aktivitetscenter og sagde: “Nu koncentrerer vi os om dette”. Det skifte var utroligt positivt, og i dag har mange flyentusiaster øjnene rettet mod os som eksempel på den værdi, man kan skabe ved frivillig arbejdskraft”.

Knud Høgh Jørgensen supplerer: “Vi er blevet mere organiserede nu. Der er kommet et virkeligt godt system i det hele. Der er ikke tale om stram styring, der er blot en forståelse for andre. Det giver et fantastisk godt kammeratskab, som samtidig udmønter sig i noget konkret. Vi hygger os, men får samtidigt noget fra hånden. Hangaren bliver pænere og pænere udvendigt, og flyvemaskinerne viser sig på himlen. Det er ikke forgæves, at vi skruer og svejser!”

Træhangaren i Avedøre er fyldt med genstande fra flyhistorien.

Tirsdagsholdet består af en gruppe flyentusiaster, som mødes en gang om ugen.

VALBY KINO

Valby er en del af København og alligevel sin egen. Nu har den gamle filmby fået sin egen biograf, som inviterer hele København til premiefilm og kulturelle arrangementer.

Siden 1906 har Nordisk Film underholdt verden med film, serier og tv-programmer. Matador og Lykehjulet er produktioner fra forskellige årtier, men begge eksempler på dansk kulturhistorie, som er rodfæstet i Nordisk Films store røde produktionshaller på Mosedalvej i Valby.

Byens stolthed over at være filmby har dog været begrænset af en manglende biograf, men takket være en række ildsjæle behøver valbyborgerne nu hverken tage S-tog eller cykel for at nyde en film på det store lærred.

Udvikling af Danmarks Hollywood

Lisbeth Ritter er daglig leder af Valby Kino og sad som medlem af Lokaludvalget i Valby, da hun første gang hørte om at etablere en biograf i Valby: "I lokaludvalget er vi meget optagede af at udvikle Valby. Dette tænkes ofte gennem etablering af torve, pladser og andet. Men et tiltag som dette, der for alvor styrker bydelens identitet, var spændende", siger Lisbeth og fortsætter. "Vi kunne se rimeligheden i at arbejde for en biograf i Valby, særligt når vi nu engang kaldtes Danmarks Hollywood".

Lokaludvalget bakkede op om initiativet, som for alvor tog form i 2010, da foreningen Valby Kino blev stiftet. Foreningen arbejdede for etablering af en biograf, der skulle bringe filmverdenen tilbage til valbyborgerne og fungere som et kulturelt samlingspunkt, der tilførte bydelen nyt liv. Også udadtil skulle biografen spille en rolle. Den skulle markere Valby på Københavnerkortet som en særegen bydel.

"Valby Kino er ikke blot en biograf. Det er et kulturhus. Foruden film har vi fødselsdage, borgermøder og Poetry Slam på programmet. Biografen er et sted, hvor publikum gerne skulle kunne lide at opholde sig - også før og efter de har set film", siger Lisbeth Ritter om det, der i dag er blevet til Valby Kino.

Mere end en biograf

I en tidligere telefoncentral på Gammel Jernbanevej tæt ved Valby station kunne biografen i 2013 holde premiere i nyrenoverede lokaler. Den omfattende ombygning med indretning af tre biografsale med plads til 220 publikummer blev assisteret af mange ildsjæle,

FAKTA

BELIGGENHED

Valby, Københavns Kommune

SAMLET BUDGET

6.000.000 kr.

FYSISKE GREB

Omdannelse af tidligere telefoncentral til biograf drevet af frivillige

BRUGERE

Biografgængere

ORGANISATION

Valby Kinoforening, en støtteforening og filmklub i Valby Kino

som i dag har erstattet malerpensler og ryste-pudsere med gulvklude og filmruller i den daglige drift. Valby Kino er et kulturhus, der på flere niveauer sætter en lyd i at dyrke fortiden. I ombygningsfasen genanvendte man flere materialer fra den gamle telefoncentral, eksempelvis er centralens gamle ledninger alle en del af den nuværende el-opsætning.

Men også på filmfronten adskiller biografen sig fra sine mere kommercielle sidestykker. I Valby Kino er der andet end traditionelle Hollywood-blockbusters på lærredet. Blandt biografens frivillige medarbejdere hersker en passion for ældre film, hvorfor biografgængerer risikerer at blive nidstirret af en revolverbærende Clint Eastwood i en westernfilm, eller få ondt i lattermusklerne i selskab med John Cleese og resten af Monty Python.

"For nogen tid siden viste vi en film om den kriminelle underverden i Italien, og i forbindelse med filmen var der et foredrag og italiensk vin. På den måde blev der skabt et tematisk arrangement, hvor filmen er én af flere aktiviteter",

Filmrullekasser er en integreret del af biografens interiør.

Valby Kino er et kulturhus og har en bred vifte af tilbud. Her er lokale samlet til borgermøde.

“De mange frivillige er med til at give huset sjæl. De har hver deres måde at gøre tingene på, og det er skønt, for biografgængerne får forskellige oplevelser alt efter, hvem de betjenes af.”

Daglig leder Lisbeth Ritter glæder sig over at have fået en biograf til bydelen.

siger Lisbeth Ritter. Biografen henvender sig ikke blot til lokale, men til mange flere, som kan få en skræddersyet helafstensoplevelse i den gamle telefoncentral.

Professionel tilgang
Som daglig leder er Lisbeth Ritter tovholder for de cirka 80 frivillige, som hjælper til i driften af biografen. Teknik, rengøring, billettering og kioskbetjening er blot nogle af arbejdsopgaverne, og selvom al frivillig hjælp er påskønnet, er forventningen også, at de frivillige bidrager i et vist omfang. Ildsjælene skal minimum lægge to vagter om måneden.

“Der er flere arbejdsopgaver, som kræver visse kompetencer. Popcornmaskinen og kasseapparatet er sværere at betjene, end man umiddelbart skulle tro, og derfor er det vigtigt, at de frivillige er her regelmæssigt, så færdighederne ikke går i glemmebogen”, siger Lisbeth Ritter, som får overblik over vagtplanen via et intranet, som kommercielle virksomheder også benytter.

En ulønnet medarbejderstab kombineret med de betalende gæster, som forventer en vis

service, stiller krav til driften og organiseringen af biografen. Derfor samarbejder bestyrelsen i foreningen med lignende foreninger i København. “Vi har en god dialog med lignende kulturinstitutioner i København. Vi udveksler gode ideer og erfaringer omkring, hvordan vi arrangerer gode rammer for de frivillige”, siger Lisbeth Ritter.

En af de frivillige i Valby Kino er Anne-Marie Madsen. For hende er der en grund til, at hun hver anden onsdag står som frivillig i Valby Kino og sørger for gode filmoplevelser til betalende gæster. “Det er vigtigt at have et lokalt kulturliv, som fungerer. Mange er her, fordi de er filmfreaks. Det er jeg ikke. Jeg er Valby-freak.”

Giver huset sjæl
Minder fra filmhistorien er der rigeligt af i Valby Kino. Filmruller står i vinduet og lader solen lyse de små negativer op, som hver især giver et 1/24 sekunds glimt af filmhistorien. De ottekantede aluminiumskasser, som tidligere har opbevaret filmruller, fungerer nu som blomsterbede og cafeborde. På en endevæg er en dramatisk scene forevigtet fra Olsen-banden. De harmløse bandemedlemmer Keld, Benny og Egon er her

på en farefuld færd og balancerer på romertalene på Rådhusårnets ur.

Udover de mange fysiske minder sørger medarbejderne også for at bidrage til den rigtige stemning i biografen. “De mange frivillige er med til at give huset sjæl. De har hver deres måde at gøre tingene på, og det er skønt, for biografgængerne får forskellige oplevelser alt efter, hvem de betjenes af.” siger Lisbeth Ritter.

Når filmen er sat på og døren lukket til biografens salene er der ro i fællesområderne. Det giver de frivillige mulighed for at indtage de bløde Chesterfield-sofaer og lære hinanden eller nye film at kende. “Vi sidder ofte i sofaen og snakker. Jeg har lært mange at kende her, som jeg ellers aldrig ville have mødt”, siger Anne-Marie Madsen og fortsætter: “Det er svært at sætte de mange frivillige i én kasse. Her er unge og gamle, filmnørder, studerende, introverte og ekstroverte. Her er plads til alle.”

Valby er en del af København og alligevel sin egen. Nu har den filmhistoriske bydels 50.000 indbyggere fået sin egen biograf og inviterer indenfor til en bred vifte af film.

AFVEJE

Fire studerende med interesse for byudvikling har udviklet en mobil applikation, som giver nysgerrige mulighed for at tage på afveje og genopdage byen på en sjov og lærerig måde.

Digital rutevejledning er blevet et alternativ til det traditionelle kort, når der skal findes vej i ukendt terræn. Den mobile applikation "Afveje" udnytter hverdagens teknologiske muligheder og opfordrer københavnere med en smartphone til at gå på opdagelse i deres egen by.

Genopdag din by

"Hvor vil du ende?" "Hvor lang tid skal din afveje tage?" "Hvor lang tid skal der være mellem opgaverne?" Når disse tre spørgsmål er besvaret, bliver brugeren bedt om at følge pilens retning uden nogen idé om, hvad der venter af opgaver og oplevelser på den alternative rutevejledning Afveje. Undervejs stilles den opdagelsesrejsende udfordringer og opgaver. Som for eksempel at nå så højt op som muligt inden to minutter, eller finde den nærmeste håndværker i gadebillede. Alt sammen opgaver, som giver mulighed for at lære byen at kende på en ny måde for både børn og voksne.

App'en er udviklet af de fire studerende Ane Rottbøll Jørgensen, Ditte Klerens Søndergaard, Jens Toudal og Lotte Rosenholm, som sammen

kalder sig Detour-retour. Trods forskellige studieretninger har de fire ildsjæle en fælles interesse for byudvikling, og netop på grund af forskellige kompetencer inden for historie, moderne teknologi, databehandling og formidling, kunne de samle kræfterne i det fælles projekt.

Ideen opstod på baggrund af en fælles interesse indenfor teknologiens muligheder i byudviklingsøjemed. "Der ligger en del skepsis over nye teknologiske landvindinger og menneskets stigende afhængighed af teknologien. Eksempelvis bliver GPS ofte beskyldt for at ødelægge folks orienteringsevne. Med Afveje så vi en mulighed for at lade teknologien blive en styrke for den måde, vi oplever byen og stederne vi til dagligt bevæger os i.", siger Ane Jørgensen.

"Formålet med app'en er at motivere byens borgere til at interessere sig for det sted de bor, på en anden måde og genopdage deres by. Målgruppen er folk, som ikke nødvendigvis interesserer sig for byen – eller i hvert fald ikke er klar over, at de gør," forklarer Ane Jørgensen.

FAKTA

BELIGGENHED

København, Københavns Kommune

SAMLET BUDGET

160.000 kr.

FYSISKE GREB

Udvikling af app til alternativ og lærerig rutevejledning

BRUGERE

Borgere og besøgende i København

ORGANISATION

Detour-retour, fire studerende med interesse for byudvikling

Inspirationen til applikationen har de fire ildsjæle fået fra begrebet urban exploration, hvor nysgerrige går på opdagelse i menneskeskabte miljøer og ofte forladte bygninger. Dette er dog ikke altid ufarligt – og ej heller altid lovligt – og ildsjælene bag applikationen mente, at det var muligt at gå på opdagelse på mindre risikable måder.

Fordi Afveje henvender sig til en bred målgruppe, har de fire ildsjæle været opmærksomme på at tage brugerne i hånden fra start til slut og give gode oplevelser undervejs. "Det har været vigtigt for os, at brugerne følte sig trygge og kunne komme hjem tidsnok til aftensmaden", siger Ane Jørgensen.

Løbende udvikling

Trods en fælles interesse for byudvikling og teknologiens muligheder, havde ingen af de fire ildsjæle nogle faglige forudsætninger for at udvikle en digital applikation. Det betød løbende ændringer og kompromiser, men den oprindelige idé blev fastholdt: Brugeren skulle opleve København ved at komme fra A til B gennem en alternativ og oplevelsesrig rutevejledning.

Afveje opfordrer københavnere til at gå på opdagelse i deres egen by.

Medlemmerne af Detour-Retour Jens Toudal, Lotte Rosenholm, Ditte Klerens Søndergaard og Ane Rottbøll Jørgensen har sammen udviklet app'en Afveje.

I løbet af ruten modtager den opdagelsesrejsende opgaver og udfordringer.

“Med Afveje så vi en mulighed for at lade teknologien blive en styrke for den måde, vi oplever byen og stederne vi til dagligt bevæger os i.”

“Vi startede ud med en grundide om en app. Det kvalificerede vi gennem interviews med potentielle brugere. Efterhånden som vi lærte teknologiens muligheder – og særligt dens begrænsninger – at kende, måtte vi løbende revidere vores app.”, siger Ane Jørgensen.

Opgaverne og udfordringerne, som bliver stillet undervejs, er ikke tilfældige. Ved at teste opgaverne hos et panel af brugere i udviklingsfasen, fik ildsjælene en god idé om, hvilke emner og opgaver, som ville gøre app'en særligt spændende. App'en har også vist sig at være en uhøjtidelig måde for Københavns nye beboere at lære byen og dens finurligheder at kende.

Projektet adskiller sig fra typiske fysiske projekter, fordi det endelige produkt ikke er fysisk, og dette har medført visse bekymringer undervejs. “Når man bygger et hus, ved man, hvordan det kommer til at se ud, men det er sværere når man laver en app. Vi havde ingen fornemmelse af slutproduktet, før vi stod med det i hånden”, siger Ane Jørgensen. Derfor var det en stor dag, da applikationen blev lanceret i efteråret 2013. Særligt spændende var det at se, hvordan

applikationen indeholdt elementer af alle fire ildsjæles arbejde og hver især kunne de genkende eget arbejde, i det færdige resultat.

På aftentur i kvarteret

Ida Jentoft flyttede fra Norge til Danmark for at læse på Københavns Universitet. Som ny beboer i byen opdagede hun Afveje-applikationen og så den som en fin mulighed for at lære København at kende.

“Jeg lærte stille og roligt mit kvarter at kende ved at bruge Afveje” siger Ida Jentoft og fortsætter “Jeg kan godt finde på at bruge en halv time om aftenen på at gå en tur og lade Afveje bestemme ruten.” For Ida Jentoft er Afveje også en mulighed for at udvide kendskabet til sit eget kvarter: “Applikationen sørger for at jeg tager nye ruter og får nye indtryk. Jeg kan godt lide, at der følger små opgaver med. Opgaverne sørger for, at jeg er nødsaget til at fokusere på bestemte elementer i byen. Det kan være lige fra højden af bygningerne eller historiske inskriptioner, til de mennesker, som er i byrummet”.

Telefonens sanseapparat

Der måtte professionelle kræfter til grafisk

opsætning og teknisk udvikling af applikationen. Men ildsjælene har fået indsigt i, hvordan byen kan opleves gennem smartphonens tekniske sanseapparat.

“Vi startede med en lidt naiv antagelse om, at app'en var svaret på alt. Nu har vi fået en forståelse for, hvordan byen kan understøttes af teknologien og vice versa. En smartphone har mikrofon, højttaler, kamera, gps, gyroskop og så videre, og vi havde mange ønsker. Men vi måtte også prioritere, hvad der var vigtigt. Hvilke af disse teknologiske “sanser” ville egne sig bedst til at opleve byens atmosfære, udtryk og historie? Vi måtte vælge, hvilke sanser vi ville betragte byen med”.

Og således er telefonens kamera dine øjne i byen, telefonens GPS din stedsans, uret din tidsfornemmelse og telefonens gyroskop din balance. Og selvom øjnene er nødsaget til en gang i mellem at orientere sig efter pilens retning på telefonens display, er det vigtigt at kigge op, for byens bygninger, mennesker og atmosfære spiller hovedrollen i den alternative rutevejledning.

ILDSJÆLENE ER BYUDVIKLINGENS FRONTLØBERE

Ofte er ildsjælene de første til at se muligheder i at bruge midlertidige aktiviteter til at skabe udvikling på steder, som ikke er attraktive endnu. Ildsjæle er en ressource i byudviklingen – de er byudviklingens frontløbere.

En grøn strandoase på kanten af byen. Fælles plantedag i kvarteret. Eller lyskunst på havnen. Midlertidige aktiviteter er i stigende grad blevet del af byernes langsigtede byudviklingsstrategier.

Fænomenet er nyt, men har hurtigt bidt sig fast som led i mere langsigtede byudviklingsstrategier. Midlertidighed er en blevet en måde at skabe nyt liv og positiv opmærksomhed i nedslidte områder, inden mere permanente løsninger kan føres ud i livet.

Lad ildsjælene løbe med bolden

Og ofte er ildsjælene de første til at se muligheder i at bruge midlertidige aktiviteter til at fremhæve et steds potentiale, tiltrække besøgende og bidrage til at opbygge en ny identitet for et område:

"Det er borgerne, der skaber en mangfoldig og levende by, og derfor er det vigtigt at

have dem med, når vi planlægger byerne," siger Tina Saaby, der er stadsarkitekt i Københavns Kommune, og uddyber: "Fordi frivillige kræfter brænder for en sag og tænker på tværs af fx sundhed, integration og fysisk planlægning, udgør de en kæmpe ressource. For dem handler det ikke om, hvilken forvaltning, der tager sig af hvad."

Den københavnske stadsarkitekt ser ildsjælens midlertidige projekter som en vigtig ressource for både kommune og lokalområde, og hun fremhæver de frivillige kræfters passion for deres sted og idé: "Ildsjælene tilbyder stedsspecifik viden og engagement, og derfor kan de bidrage med nødvendig viden om byens behov på lokalt niveau og skabe lokal forankring. Som kommune skal vi til gengæld være gode til at bidrage med byens visioner, fortælle om gældende retning og rammer, stille de rette spørgsmål og turde udfordre

vanetænkning og kontrol. Ildsjælene skal have lov til at løbe med bolden", slår hun fast.

Katalysator for udvikling

Ifølge Bettina Lamm, der er lektor på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet, er vi i Danmark allerede gode til at tænke små, midlertidige projekter med, når store byudviklingsprojekter skal planlægges. "I Danmark tænker vi strategisk om midlertidig genanvendelse, og der er en stor bevidsthed om, hvordan eksempelvis småskalaprojekter kan re-aktivere områder, generere ny energi og skabe liv for borgerne", siger hun.

Midlertidig genanvendelse er blevet en metode, der kan bidrage til at bevare værdifulde kulturmiljøer, hvor den oprindelige funktion er gået tabt: "Havne, stationer og industrigrunde ændrer karakter og mister deres

ADOPT-A-BOX, AARHUS
Aarhusianske ildsjæle benytter sig af midlertidige aktiviteter til at forgrønne byen. Læs mere s. 22

LOD67, KØBENHAVN
På sigt skal området bebygges med boliger, erhverv og parkeringshus. I mellemtiden har ildsjæle bidraget til det lokale liv. Læs mere s. 118

FLYDENDE BY, KØBENHAVN
En gruppe ildsjæle er ved at bygge et flydende kursuscenter, som består af miljøvenlige fartøjer bygget på genbrugsmaterialer. Læs mere s. 110

ILLUTRON, KØBENHAVN
En gammel pram danner ramme om et kunstnerkollektiv, som sammensætter teknik og kunst og er med til at skabe området. Læs mere s. 114

.....

"Ildsjælene tilbyder stedsspecifik viden og engagement, og derfor kan de bidrage med nødvendig viden om byens behov på lokalt niveau og skabe lokal forankring."

mening i disse år, og det kan være et lille problem, men så sandelig også et større problem, hvis centrale steder i byen tømmes for indhold", siger Bettina Lamm.

Løsningen kan være midlertidige aktiviteter, der kan indgå som en form for 'mellemrumsplanlægning', der fører fortiden ind i fremtiden og bidrager til at udvikle byen i en kontinuerlig proces. For i aktiviteternes kølvand følger ofte nyt liv, ny omtale og ny hype, og dermed bliver de katalysatorer for en større udvikling.

Nyt liv i betonklødsen

På Amager i København er der flere gode eksempler på steder med funktionstømte

områder, som gennem ildsjælens midlertidige projekter har fået nyt liv. Det gælder for eksempel projektet LOD67, hvor en tidligere lagerhal i to år fungerede som kontor-fællesskab for kreative iværksættere. Med simple greb som små reparationer og maling af facaden, gav stedets ildsjæle den graffitigrimme betonklods et helt nyt udtryk.

Bygningen ejes af Skanska, som på sigt vil udvikle boliger, erhverv og et parkeringshus på grunden. Men indtil planerne føres ud i livet, havde både ejer, lokalområde og kommune interesse i, at grunden blev brugt. Frem mod udgangen af juni 2014 fik møbelsnedkere, kunstnere, ingeniører, bylivsforskere,

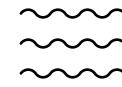
fotografer, bogholdere og designere af skulpterparker derfor mulighed for at fylde de rummelige lokaler op. Og samtidig bidrog de til at skabe nyt liv i lokalområdet.

Brolæggere for en større udvikling

En af dem, der har fulgt projektet tæt, er Ole Petersen, der er formand for lokaludvalget på Amager. Også her er samarbejde med ildsjæle og midlertidige aktiviteter blevet fast inventar, når ny udvikling skal skabes: "Vi er efterhånden blevet opmærksomme på steders kvaliteter og potentialet i at føre dem videre som rammer for utraditionelle former for kreativitet, events og projekter til inspiration for resten af bydelen," siger han og uddyber så:

"Midlertidige projekter tilfører sociale elementer, som ikke nødvendigvis har været der tidligere. Nye grupper, nye foreninger, nye aktiviteter og nye mennesker er med til at udvikle nye koncepter for området. Og dermed bliver de midlertidige aktiviteter bro-læggere for en større udvikling.

FLYDENDE BY

I Københavns sydhavn arbejder en gruppe ideologiske ildsjæle på at søsætte et flydende, bæredygtigt kursuscenter af genbrugte materialer.

H.C. Ørstedsværket i Københavns sydhavn har i det tyvende århundrede forsynet store dele af Sjælland med elektricitet. I skyggen af værket ligger en gammel industrihal, hvor foreningen Flydende By holder til. Industrihallens grå ydre står i skarp modsætning til kraftværkets monumentale, røde bygninger, men tankerne bag er også markant anderledes. Den hjemmebyggede vindmølle på hallens tag er første signal om foreningens ønske om en mere bæredygtig verden, og kontrasterer det gamle kraftværks brug af fossile brændstoffer.

Foreningens vision er skabe et flydende kursuscenter til Københavns havn, og Marcel Clausen, Ask Holmsgaard og Elona Planman er de tre primære kræfter bag. Ambitionsniveauet i projektet har været højt fra starten. "Det handler ikke om at skabe en enkelt vindmølle, der kan generere lidt strøm. Det handler om at

gøre alting radikalt anderledes. Ikke teoretisk eller filosofisk, men i virkeligheden.", siger Ask Holmsgaard.

Bæredygtighed som omdrejningspunkt

I virkeligheden er betegnelsen kursuscenter ikke fuldt dækkende ifølge ildsjælene, da ordet giver indtryk af en lidt for traditionel måde at lære på. "Hele vores filosofi handler om det åbne forum. Vores aktiviteter er bygget op omkring et helt nyt perspektiv på virkeligheden, hvor bæredygtighed er omdrejningspunkt. Og vi drømmer om at udvikle et sted, hvor folk med blik på udvikling fra et græsrods perspektiv og open-source videndeling kan mødes", forklarer Marcel Clausen og tilføjer: "Derfor vil vi udbyde små praktiske kurser, der skal inspirere folk til at tage del i en bæredygtig omstilling i måden at producere på. Fx ved genbrug af skrald eller overskudsmaterialer.". Gruppen

FAKTA

BELIGGENHED

Sydhavnen, Københavns Kommune

SAMLET BUDGET

1.131.500 kr.

FYSISKE GREB

At skabe et miljømæssigt og bæredygtigt flydende kursuscenter

BRUGERE

Udlejes til konferencer og tilbyder gratis kurser til alle.

ORGANISATION

Flydende By, en forening som arbejder for et bæredygtigt samfund

har for nylig afholdt et kursus, hvor deltagerne udviklede mobilopladere af skrottede solceller, som havde fået skår i overfladen, men stadig var anvendelige.

Efter at have været i gang i en række år, har Flydende By efterhånden søsat en mindre flåde. Kursuscenteret er en samling af farverige fartøjer i utraditionel, organisk arkitektur og består af et køkkenfartøj, et værkstedsfartøj og et konferencefartøj, som flyder på olietønder. Udover at sikre opdrift, er olietønderne også tænkt som soveafdelinger til kursuscenterets sødygtige gæster, som kan falde i søvn til lyden af bølgeskvulp fra det omgivende vand.

Foruden innovativ videndeling er selve flåden Flydende By et enestående eksempel på bæredygtige løsninger inden for byggeri og genbrugsmaterialer, håndtering af affald og spildevand.

Elona Planman, Marcel Clausen og Ask Holmsgaard, Flydende Bys hovedpersoner, i kursuscenterets soveafdeling.

Olietankene står opmagasineret foran den store hal, inden de omdannes til sovekabiner i det flydende kongrescenter.

Flydende By samarbejder med Vesterbro Lokaludvalg og udvikler forskellige aktiviteter i kvarteret.

Der eksperimenteres med solpaneler, campingvogne og bilbatterier i værkstedet.

“Det er på mange måder et ultraidealistisk projekt. En drøm om at bygge noget helt anderledes op, og det udgangspunkt er en stor drivkraft.”

Flåden skal sejle uden brug af fossile brændstoffer og være et levende eksempel på bæredygtige løsninger til inspiration for andre. Eksempelvis skal gamle Grundfos-pumper drive flåden rundt med energi fra selvdesignede solceller og biogasanlæg. Brugen af gamle olietønder, som foreningen løbende har indsamlet, er også et indirekte signal om afvæbningen af det mindre miljøvenlige brændstof.

Drømmen om at skabe noget anderledes

At skulle udfordre vanetænkning og selvfølgheder har været en del af formålet med Flydende By. “Det er på mange måder et ultraidealistisk projekt. En drøm om at bygge noget helt anderledes op, og det udgangspunkt er en stor drivkraft.”, siger Marcel Clausen. Omvendt har de idealistiske ildsjæle måtte indgå en lang række kompromiser, og der har været ofre undervejs. “Vi har slået hovedet mod muren sindssygt mange gange over de udfordringer, der har været undervejs.” Ask

Holmsgaard uddyber: “Mødet med virkeligheden har ført mange nederlag med sig. Vi har hele tiden skulle sluge kameler i forhold til, hvordan virkeligheden hænger sammen”, siger han og henviser til gentagende administrative og økonomiske udfordringer, der lejlighedsvist har presset gruppen mod mere pragmatiske løsninger.

Derfor har ildsjælernes tilgang ændret karakter, og ambitionen om at revolutionere verden er skiftet ud med et mere ydmygt ønske om at være en del af en verdensomspændende bevægelse. “Jeg tror ikke længere på, at vi kommer til at skabe noget, der er fuldstændig revolutionerende anderledes. Men jeg tror, vi er blevet del af en global og diffus bevægelse, der med små skridt trækker verden i en anden retning”, siger Marcel Clausen.

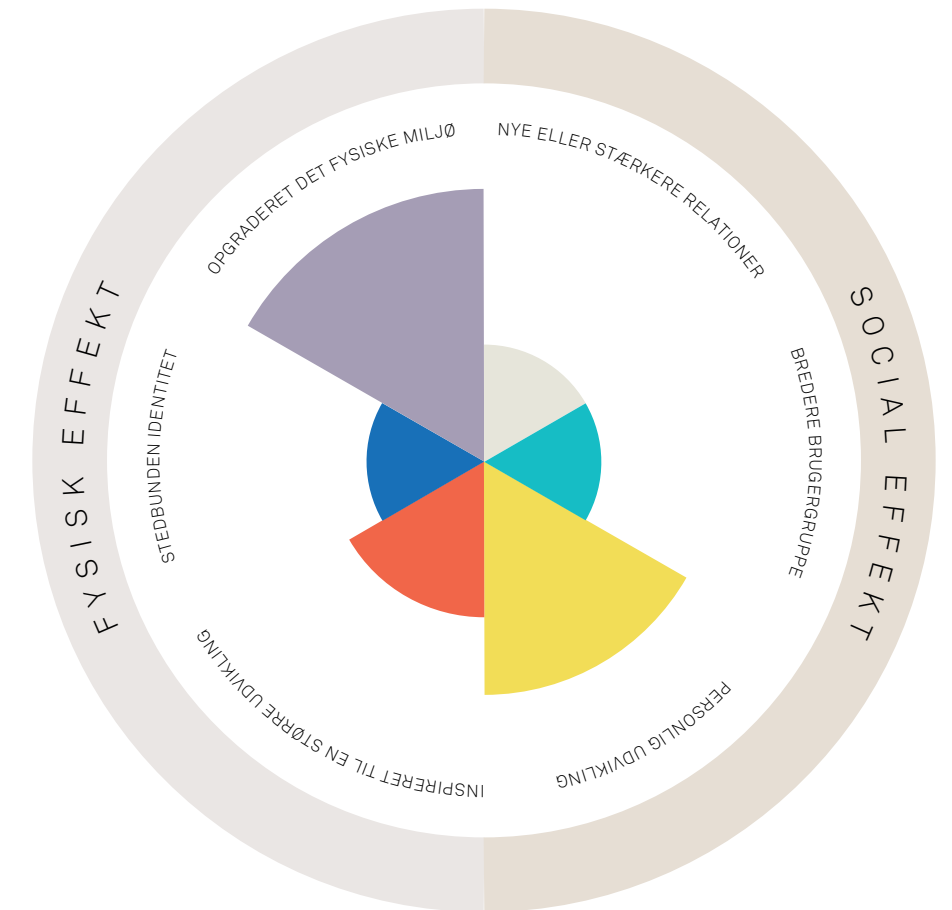
Et bidrag til området, en vej for fremtiden

Bruno Schwede fra Vesterbro Lokaludvalg tager

ofte turen til Sydhavnen og Flydende By for at få seneste nyt omkring projektet. Fra hans stol har projektet et særligt spændende element: “Havneområder er de senere år blevet helt centrale udviklingssteder i danske byer, og også i København. Det her projekt arbejder med overgangen mellem land og vand. I en bydel som Vesterbro, hvor vand er et sjældent syn, er Flydende By et fantastisk forsøg på at tænke vandet som en rekreativ del af byen.”.

Lokaludvalget har flere gange samarbejdet med Flydende By, og Bruno Schwede sætter pris på det arbejde, som ildsjælene lægger i flådebyggeriet: “Deres tekniske færdigheder og innovative tilgang gør, at vi har stor glæde af dem.”.

Og med blikket rettet mod globale havvandsstigninger og miljøændringer, er han ikke i tvivl om, at flåden på Enghave Brygge trækker det længste strå: “Når havene stiger, vil Flydende By sejle videre”.

ILLUTRON

På en pram fra 1962 driver en gruppe kreative ildsjæle et interaktivt kunstlaboratorium. Et flydende værksted for kreative, tekniske kræfter inden for installationskunst, musik, lysteknologi og meget mere.

I den sydlige del af Københavns Sydhavn, hvor arbejderkvarter er erstattet af nedlagt industri og nybyggede boligområder, ligger den 480 tons tunge pram M/S Illutron til land. Skibet er en flytbar kulturdynamo, hvis formål er at skabe aktivitet, interesse og kulturtilbud i lokalområdet. Rundt om lygtepælen nær skibet er et solur kridtet op på områdets asfaltbelagte underlag. Soluret er et anstrøg af den kreativitet, finurlighed og idérigdom, der befinder sig om bord. Kreativiteten har sine grunde, og i fortællingen om det 10mm tykke stålskrog indgår bl.a. Nevadas ørken, havnen i Nyborg og badehuset på Christiania.

En af personerne, som har været med fra start, er Schack Lindemann. Han deltog i 1990'erne i den transmediale byggefestival Burning Man i Nevada, USA. Men det var først et par år senere i badehusets sauna på Christiania, under lignende temperaturforhold som i ørkenen, at idéen om en dansk pendant opstod. Her fandt Schack Lindemann sammen med tre venner en fælles begejstring for den amerikanske festival. Tankerne ledte til arrangementet Half Machine, der løb af stablen for første gang i Den Grå Hal på Christiania i 2003. Schack Lindemann husker tydeligt arrangementet:

"Udstyret med åbent sind og tonsvis af gamle maskiner, udtjente materialer og værktøjer

boltede vi dørene fast, og i løbet af de næste tre uger skabte ca. 200 mennesker i fællesskab et kreativt miljø, som efterfølgende fik tusindvis af besøgende."

Fra Nyborg Havn til Københavns Sydhavn

Af de 200 deltagere fandt syv ildsjæle sammen om interessen for samspillet mellem kunst og teknologi og dets interaktion med mennesker. "Vi var enige om, at vi fik brug for et permanent sted, hvor vi kunne være. Et værksted, hvor der var plads til eksperimenter, og hvor maskiner og materialer kunne stå.", siger Schack Lindemann. Det var lige inden finanskrisen, hvor lejen på lokaler omkring København var skyhøje, så ildsjælene måtte kigge andre veje.

Samtidig gik en anden ildsjæl, Harald Viuff, en tur langs kajen i Nyborg. Her fandt han en lettere ramponeret pram, som havde været brugt i forbindelse med opførelsen af Storebæltsbroen. Harald Viuff så en mulighed for at gøre prammen til den fysiske ramme for det kreative fællesskab. For de fleste mennesker virker det ikke som den mest logiske beslutning, men som et andet medlem, der går under navnet Dzl, forklarer:

"Prammen er blevet et symbol. Der var ikke overvejelser om, hvorvidt vi havde råd til et stort skib og til alt det, der skulle repareres. Det var

FAKTA

BELIGGENHED

Sydhavnen, Københavns Kommune

FYSISKE GREB

Indretning af ny etage til værksted, indretning af opholdsrum og renovering af køkken.

BRUGERE

Medlemmer, kunstnere fra hele verden og besøgende.

ORGANISATION

Illutron, et foreningsbaseret kreativt kunstlaboratorium

mere en kæmpe, umiddelbar begejstring for købet, og så først bagefter tænkte vi: "Hvad så nu?". Det giver projektet en levedygtighed, fordi man bekræfter hinanden i, at man tør."

Med denne indstilling blev prammen i 2007 købt og transporteret til Sydhavnen i København, hvor man havde lavet en aftale med Udviklingselskabet By & Havn, som tilbød en havneplads, mens området blev modnet til boligbebyggelse.

Og det var noget af et klondike, de ankom til, fortæller medlem af Borgerrepræsentationen, Simon Strange, der har fulgt Illutron i mange år. Han beretter om en ubetalelig drivkraft og passion hos ildsjælene, der har fået et dødt område til at blomstre: "De har så afgjort spillet en rolle i udvikling af stedet, fordi de har anderledes udadvendte aktiviteter, der trækker folk til området og skaber liv på kajen. Man får lyst til at blive en del af deres projekt, når man kommer forbi og mærker deres passion og entusiasme. Man kan ikke sætte kroner og øre på deres betydning."

Vandet som scenegulv

Gruppen skaber uventet kunst, som interagerer med området og gør tilskueren til en essentiel del af kunstinstitutionen. I dybet ved kajpladsen kan forbi passerende, ved at trykke på en

Illutron er et opsigtsvækkende syn blandt de høje boligbebyggelser i Københavns Sydhavn.

Nysgerrige forbigående er altid velkomne på Illutron.

Christian Liljedahl (t.v.) har siden 2008 været en del af besætningen på Illutron og bruger mange timer på at vedligeholde den gamle pram.

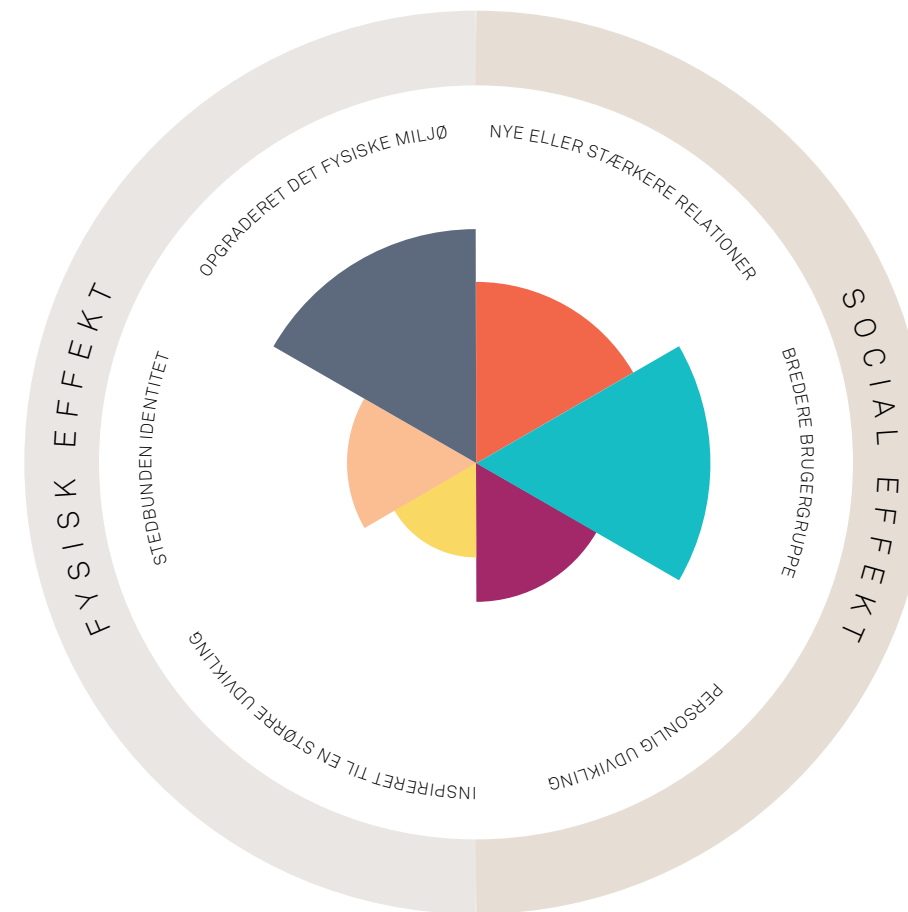

“Det bedste ved projektet er, når man kan se lyset i øjnene på de mennesker vi møder gennem kunst og begivenheder. Det kan rokke i folks følelser og give dem oplevelser, de ikke havde set komme.”

knap, aktivere en lufttrykspumpe, som fylder store plastikballoner med luft, og efter en vandboblende seance hæver en gammel træpram til vandoverfladen.

Det var netop muligheden for at eksperimenter med teknikkunst og bruge sine evner kreativt, der i 2008 fik Christian Liljedahl til at stige om bord på Illutron og stoppe sin karriere som it-konsulent. Nu bruger han de fleste af dagens timer på sin kunst, samt drift og vedligeholdelse af prammen.

De mange timers arbejde giver ikke et tilsvarende økonomisk udbytte, men det er heller ikke det, der driver værket. Det er kontakten til mennesker og muligheden for at udvikle aktiviteter, der skaber glæde og forundring. Derfor har der været en masse lokale begivenheder, bl.a. børnefødselsdage for nabolagets børn, hvor der blev holdt skattejagt med forskellige poster rundt omkring på skibet. “Det er ikke selve Illutron, der skaber glæden. Illutron er værktøjet. Det bedste ved projektet er, når man kan se lyset i øjnene på de mennesker, vi møder gennem kunst og

begivenheder. Det kan rokke i folks følelser og give dem oplevelser, de ikke havde set komme. Det er fantastisk!”, siger han.

Et tværfagligt eksperimentarium

For Illutrons besætning er det fysiske miljø en forudsætning for at kunne udføre deres projekter. Derfor har gruppen i fællesskab gjort køkkenet fuldt funktionsdygtigt, udbygget værkstedet med en ekstra etage og indrettet et socialt opholdsrum, så der for første gang nogensinde er siddepladser til hele projektgruppen på samme tid. Den fysiske overhaling giver ikke bare flere kvadratmeter, men også et mentalt løft, som giver overskud til at udvikle andre steder på prammen.

Med de fysiske rammer på plads er det det begrænsede økonomiske handlerum, der giver føde til fantasien og stiller krav til at tænke originalt og se nye muligheder i alt. Det handler om at frigøre sig fra tingenes oprindelige funktion, så opfinderbrillerne er hele tiden spændt om hovedet. På Illutron kan møbler fra IKEA eksemplificeres til strømskydende teslaspoler,

og elektronacceleratorer kan bruges som salat-skåle. Det er en form for bizar og fantasifuld materiel æstetik, der gentænker og genanvender de eksisterende ressourcer, men for Schack Lindemann er det en livsanskuelse, der gør oprør mod den forrige generations overforbrug: “Jeg er barn af en generation, der bare fyrede den af. Alt skulle være nyt. Nu står vi på den anden side af en revolutionær tinde og må give ny mening til ting, som for mange er skrald. Det kræver selvfølgelig en del eksperimenter.”.

Værkstedsfællesskabet stiller på den måde spørgsmålstegn til samfundets indretning og udfordrer selvfølgeligheder, rutiner og vaner. Derfor er eksperimentet centralt i alt, hvad besætningen laver, fordi de i fællesskab skaber langt bedre produkter. “Summen af femten hjerner er højere end hver hjerne for sig. Fællesskabet driver projekterne frem og giver et langt federe resultat”, fortæller Schack Lindemann. Det kræver, at alle involverede går til en opgave med en åben indstilling til alle idéer, hvilket kan være en udfordring, og ildsjælene minder løbende hinanden om at have “ja-hatten” på.

LOD67

En gruppe ildsjæle med skabertrang og store tanker om samfundet har etableret et kreativt kontor- og værkstedsfællesskab på et tidligere industriareal. LOD67 er fortællingen om midlertidig genanvendelse, der både gavner ejer, erhvervsliv og lokalmiljø.

I den nordøstlige del af Amager løber Strandlodsvej som en gammel industriareal og vidner om en tid, hvor området lå i udkanten af byen og var udlagt til industrielle småerhverv. Industrierbejdet og dets store maskiner har for længst forladt bygningerne, men meget af den grå og brune bygningsmasse står tom tilbage.

Men i nummer 67 er der aktivitet. Under navnet LOD67 har Søren Lindgreen og Christian Bøcker Sørensen indrettet et kontor- og værkstedsfællesskab for kreative selvstændige i grundens ene bygning, og omdannet en tilstødende 1.500 kvadratmeter industrihal fra 1970'erne til værksted for stedets lejere.

Bag indhegningen står cykler parkeret, og man fornemmer liv i den tidligere industribygning. I entreen byder Makers Movement Manifesto velkommen og gør besøgende bevidste om, at dette er et skabersted. Kontor- og værkstedslokalerne fyldes af alt fra skateparkdesignere og tøjdesignere, over kunstnere og ingeniører, til bylivsforskere og bogholdere. Den alsidige forening af kreative sjæle, der arbejder sammen, hver for sig og på tværs af fagligheder, føder nye idéer, der får lov til at vokse og blive realiseret. "Der er mange forskellige typer, der er kommet i de her bygninger. Smede, kunstnere, ingeniører,

opfindere, tømrere. De har fået et sted, hvor de kan bygge og gøre ting - og det var det, vi gerne ville," siger Christian Bøcker Sørensen om baggrunden for projektet.

I stueetagen eksperimenterer en lejer med lampeskærme af tørrede svampe, mens kunstneren Jacob Bue fortæller om sin træhelikopter i størrelsesforholdet 1:1 som blev bygget i værkstedet og efterfølgende solgt. Han er ikke i tvivl om, hvad LOD67 betyder for ham som professionel og som menneske:

"Her er plads. I hallen kan man rode med kæmpestore ting for overskuelige penge. Det er fedt, at jeg har mødt så mange andre mennesker, og vi har haft inspirerende sessions, fredagsbarer og brainstorm og udvikling af ting. Og så har vi råhygget os undervejs."

Skabertrang som fællesmængde

I kontoret på første sal ligger bogen "Klassisk og moderne samfundsteori" som en marmorblok på skrivebordet og vidner om koblingen mellem akademi og håndværk. Søren Lindgreen er akademiker og underviser i samfundsfag og erhvervsøkonomi på VUC, men det at kunne smide bøgerne og gå i værkstedet for at nærde håndværk fylder meget i hans hverdag. "Mit drømmekontor er et

sted, hvor jeg kan tænke, tegne, bygge, falde, rejse mig op og forsøge igen.", siger han.

Makerkulturen er en gør-det-selv bevægelse, som blander traditionelle håndværk med ny teknologi. En maker arbejder ofte enten på hobbyplan eller som iværksætter. Erfaringer deles og diskuteres eksempelvis på internettet og til tilbagevendende begivenheder.

Midlertidighed som præmis

I løbet af sommeren 2014 udløb lejekontrakten, og planen er, at der nu skal opføres boliger på grunden. For Søren Lindgreen og Christian Bøcker Sørensen er midlertidigheden en udfordring, som medfører en række nye muligheder. De har hele tiden været indforståede med, at projektet har en udløbsdato, men har også en ambition om at gøre erfaringerne nyttige i et længere perspektiv.

Tanken er at undersøge, hvordan midlertidigheden kan anvendes strategisk, så den bliver et bindeled i byplanlægningen - en måde at forbedre et område ved at eksperimentere og teste dele af den større planlægning. Eller som Christian Bøcker Sørensen udtrykker det: "Midlertidighed handler også om udvikling af steder og vedligeholdelse af livet mellem bygningerne og stedets ånd.

Christian-Bøcker Sørensen er sammen med Søren Lindgreen initiativtager til LOD67

I den store lagerhal er der indrettet forskellige værksteder som brugerne kan benytte efter behov.

Kontor- og værkstedsfællesskabet på Strandlodsvej 67 har fået et nyt, orange vartegn.

“Man kaster sig ud i projektet med en glæde og varme omkring det, uden at vide, hvilke konsekvenser og udfordringer, man rammer”

Man skal bruge de midlertidige byrum og aktiviteter som værktøj, hvor man kan prøve sig frem og lære af sine fejl. Det er vigtigt, at man kan erfare og udvikle sig af de benspænd, som opstår undervejs i processen.”

På baggrund af interessen for midlertidighed og byplanlægning indledte Søren Lindgren og Christian Bøcker Sørensen et samarbejde med Københavns Universitet, og fik i 2013 en række studerende på Landskabsarkitektur & Bydesign på besøg. De studerende havde til opgave at undersøge, hvordan man kan arbejde med forladte industrigrunde og genbruge stedets værdier til at skabe et midlertidigt opholdssted. Lektor Bettina Lamm fra Københavns Universitet siger om samarbejdet med LOD67: "Hvad er et byrum? Hvad er størrelse og skala? Når studerende placeres i en virkelig situation, og skal udføre en idé i størrelsesforholdet 1:1, får de en forståelse for, hvad der sker i udviklingen af byrum. Det ville de ikke kunne lære på skolebænken."

Ejendomsselskabet Skanska ejer grunden på Strandlodsvej 67, og nøglerne blev overdraget

mod, at stedet leveredes tilbage i samme stand som ved overtagelsen. På denne måde har det været muligt at skabe et kreativt værkstedsmiljø i de ellers tomme bygninger et miljø, som ville have svært ved at eksistere på traditionelle lejevilkår.

Ib Kaa er projektleder i Skanska og har haft kontakten til ildsjælene. Han siger om baggrunden for at lade grunden stå til rådighed: "Enten kunne vi sætte plader for vinduerne og så vente til vi var klar til at udvikle grunden - eller også kunne vi bruge faciliteterne til noget i mellemtiden. Vi valgte det sidste."

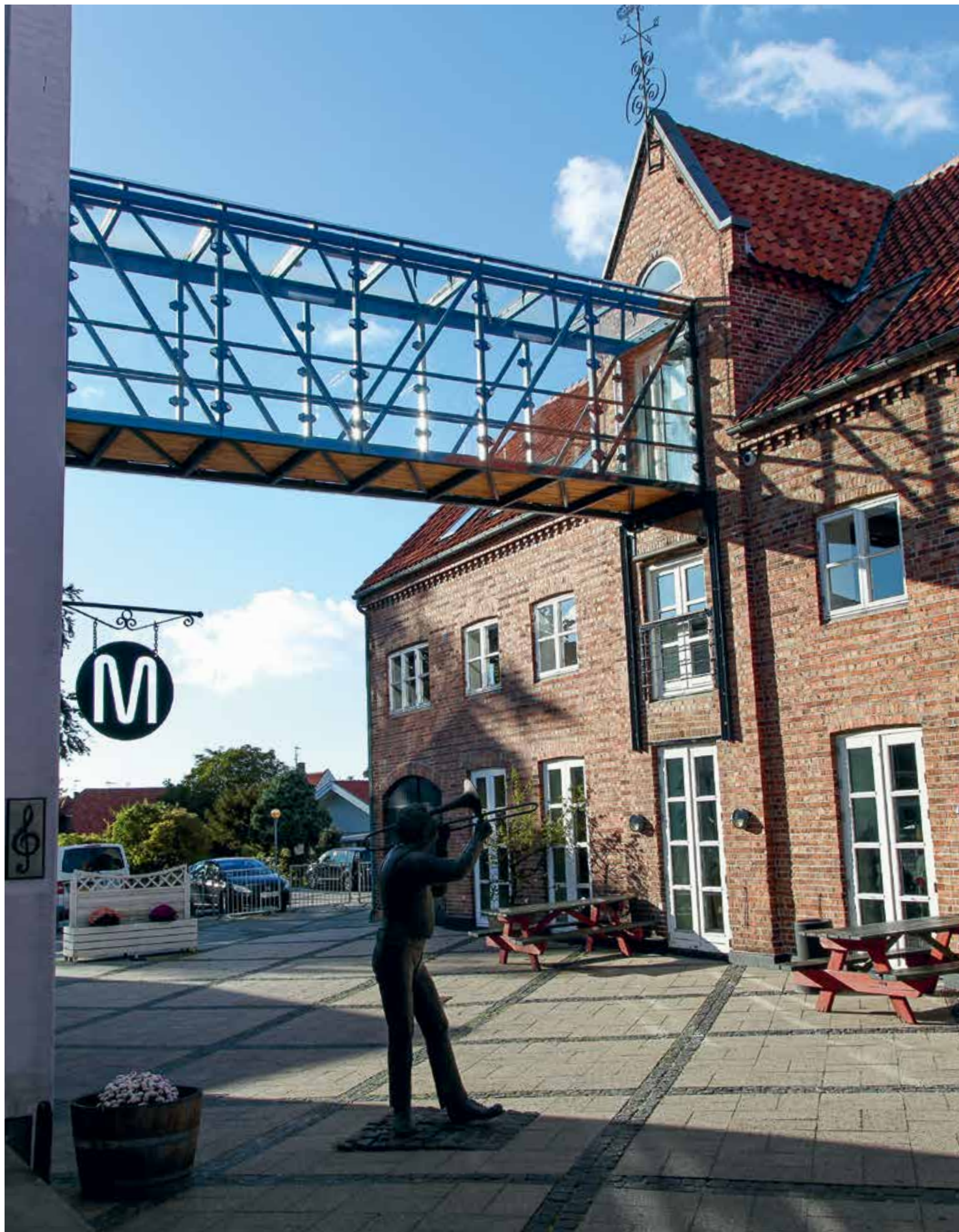
Fra grå til orange facade

I et foretagende, hvor huslejen kun består af forbrug, og arbejdskraften er frivillig, er økonomien sparsom. Med relativt simple greb har LOD67 skabt en stor forandring af både bygninger og udearealer, som ellers stod for forfald. Blandt andet er industrihallens store facade blevet malet: LOD67 er skrevet med meterhøje, orange bogstaver og vækker opsigt hos de mange mennesker, som hver dag passerer bygningen fra metroen og cykelstien.

Malingen af facaden har to formål: Dels at synliggøre industrigrunden for lokalområdets borgere, som tidligere har opfattet den som en hvid plet på landkortet. Dels at manifestere de stærke sociale bånd og den personlige udvikling, projektet har skabt hos de involverede ildsjæle.

Når Christian Bøcker Sørensen reflekterer over projektet, er han ikke i tvivl om, hvad det har betydet for ham: "Man kaster sig ud i projektet med en glæde og varme omkring det, uden at vide, hvilke konsekvenser og udfordringer, man rammer. De udfordringer man møder, former en. Jeg er blevet meget mere specifik i forhold til hvilke opgaver, jeg kan løse, og har udviklet nye kvalifikationer. Det kræver noget at styre sådan et sted her. Det har givet mig muligheder for at lære." Søren Lindgren supplerer: "Den udvikling, stedet har undergået på et halvt år, er utrolig. Det har været en ren fornøjelse at komme her, og det har givet en enorm gejst at kunne se, at stedet rykkede sig, og at de drømme og tanker, vi havde, blev realiseret. Vi skal huske at klappe os selv på skulderen over alt det, vi i fællesskab har opnået med det her sted."

KULTUR- BROEN

Midt på Store Torv i Rønne ligger den historiske købmandsgård Raschs Pakhus fra 1881, og ved siden af denne Rønne Bio, som man opførte i 1940. Bygningerne huser i dag det regionale spillested Musikhuzet. Spillestedet har nu etableret 'kulturbroen'; en bro, der binder bygningerne sammen og er med til at bakke op om det spirende og kreative kulturmiljø på Bornholm.

I 1984 lukkede biografen Rønne Bio, da der ikke var basis for to biografer i byen, og stedet blev opkøbt af det daværende Bornholms Amt. I en kortere periode blev huset lejet ud til foreninger og arrangementer, indtil det i 1992 blev overtaget af en erhvervsdrivende fond omdannet til Bornholms Musikhuzet. I begyndelsen anvendte man pakhuset som lager, indtil det i 2000 blev gennemgribende restaureret og til en del af Musikhuzet. Et projekt, der havde været flere år undervejs.

En 90'er drøm

I slutningen af 1990'erne fik Musikhuzets kunstneriske leder, Peer Kofoed Andersen, idéen til at skabe et sted med kombinerede øve- og produktionslokaler, hvor kunstnerne kan tilbringe flere dage til fordybelse og ro på øen i Østersøen: "Kulturbroen er en gammel drøm og et ønske om at lave en del af bygningerne om til det, vi har gjort nu; det er en produktionsøvelejr."

Han var dog usikker på, om projektet kunne lade sig gøre i Musikhuzet og på Bornholm, fordi Bornholm ligger afsides og er en smule besværligt at komme til.

Løsningen var at skabe et sted med alle faciliteter, hvor musikerne kunne isolere sig fra omverdenen i dyb koncentration og fokus, afkoblet fra tid og sted. Peer Kofoed Andersen forhørte sig i branchen, og tilbagemeldingerne var positive.

Erfaringsindsamling i branchen

De positive tilbagemeldinger gav blod på tanden til at arbejde videre med projektet. Det blev til en erfaringsindsamling i alle hjørner i den danske musikbranche.

"Vi rejste meget rundt og besøgte spillesteder for at blive inspirerede. Vi talte med musikere og bookere for at høre om deres forventninger og krav til sådan et sted. Der ligger et kæmpe

FAKTA

BELIGGENHED

Rønne, Bornholms Regionskommune

SAMLET BUDGET

3.500.000 kr.

FYSISKE GREB

Indretning af lydisolerede øvelokaler og produktionskontor

BRUGERE

Musikere fra hele landet

ORGANISATION

Fonden Musikhuzet Bornholm, der driver Musikhuzet, et øve-, spille- og samlingssted for musik og teater.

forarbejde forud for projektet, men vi ville have, at Musikhuzet kunne tilbyde optimale betingelser", fortæller Peer Kofoed Andersen.

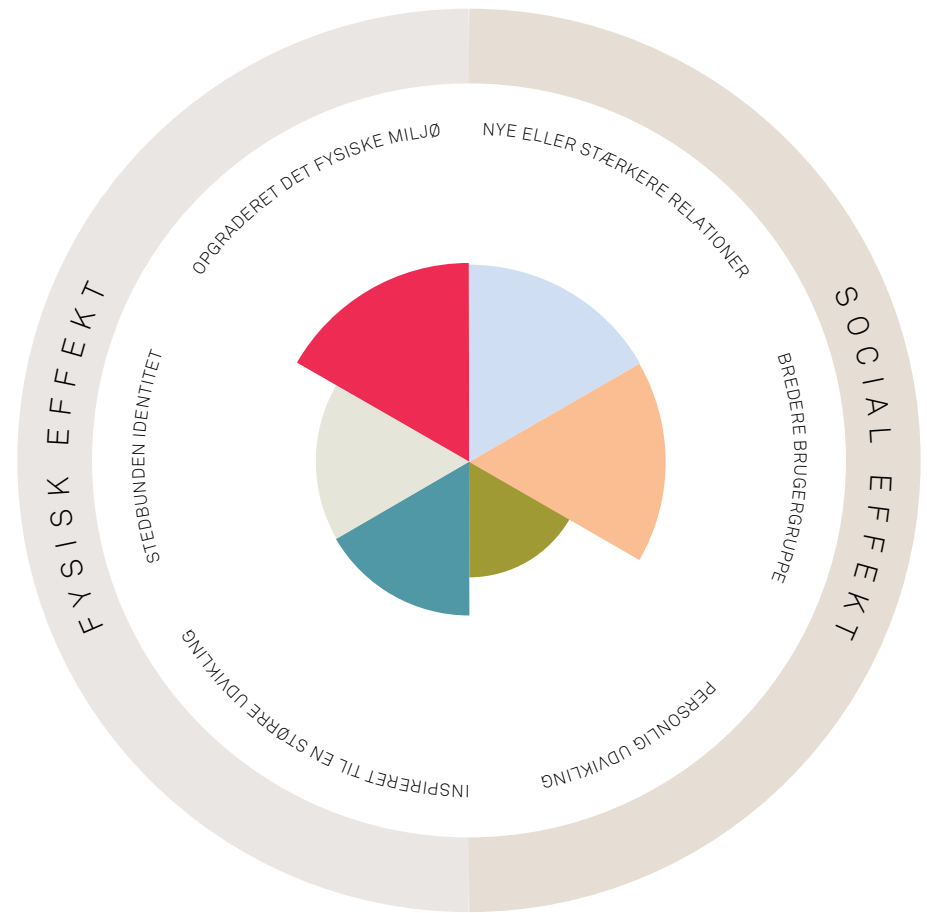
Selv om han oprindeligt er oplært i en brugs, har musik og teater altid været en stærk interesse, hvorfor han har forfulgt den karrierevej: "Jeg har brugt mange år på at være tourmanager og har stor erfaring med og interesse for musik."

Bornholm virker derfor ikke som det mest oplagte sted at forfølge en karriere, og det var da også noget af et tilfælde, der fik ham til at ende som ø-boer.

Peer Kofoed Andersen er født på Bornholm, men har boet mange år i København og havde tænkt, at det skulle forblive sådan. Et besøg på Musikhuzet en majdag i 1998 ændrede imidlertid slagets gang. I en samtale med den daværende leder fik han tilbudt at overtage

Musikhuset er Bornholms eneste regionale spillested og har 70 frivillige til at afvikle omtrent 100 koncerter om året.

“Der ligger en ekstrem energi i en gruppe mennesker, der samarbejder på et frivilligt plan og siger ”det er det vi vil””

jobbet med kort varsel. Et tilbud som ikke var til at takke nej til. Derfor vendte Peer Kofoed Andersen hjem til øen, og har siden da været kunstnerisk og daglig leder.

En drøm bliver til virkelighed

I stilhed sidder den enlige musiker i sit spartanske loftsrums og komponerer uforstyrret. Det var dette mentale billede, man søgte at få udtrykt i de nye lokaler, og Mette Brunemark, som er frivillig koordinator og afviklingsansvarlig i Musikhuset, er tilfreds med resultatet: "Slutresultatet er ualmindeligt harmonisk, og vi er kommet meget tæt på, hvad vi ønskede os."

Nu kan musikere booke stedets scene, opholdsrum og produktionskontor i fx. 3-5 dage, som de bruger på finpudsning af materiale inden indspilning af kommende udgivelser eller på sidste justeringer af liveoptrædener, inden de drager på turné. Med respekt for huset og den gamle byggestil er der etableret små lydisolerede lokaler indrettet med basale funktioner, samt

diverse teknisk udstyr og et produktionskontor, hvor der også er mulighed for produktion og redigering af film, video og design.

Tanken er, at disse nye faciliteter også kan bruges som et add-on til kunstnerens honorar. Dermed holdes Musikhusets udgifter til kunstnerne nede, samtidig med at huset ikke bare bliver et spillested, men også et spirende, kreativt miljø til gavn for hele regionen.

Som afslutning på opholdet har kunstnerne mulighed for at give en form for snigpremie på en rigtig scene, inden de for alvor tager hul på deres turné. Nu er ideen blevet til virkelighed, og gruppen Magtens Korridorer har blandt andet testet forholdene.

Frivillighed er fundamentet

Musikhuset er Bornholms eneste regionale spillested og dermed også forpligtet til at afvikle et bestemt antal kulturelle arrangementer. "Vi søger at ramme alle målgrupper. Der er nogle

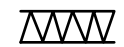
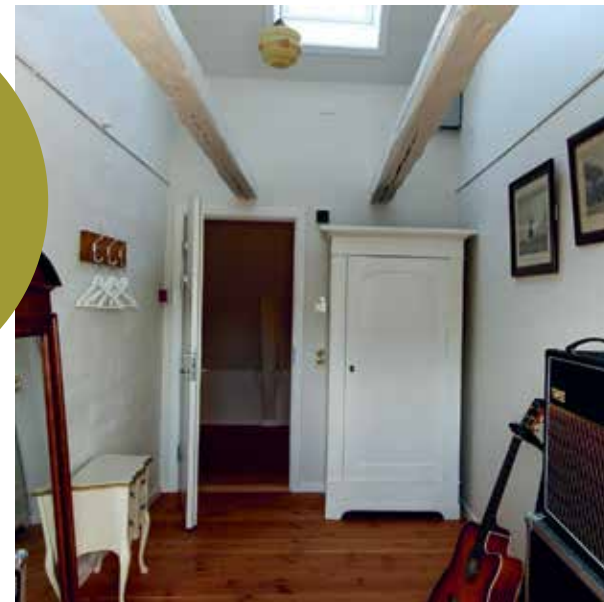
få, meget små spillesteder rundt på øen, men ellers er vi Bornholms "store" spillested, og derfor mener vi også, at den profil vi skal have, skal ramme en bred målgruppe af yngre og ældre koncertgængere", siger Mette Brunemark.

Cirka 100 koncerter afvikles årligt, og det er kun muligt takket være de 70 frivillige, der fylder huset: "Uden dem ville vi slet ikke kunne holde denne arrangementsfrekvens. Der ligger en ekstrem energi i en gruppe mennesker, der samarbejder på et frivilligt plan og siger "det er det vi vil", fortæller Mette Brunemark.

De frivillige er en alsidig skare. Den yngste er 12 år og kommer med sin mor, mens den ældste er rundet 76 år. Lige så stor aldersspredningen er, ligeså forskellige er de frivilliges forudsætninger. Huset rummer alt fra ufaglærte, folk med højere akademiske uddannelser, håndværkere, funktionærer og jurister. Lysten til at støtte op om kulturen og livet på Bornholm er fællesnævner.

Med respekt for huset og den gamle byggestil er der etableret små lydisolerede lokaler indrettet med basale funktioner, samt diverse teknisk udstyr og et produktionskontor.

Projektet har skabt en gangbro mellem de to historiske bygninger

NÅR ILDSJÆLE BYGGER I ØSTDANMARK

NØRREBRO SKATEPARK

I 2007 opførte Københavns Kommune en skateboardbane som en del af en samlet fornyelse af Nørrebro-parken. Nu har en engageret skater ved eget initiativ og i samarbejde med kommunen sikret en afslibning af asfalten, og dermed skabt et løft af skateboardbanens kvalitet.

MIDLERTIDIGE BYRUM I SOLVANGSCENTERET

I Urbanplanen, et alment boligområde på Amager i København, har den sociale helhedsplan, Partnerskabet, i samarbejde med Open Air Neighborhood, mobiliseret stedets unge til selv at bygge og designe midlertidige byrum og 'byrumsmøbler' omkring det gamle indkøbscenter Solvangcenteret.

126

NYKER FORSAMLINGSHUS

Nær Rønne på Bornholm ligger byen Nyker. Byen har et aktivt lokalmiljø og et velbesøgt forsamlingshus. I sin tid blev huset bygget som kombineret forsamlingshus og gymnastiksal. Vinduerne er placeret højt i bygningen af hensyn til funktionen som gymnastiksal, hvilket ikke er optimalt for forsamlingshuset. Med respekt for bygningens oprindelige udseende har Nyker Fællesråd sat en lavtsiddende vinduesrække ind, så huset kan tilbyde lyse omgivelser til glæde for byens borgere.

CONTAINERBY

Bureau Detours er en netværksorganisation med fokus på social bæredygtighed og bedre byrum i byens 'mellemrum'. Projektet er et mobilt udviklings- og designcenter konstrueret af fragtkontainere med hver sin funktion, fx kontor, galleri, metalværksted, træværksted mv., der kan flyttes uafhængigt af hinanden. Containerbyen opføres i samarbejde med Områdefornyelsen Fuglekvarteret i København NV, og formålet med projektet er at inspirere til nye lokale og kommunale byrumsprojekter.

BYHAVEN 2200

På Nørrebro i København arbejder ildsjælene bag 'Byhaven 2200' for en bæredygtig livsstil i byen på en sjov og inkluderende måde gennem arbejdsweekender, fællesspisning og haveworkshops. Nu har ildsjælene, i samarbejde med byhavens brugere, bygget nye, solide rammer om havens højbede, samt opført borde-bænke-sæt til fællesspisning i parken. Projektet inviterer på den måde hele lokalmiljøet til at tage aktiv del i forskønnelsen af deres nærmiljø.

AVEDØRE FLYVEPLADS

På Vestvolden i Hvidovre ligger Avedøre Flyveplads fra 1917. Her har en række flyveglade ildsjæle i Flyvepladsrådet tilbageført en af flyvepladsens motorprøvestande til sit oprindelige udseende, og i samarbejde med Forstadmuseet etableret en udstilling, der viser flyvepladsens historie og dens rolle i dansk flyvnings tidlige fase. Formålet er, at de forbedrede faciliteter vil gøre det mere attraktivt for besøgende at benytte sig af flyvepladsen.

OPEN AIR NEIGHBORHOOD

En gruppe ildsjæle med passion for byrum og social udvikling har vist, hvordan man kan gøre brug af byens funktionstømte industrigrunde. Idéen var at skabe en platform, hvor interesserede kunne deltage i skabelsen af byggelegepladser – steder, der fik deres eget liv i takt med borgernes kreative deltagelse. Resultaterne blev videreført på en blog, og desuden har ildsjælene bag projektet udviklet en værktøjskasse til inspiration for andre, der vil vide mere om, hvad der sker, når man slipper borgerne løs i en kreativ udvikling af byen.

127

FOTOKREDITERING

Jan Hesselvig Krogh / janslyn.dk

På nær:

Side 10 (nederst): Fonden Vildmoseporten

Side 12-13: Jette Erbs (Byens Hus i Vrensted), Simons Raaling, Lokalhistorisk Forening for Raabjerg Sogn, Øster Han Herreds Egnssamling, Lønstrup Fiskeriforening, Bent Bach (Nordjyske Medier)

Side 20 (højre): Alhedens Borgerforening

Side 22 og 24: Adopt-A-Box

Side 26-27: Spørring Borgerforening, Djurslands Jernbanemuseum, Ryomgård, Forlev Spejdercenter, Connie Møller (Vrinnere Beboerhus), Center for Urban Kunst

Side 30: Anne Prytz Schaldemose

Side 32: Anne Prytz Schaldemose og Foreningen Faster Andelsmejeri

Side 38-39: Thise Udviklingselskab, Fonden Cirkusfabrikken, Foreningen Fly Forsamlingshus, vindKRAFTEN, Leo Jepsen (Træmuseet i Oddense), Sydøstmors Ejendomsselskab Aps, Støtteforeningen for Daugbjerg Minilandsby, Gunhild Hestbæk og Monica Laursen (Spejderklientens Madpakkehus).

Side 40 og 42: Lasse Lagoni

Side 46 (øverst): Hanne Marie Thorøe

Side 48-49: Ringkøbing-Skjern Museum, Peder Hansen (Årre Kro), Ansager Hotel ApS, Elstrup Møllers Venner, Højer Lokalråd, Skovlund Kulturhus.

Side 58-59: Tor Jordbo og Heidifidus (Den selvforsynende landsby), Initiativgruppen for beboerhuset 'Vores hus i Oure', Den Selvejende institution Dyreborg Havn, Magtenbølle Beboerforening, Frøbjerg Forsamlingshus.

Side 64 og 66: Karen Secher Jensen

Side 68: Silke Storjohann

Side 70: Søren Lose, Kathrine Uldbæk Nielsen, Silke Storjohann

Side 88-89: Asta Secher Jensen (Trines Hus), Hal 12 Skate & Event, Initiativgruppen 'Støt Klostermuren', Roskilde, eSport, Anders Harrekilde, Fabschool c/o Væksthus Sjælland.

Side 96: Aeronautisk Aktivitetscenter Avedøre

Side 104 og 106: Detour-retour

Side 114: Jesper Olsen

Side 116: Johan Bichel Lindegaard og Mathias Vejerslev

Side 118 og 120: Christian Bøcker Sørensen

Side 122 og 124: Fonden Musikhuzet Bornholm

Side 126-127: Foreningen 'Byhaven 2200', Jørgen Hammer (Nyker Forsamlingshus), Louise Heebøll (Open Air Neighborhood), Flyvepladsrådet på Avedøre Flyveplads, Partnerskabet: den helhedsorienterede boligsociale indsats i Urbanplanen, Teit Andersen.

